

Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja
Sarja A:18

SUOMEN PANKKI
Kirjasto

TALOUDELLISIA
SELVITYKSIÄ

1957

Uudenmaan Kirjapaino O.Y.

ESIPUHE

Käsillä oleva Taloudellisten Selvitysten uusi nide, joka numerona 18 liittyy Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisujen A-sarjaan, sisältää tutkimuslaitoksen tutkijoiden kirjoittamia Suomen kansantaloutta ja sen kehitystä koskevia erikoistutkimuksia ja katsauksia. Indeksiehdon käytön yleistymisen on antanut aiheen tutkimukselle indeksiehdosta raha- ja pääomamarkkinoilla ja sen soveltamisesta Suomessa. Kotimaisten tuotteiden kansainvälistä hintavertailua koskevasta tekeillä olevasta tutkimuksesta julkaistaan metalliteollisuutta koskeva osa. Tutkimus kansantulolaskelmista hyvinvoinnin ja tuottavuuden muutosten mittana valaisee kansantulolaskelmien käyttöarvoa ja -mahdollisuuksia. Näiden kirjoitusten lisäksi tähän niteeseen sisältyvät sekä maksutaseen että hintojen ja palkkojen kehitystä koskevat katsaukset, jotka ovat jatkoa aikaisemmin julkaistuille selvityksille. Liitteenä julkaistaan taulukot luottovolyymista ja sen jakaantumisesta vuoden 1956 lopussa.

Helsingissä 24. päivänä syyskuuta 1957.

SUOMEN PANKIN TALOUSTIETEELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

HEIKKI VALVANNE

SISÄLLYS

	Sivu
Indeksiesto raha- ja pääomamarkkinoilla ja sen soveltaminen Suomessa. Kirj. yht.kuntat. lis. Jussi Linnamo.....	5
Suomen maksutase vuosina 1950—1956. Kirj. fil. maist. Ragni Bärlund	26
Metalliteollisuustuotteiden hinnat Suomessa vuosina 1953—1955 verrattuna kansainvälisiin hintoihin. Kirj. valtiot. lis. Pentti Viita	42
Kansantulolaskelmat hyvinvoinnin ja tuottavuuden muutosten mittana. Kirj. valtiot. lis. J. J. Paunio.....	60
Hintojen kehitys ja vakauttamisohjelmat vuosina 1956—1957. Kirj. fil. maist. Kalevi Lagus	87

Liite

Luottovolyymin jakaantuminen elinkeino- ja luotonantajaryhmittäin vuonna 1957 ⁶	106
--	-----

INDEKSIEHTO RAHA- JA PÄÄOMAMARKKINOILLA JA SEN SOVELTAMINEN SUOMESSA

I. Arvonsa säilyttävän rahasäästämisen ongelma

Rahalla on kolme tehtävää: toimia vaihdon välineenä, arvojen mittana ja arvojen säilyttäjänä. Jos rahan ostokyky muuttuu, vähenee sen merkitys arvojen säilyttäjänä, koska samoin rahamäärin tapahtuvat suoritukset edustavat erilaista ostovoimaa eri ajankohtina. Jokaiseen inflaatioon liittyy suuria omaisuuden ja tulon siirtoja. Ne talousyksiköt, joiden tulot muodostuvat reaaliomaisuuden tuotoista, ovat parhaiten suojatut inflaatiota vastaan. Sen sijaan inflaatiosta kärsivät ne talousyksiköt, joiden tulot määräytyvät rahassa tehtyjen sopimusten mukaan. Erilaisten rahassa tehtyjen sopimusten mukautumis- kyky rahanarvon muutoksiin on erilainen, kuitenkin palkat ja muut työtulot voivat seurata varsin kiinteästi rahanarvon muutoksia, kun taas eläkkeet, talletusten, pitkäaikaisten velkasitoumusten ja ennen kaikkea kiinteäkorkoisten obligaatioiden korot eivät reagoi niihin. Omaisuuden siirrot tapahtuvat inflaation aikana velkojilta velallisille. Lainan ottaja voi poistojen avulla siirtää reaaliomaisuuden tuotosta saamiaan tuloja inflaatiovoittoa omaan pääomaansa, kun velkasitoumuksen pääoma ja korko on sovittu suoritettavaksi rahassa. Toisaalta velkoja toteaa finanssiomaisuutensa reaalisen tuoton ja ostoarvon vähenevän, koska se on sidottu rahamääriin. Raha- ja pääomamarkkinoilla toimivat luottolaitokset ovat olemassa olevaan otto- ja antolainauskantaan nähden rahanarvon muutoksien suhteen miltei neutraalissa asemassa, koska niissä sekä velkojen että varojen pääosan muodostavat rahasitoumukset.

Inflaatio ilmenee sekä raha- että hyödykemarkkinoilla esiintyvänä liikakäyt- syntänä. Jos tulonsaajat odottavat hintojen nousevan, he vähentävät rahasääs- tämistään ja käyttävät tulonsa hyödykkeiden hankkimiseen. Jos odotetaan voimakasta hintojen nousua, tapahtuu »pakoa reaaliomaisuuteen», joka puoles- taan aiheuttaa osakkeiden, maapohjan, kiinteistöjen ja kestävien kulutushyö- dykkeiden liikakäytystä sekä niiden hintojen nousua. Koska kiinteistö- ja osa- kekaupat lisääntyvät, muodostuu yhteiskuntaan labiileja kassoja, joiden ole- massaolo voi lisätä edelleen inflaatiovaaraa. Samaan aikaan kun rahasäästöjen tarjonta heikkenee, kasvaa luottojen kysyntä. Yrittäjät toteavat menekkinsä

kasvavan, jolloin heidän investointihalukkuutensa lisääntyy, mikä rahasäästöjen vähäiseen tarjontaan verrattuna merkitsee myös liikakysyntää. Tällaisissa oloissa tavanomaisen korkopolitiikan käyttö rahamarkkinoiden tasapainottajana ei tuo mitään ratkaisua, sillä yrittäjät eivät pidä pieniä korkokannan korotuksia kovinkaan pelottavina lisäkustannuksina eivätkä säästäjät niitä riittävinä houkuttimina.

Esimerkkinä inflaation vaikutuksesta pankkitalletusten reaalityttöön ja pankkien antolainauskoron reaalisitukseen voidaan esittää oheinen asetelmä, joka kuvaa kehitystä Suomessa vuosina 1939—1955. Asetelmassa on reaalikorot deflatoitu elinkustannus- ja tukkuhintaindeksien avulla. Reaalikorot on laskettu kaavasta

$$i_r = \left(\frac{100 + i}{100 + v} - 1 \right) 100,$$

jossa i_r = reaalikorko, i = rahakorko ja v = indeksin muutos prosentteina.

Vuosi	Liikepankkien reaalin talletuskorkoprosentti		Liikepankkien reaalin antolainauskorkoprosentti	
	Elinkustannus- indeksillä deflatoitu	Tukkuhinta- indeksillä deflatoitu	Elinkustannus- indeksillä deflatoitu	Tukkuhinta- indeksillä deflatoitu
1939	— 3.5	—14.6	— 0.5	—11.9
1940	—14.7	—19.5	—12.1	—16.9
1941	—10.4	—12.9	— 7.6	—10.1
1942	—14.3	—17.1	—11.6	—14.5
1943	— 4.9	— 7.2	— 1.9	— 4.3
1944	+ 0.5	— 1.0	+ 3.6	+ 2.2
1945	—48.0	—46.5	—46.4	—44.8
1946	—11.6	—13.3	— 7.8	—10.6
1947	—32.7	—25.7	—30.5	—23.3
1948	— 4.8	— 3.5	— 1.6	— 0.2
1949	+ 1.9	+ 2.3	+ 4.9	+ 5.3
1950	—12.7	—16.5	—10.0	—14.0
1951	— 7.6	—24.7	— 5.8	—23.2
1952	+ 1.4	+ 6.5	+ 3.6	+ 8.9
1953	— 3.7	+ 9.6	+ 6.4	+12.0
1954	+ 7.2	+ 5.7	+ 9.6	+ 8.1
1955	+ 9.9	+ 7.1	+12.6	+ 9.0
1956	— 5.3	+ 1.1	+ 3.4	+ 3.2
1957 I—VI	+ 2.0	+ 2.5	+ 5.4	+ 5.6

Luvut vuosilta 1939—1950. Ks. *Suviranta, Br.* Pankkien mahdollisuudet tasoittaa inflaation seurauksia. Unitas N:o 4/1951.

II. Arvonsa säilyttävän säästämisen ratkaisuyrityksiä

Koska raha voi toimia arvonmittana eri ajanjaksojen välillä tehokkaasti vain vakaan rahan arvon vallitessa, niin kysymys rahasäästöjen suojaamisesta rahan arvon huonontumiselta on tullut varsin ajankohtaiseksi kaikkialla maailmassa. Tämän kysymyksen pohdiskelu ei ole kuitenkaan mikään eilisen päivän asia, sillä ensimmäiset yritykset arvonsa säilyttävien säästämismuotojen luomiseksi tehtiin jo 1800-luvulla. On merkille pantavaa, etteivät näiden esitysten takana olleet mitkään haihattelevat utopistit, vaan erittäin vakavasti otettavat kansantaloustieteen tutkijat W. STANLEY JEVONS ja ALFRED MARSHALL. Koska 1800-luvun jälkipuoliskon hintojen muutokset olivat suhteellisen pieniä, ei myöskään rahan arvon huonontumisen aiheuttamiin tulon- ja omaisuuden siirtoihin kiinnitetty sanottavaa huomiota. Ensimmäiset suunnitelmat arvonsa säilyttävien säästämismuotojen luomiseksi jäivät vain paperille, sillä mihinkään käytännöllisiin toimenpiteisiin ei niiden perusteella ryhdytty.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeiset inflaatiokaudet olivat lyhyitä, jopa Saksan suurinflaatiokin kesti vain kolme vuotta. Näin lyhyet inflaatiojaksot käsitettiin ainutkertaisiksi onnettomuuksiksi, joiden tuhoja tosin koettiin lieventää, mutta varsinaisia suunnitelmia rahasäästöjen suojelemiseksi ei ehditty toteuttaa. Anglosaksisessa maailmassa esittivät sekä JOHN MAYNARD KEYNES että IRWING FISHER eräitä suunnitelmia, jotka muistuttivat suuressa määrin nykyisten indeksiehtoisten obligaatiomarkkinoiden muotoja, mutta ne jäivät suunnitelmien asteelle, Fisherin täysin yksityisesti tekemää vaatimatonta kokeilua lukuun ottamatta. Saksassa rahasäästöjen arvonsäilyttämisen probleemi oli polttavin ja siellä toteutettiin vuosien 1922—1924 aikana jossain määrin velkojan etuja suojaavia lainanannon muotoja siten, että lainan sekä pääoma että korot tai jompi kumpi niistä sidottiin eräiden hyödykkeiden hintoihin. Tällaisina arvonmittoina käytettiin kultaa, ruista, vehnää, hiiliä tai kalisuolaa. Myös eräissä muissa maissa, mm. Suomessa, käytettiin joissakin tapauksissa pitkäaikaisten lainasitoumusten yhteydessä kulta- tai valuuttaehto. Vakiintunut kotimainen hintainkehitys ja hyvityksen sekä rasituksen arvaamattomuus aiheuttivat mielenkiinnon lamaanantumisen näihin luotonannon muotoihin.

Toisen maailmansodan jälkeisissä olosuhteissa tietomme ja kokemuksemme inflaation tuhoisista vaikutuksista ovat lisääntyneet. Inflaation ainoana muotona ei enää pidetä laukkaavaa hyperinflaatiota, vaan kaikkialla maailmassa on tutustuttu paljon hitaampaan, 2—5 % vuodessa etenevään hiipivään inflatioon, joka on rahasäästämiseksi yhtä tuhoisa pitemmällä tähtäimellä kuin nopea kertainflaatio on lyhyellä tähtäimellä. Hidas inflaatio voi olla säästö pääomien syntymisen kannalta nopeaa kertainflaatiota tuhoisampikin, sillä kertainflaatio merkitsee vain yhden säästäjäpolven säästöjen tuhoutumista, kun taas hidas inflaatio tekee kaikki kansalaispiirit ja ikäluokat inflaatiotietoisiksi, mikä tekee heidän asenteensa rahasäästämiseen negatiiviseksi.

Toisen maailmansodan jälkeen on varsin monessa maassa pyritty kehittämään arvonsäilyttävälle rahasäästämiselle muotoja. Tässä suhteessa lienee Suomi selvästi edelläkävijämaa, mutta tasapuolisuuden nimessä on mainittava, että keskustelua on käyty muuallakin ja Ranskassa, Tanskassa sekä Ruotsissa on jopa laskettu liikkeelle eräitä obligaatioita tahi muita velkasitoumuksia, joiden nimenomaisena tarkoituksena on suojata eräitä säästämisen muotoja rahan arvon huonontumiselta.

III. Arvonsäilyttävien rahasäästämismuotojen tekniikka

Rahan ostoarvon mitan valinta riippuu niistä tavoitteista, joita säästäjillä toisaalta ja investoijilla toisaalta on päämäärinään sopimusta tehdessään. Arvonsäilyttävän säästämisen toteuttamiseksi on ehdotettu talletusten, henkivakuutusten, obligaatioiden, lainojen ja muiden rahamääräisten vaateiden sitomista 1) kultaan, 2) ulkomaan valuuttaan, 3) eri tavaroiden hintainkehitykseen, 4) tulotasoon, 5) osakekursseihin, 6) voittoihin ja 7) hintaindeksihin.

Näistä kultaan ja ulkomaan valuuttoihin suoritettut sitomiset ovat pääasiallisesti kotimaisesta hintainkehityksestä kiinnostuneiden säästäjien etujen suojaamiseksi epäedullisia sikäli, että kullaan ja valuuttojen hinnanmuutokset tapahtuvat hyppäyksittäin ja melko pitkien väliaikojen kuluttua. Tällöin indeksihyvitykset voivat satunnaisista ja sopimushetkellä arvaamattomista syistä tulla kahdessa suunnilleen samanehtoisessa velkasopimuksessa aivan erilaisiksi.

Erilaisten hyödykkeiden hintainkehitykseen sidottujen säästöjen ja luottojen reaalityrvan pohjaksi voidaan valita mitä erilaisimpia hyödykkeitä. Tällöin voi kuitenkin syntyä monia tulkintavaikeuksia, ja luottotoimen osapuolten voi olla vaikeata päästä yksimielisyyteen hyödykkeen valinnasta.

Velkasitoumusten sitominen ansiotasoon tai johonkin muuhun tulotasoon on sikäli epätarkoituksenmukaista säästöjen arvonsäilyttämisen kannalta, että ansiotason muutokset tapahtuvat, paitsi rahanarvon muutosten, myös tuottavuuden muutosten ja tulonsiirtojen takia.

Osakekursseihin tai voittojen kehitykseen sidotut säästöt tai luotot ovat jo varsin lähellä osake- ja debentuurisäästämistä, joten niitä varten on jo kehitetty tarpeelliset muodot.

Arvonsäilyttävä rahasäästäminen on pääasiallisesti pyritty toteuttamaan sitomalla vaateet johonkin riittävän yleiseen ja laajan hyödykevalikoiman sisältävään hintaindeksiin. Niinpä kysymykseen saattavat tulla elinkustannus- tai tukkuhintaindeksi tahi bruttokansantuotteen hintaindeksi. Tällöin elinkustannus- ja tukkuhintaindeksit tarjoavat sopimusteknillisesti eräitä etuja: ne lasketaan virallisesti, ne julkaistaan kerran kuukaudessa eikä julkaisun viivästymä ole kohtuuttoman pitkä. Bruttokansantuotteen hintaindeksi lasketaan vain kerran vuodessa tai korkeintaan vuosineljänneksittäin, joten nopeiden hinnanmuu-

tosten tapahtuessa se ei ole tarpeeksi herkkä. Kotitaloussäästäjät saattavat olla eniten kiinnostuneita elinkustannusindeksistä, mutta yrittäjien kannalta lienee tukkuhintaindeksi sopivampi. Toisaalta voidaan ajatella, että kotitaloudetkin ovat kiinnostuneita kestokulutushyödykkeiden hintainkehityksestä, jolloin jokin hintaindeksi, jossa kestokulutushyödykkeiden ja reaaliomaisuuden hintojen painot ovat suhteellisen suuret, saattaa olla toivottava. Jos rahamarkkinoilla on kovin monta indeksiä käytössä, saattaa osapuolten orientoituminen muodostua vaikeaksi.

Indeksiehto voidaan laatia 100- tai 50-prosenttiseksi tahi jotakin muuta prosenttilukua osoittavaksi. Rahamarkkinoiden osapuolien kannalta voi olla myös edullista, jos suhteellisen harvoja indeksisidonnaisuusprosentteja on käytettävissä. Edelleen voidaan indeksiin sitoa vain pääoma tai korot tahi molemmat. Indeksiehto voi olla yksi- tai kaksitahoinen. Yksitahoinen ehto toimii vain sovitun indeksin perustason yläpuolella, kaksitahoinen ehto taas ottaa huomioon indeksin laskut sovitun perustason alapuolelle. Indeksiehdon soveltamiselle voidaan niin ikään asettaa yläraja, esimerkiksi siten, että indeksin nousut otetaan huomioon vain 100 prosenttiin saakka. Indeksihyvitys voi olla jatkuva tai porrastettu. Jatkuvan indeksihyvityksen mukaisesti hyvitetään jokainen indeksiprosentin nousu, porrastetussa hyvityksessä vain esimerkiksi joka 5 prosentin nousu. Edelleen indeksiehdossa voi lasku- tahi sopimusteknisistä syistä olla hyvityksen laskennassa jokin viivästys. Tällöin hyvitetään esimerkiksi nousu, joka on tapahtunut 2 kuukautta ennen hyvityshetkeä.

IV. Eräitä näkökohtia rahamarkkinain indeksiehdon taloudellisista vaikutuksista

Indeksiehtoisten raha- ja pääomamarkkinoiden toiminnan ymmärtämiseksi voidaan tarkastella seuraavia kolmeä näkökohtaa:¹

1. indeksiehdon vaikutus säästämiseen ja investointeihin,
2. indeksiehdon vaikutus tulojen jakautumiseen ja
3. indeksiehdon vaikutus omaisuuden jakautumiseen.

Indeksiehtoisiin velkasitoumuksiin kohdistetussa arvostelussa on huomio kiinnitetty pääasiallisesti vain toiseen näkökohtaan. Sen sijaan ensimmäinen ja kolmas näkökohta ovat laiminlyödyt.

1. Indeksiehdon vaikutuksia säästämiseen ja investointeihin tai kulutukseen ja investointeihin voidaan tarkastella erikseen säästövoimien tarjoajan ja kysyjän kannalta.

¹ *Palander, T.* Indexregleringar på lånemarknaden. P.M. utförd på uppdrag av Kungl. Finansdepartementet. (Moniste) 1956.

Jokainen tulonsaaja voi jakaa saamansa tulot hyödykkeiden oston, osakkeiden hankinnan tai rahastöiden kesken. Rahastöillä tarkoitetaan rahamääräisiä vaateita kuten talletuksia, lainoja, obligaatioita ja käteiskassoja. Jos tulonsaaja voi itse investoida, säilyy säästämisen ja investoinnin välinen tasapaino automaattisesti. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa pyritään arvonsa säilyttävän säästämisen avulla turvaamaan lähinnä sellaisten tulonsaajien edut, joiden mahdollisuudet investointeihin ovat rajoitetut tai joilla näitä mahdollisuuksia ei ole lainkaan. Tulonsaaja joutuu valitsemaan toisaalta rahastöiden ja toisaalta hyödykkeiden sekä osakkeiden oston välillä. Inflaatiomielialan vallitessa ja käytettävissä olevien tulojen pysyessä ennallaan tulonsaajien rahastämismahdollisuus pienenee, ja heidän tulojensa käytössä hyödykkeet saavat entistä suuremman osuuden. Tällöin syntyy kulutustavaroiden ja nimenomaan kestokulutustavaroiden liikakysyntää, koska vallitsevien hintaodotusten puitteissa ei kerääntynyt riittävästi rahastöjä kasvaneen kulutuksen edellyttämän tarjonnan lisäyksen vaatimien investointien rahoittamiseksi, vaikka yritysten itserahoitusmahdollisuudet epäilemättä suurenevätkin. Toisena mahdollisuutena on tietenkin se, että tavaroiden tuonti lisääntyy, mutta tässä suhteessa valuuttavaranto asettaa ylittämättömät rajat.

Jos indeksiehtoa käyttämällä saadaan jotkin rahastämisen muodot samassa määrin arvonsa säilyttäviksi, kuin kestokulutushyödykkeen ostot ovat kuluttajan kannalta, voidaan hyvällä syyllä olettaa, että kysyntä vähenee ja rahastöiden tarjonta lisääntyy. Kestokulutushyödykkeen ostot ovat kuluttajan kannalta edullisempi kuin rahastö, jos hinnan nousun ja kestokulutushyödykkeestä saadun subjektiivisen tuoton summa on suurempi kuin tavallisista velkasitoumuksista saatu rahamääräinen korkotuotto. Indeksiehtoinen vaade on taas säästäjän kannalta hyödykettä edullisempi, jos siitä saatu reaalikorkotuotto on suurempi kuin kestokulutushyödykkeestä saatu subjektiivinen tuotto. Peukalosäännön perusteella voidaan edelleen sanoa, että tavallinen talletus tai rahamääräinen vaade on säästäjän kannalta edullisempi kuin vastaava indeksiehtoinen talletus tai vaade, jos edellisestä saatu rahamääräinen korkotulo on suurempi kuin jälkimmäisestä saatu rahamääräinen korkotulo ynnä indeksihyvitys.

Säästäjillä on mahdollisuus verrata toisiinsa toisaalta tavallisten velkasitoumusten rahassa laskettua tuottoa ja toisaalta indeksiehtoisen velkasitoumuksen odotettua rahassa laskettua tuottoa tai tavallisen velkasitoumuksen odotettua reaaliyksiköissä laskettua tuottoa ja indeksiehtoisen velkasitoumuksen reaaliyksiköissä laskettua tuottoa. Tavallisen velkasitoumuksen rahassa laskettua tuottoa on taattu, mutta niiden odotettu reaalityttö riippuu hintaodotuksista, kun taas indeksiehtoisen velkasitoumuksen reaalityttö on taattu, mutta niiden rahatuotto riippuu hintaodotuksista. Voidaan ajatella, että kuluttajat suorittavat valinnan kestokulutushyödykkeiden ja rahastöiden välillä vertaamalla kestokulutushyödykkeiden subjektiivista tuottoa erilaisten rahastöiden reaali-

liseen tuottoon. Tavallisten rahasäästöjen reaalin tuotto on suuri, jos hintataso pysyy muuttumattomana, mutta hintatason voimakkaasti noustessa indeksiehtoisten säästöjen rahassa laskettu tuotto kasvaa, koska tavallisesti indeksiehtoisen vaateen nimelliskorko on pienempi kuin rahavaateen. Kestokulutushyödykkeen subjektiivista tuottoa voidaan aina verrata erilaisten rahasäästöjen reaaliuottoon, jolloin pelkästään hinnankorotusodotuksiin perustuvalla kestokulutushyödykkeiden ostojen muodossa tapahtuvalle »jääkaappisäästämiselle» ei jää tilaa. Indeksiehtoisten raha- ja pääomamarkkinoiden avulla voidaan vähentää hyödykkeiden kysyntää inflaatiouhan aikana, koska indeksiehtoiset säästöt edustavat säästäjälle toista vaihtoehtoa hyödykkeiden oston ohella.

Saman maantieteellisen alueen sisään luodaan indeksiehtoisten raha- ja pääomamarkkinoiden syntymisen yhteydessä näin ollen kaksi »valuuttalajia», joiden välisen kurssin määräävät niissä sovittujen velkasitoumusten korkoerot sekä hintojenmuutosodotukset. Jos nousevien hintaodotusten vallitessa halutaan saada aikaan tavallisten talletusten ja luottojen tarjontaa, on välttämätöntä, että indeksiehtoisissa velkapapereissa on korkoprosentti huomattavasti edellisten korkoprosenttia alhaisempi, jotta erilaisille yksilöllisille hinnanodotuksille jäisi liikkumatilaa. Säästäjä, joka odottaa tasaista hintainkehitystä, sijoittaa varansa korkeampikorkoisiin tavallisiin velkapapereihin, kun taas säästäjä, jonka hintaodotukset ovat vähemmän optimistiset, sijoittaa säästövaransa alemmikorkoisille, mutta voimakkaasti panssaroiduille indeksitileille. Obligaatiomarkkinoilla sijoituskohteen valintaan vaikuttavaksi tekijäksi muodostuu myös obligaatioiden päivän kurssi, johon puolestaan vaikuttavat tavallisten ja indeksiobligaatioiden nimelliskoron erot sekä vallitsevat hintaodotukset. Jos markkinoilla odotetaan hintojen voimakasta kohoamista, saattaa indeksiehtoisten obligaatioiden kurssi nousta niin voimakkaasti, että niiden ostajat voivat saada jopa negatiivista reaalkorkoa sijoituksistaan.

Luoton kysyjien kohdalta indeksiehtoisia raha- ja pääomamarkkinoita voidaan tarkastella erikseen yrityksen ja erikseen kaikkien luotonkysyjien kannalta.

Yrityksen sijoituskohteen valinnan ratkaisee pääoman odotettu tuotto diskontattuna pääomaesineen odotetun käyttöajan mukaan yrityksen käyttämän laskentakoron perusteella. Mikäli pääoman odotettu tuotto on suurempi kuin investoinnin rahoitusta varten otetun luoton käyvän korkotason mukaan diskontattu arvo, on investointi yksityistaloudellisessa mielessä kannattava. Yrityksen odotukset pääomaesineen jälleenhankintahinnasta vaikuttavat yrityksen soveltamien poistojen suuruuteen. Hintojen noustessa yritys suorittaa rahamääräisesti suhteellisesti suurenevia poistoja. Jos yrityksen ottamia luottoja ei ole sidottu indeksiin, merkitsevät rahamääräisesti kasvaneet poistot sitä, että yritys voi liittää omaan pääomaansa sen osan poistoista, joka ei mene rahamääräisesti muuttumattomien, mutta reaaliarvoltaan pienentyneiden korkojen ja kuoletusten maksamiseen. Täten syntyvät yritysten inflaatiovoitot. Jos yritys

on ottanut indeksiehtoisen lainan, ei sen hinnoittelupäätösten tarvitse tästä syystä välttämättä muuttua. Indeksihyvitystä suorittaessaan yritys ohjaa osan poistoistaan luotonantajilleen siten, että korkojen ja kuoletusten reaaliarvo pysyy muuttumattomana. Yrityksen voitot määrää näin ollen pääoman reaali-tuotto ja sen ottamien lainojen reaalikorko. Indeksiehtoisten raha- ja pääoma-markkinoiden aikana ei yleensä spekulatiivisiin tarkoituksiin otettu hinnan-nousuodotuksiin perustuva luotto ole kannattava.

Koska yritys ei tietenkään voi olla varma, että sen pääomasta saamat raha-määräiset tuotot nousevat samassa suhteessa kuin sen ottaman luoton perus-tana oleva hintaindeksi, voi olla mahdollista, että yritykset laskevat hinnoitte-lussaan erityisen »indeksiriskin». Indeksiriskin laskeminen ei ole välttämätöntä, jos luotot eivät ole 100-prosenttisesti indeksiin sidottuja. Toisaalta indeksiriskin toteuttaminen hinnoittelussa riippuu menekki- ja kilpailuolosuhteista.

Yritykset, joiden pääoman odotettu reaali-tuotto on pieni ja jotka eivät odota hin-tojen nousua, voivat laskemalla liikkeelle indeksiehtoisia obligaatioita lai-nata indeksiehtoisilta raha- ja pääomamarkkinoilta edullisemmin ehdoin kuin ne muuten voisivat.

Kaikkien luotonottajien reaktioita indeksiehtoisten raha- ja pääomamark-kinoiden vallitessa voidaan tarkastella lähtien siitä olettamuksesta, että tulon-saajien hyödykkeiden kysyntä pienenee. Tällöin vähenee liikakysyntä, ja yri-tysten mahdollisuudet hinnankorotuksiin heikkenevät. Yritysten hinnankoro-tusten esteeksi muodostuvat toisaalta pelko vähentyvästä menekistä sekä toi-saalta tieto kasvavista kustannuksista. Edelleen vähentynyt menekki pienentää investointihalukkuutta ja auttaa siten rahamarkkinoita tasapainottumaan, jos rahasäästämishalukkuus on kasvanut. Tämä saattaa tapahtua tietenkin jol-lakin muulla kuin täystyöllisyyden edellyttämällä kansantulon tasolla.

2. Raha- ja pääomamarkkinoiden indeksiehdon vaikutus tulojen ja-ka u t u m i s e e n on vähäinen. Korkotulojen osuus kansantulossa on tavalli-sesti varsin pieni verrattuna palkkoihin ja yrittäjätuloihin. Täten korkotulo-jen rahamääräinen kasvaminen ei aiheuttane samassa määrin liikakysyntää kuin esimerkiksi palkkatulojen prosenttisesti yhtä suuri nousu. Niistä indeksiehtoisista vaateista saadut korkotulot, joissa korot eivät ole indeksiin sidottuja, ei tulojen reaalin kasvu vastaa indeksin nousua. Huomattavasti edellistä tär-keämpi tulos indeksisidonnaisuudesta lienee se, että yrittäjät joutuvat ottamaan tiukan asenteen palkankorotusvaatimukseen nähden. Indeksiehtoisten raha- ja pääomamarkkinoiden vallitessa, ei palkkojen korotuksen aiheuttamaa kustan-nusten nousua voida kompensoida rahamääräisten lainojen reaalkustannusten laskulla.

Koska asuintalojen tuoton raha-arvo ei vuokrasäännöstelyn vaikutuksesta voi muuttua paljoakaan, ja toisaalta asunto-osakeyhtiöllä ei ole monissa tapauk-sissa muita tuloja kuin yhtiövuokrat, voivat asumiskustannukset nousta suh-teellisen voimakkaasti, jos asuintalojen rakentamisen rahoitukseen on käytetty

indeksiehtoisia lainoja. Asumismenojen suhteellinen kasvu saattaa merkitä muun kysynnän pientymistä, jolla tietenkin olisi tasapainottava vaikutus liikkakysyntään. Tämä ei ole kuitenkaan välttämätöntä, sillä asumiskustannusten nousu voidaan tietenkin korvata esimerkiksi rahasäästämistä vähentämällä.

3. O m a i s u u d e n j a k a u t u m i s e n kannalta 100-prosenttinen indeksiehto merkitsee velkasitoumusten reaaliarvon säilymistä. Ilman indeksiehtoa netto-omaisuuden lisäys voidaan toteuttaa ilman uusinvestointia ohjaamalla pääoman tuotosta reaaliomaisuuden lisäykseen myös se osa, joka erottaa nimelliskoron reaalisesta korosta. Indeksiehtoisten luottomarkkinoiden vallitessa korkeintaan reaaliomaisuuden reaaliuotto voidaan ohjata reaaliomaisuuden lisäykseksi.

Tämä merkitsee myös velkojan finanssiomaisuuden reaaliarvon säilymistä. On hyvin luultavaa, että ihmiset ovat tulleet siinä määrin inflaatiosta tietoisiksi, etteivät he laske pääomasta saamiaan indeksihyvityksiä juokseviksi tulokseen. Jos voidaan olettaa, että indeksihyvityksiä pidetään ainoastaan rahassa laskettavina rahasaatavien reaaliarvon »korjauserinä», on myös luultavaa, ettei indeksihyvityksiä käytetä kulutukseen. Tällöin indeksihyvitysten suoritusten takia mahdollisesti syntyvää kulutuksen ja liikkakysynnän lisäystä ei ole odotettavissa.

V. Suomen rahamarkkinoiden indeksijärjestelmä

Suomen rahamarkkinoiden indeksijärjestelmän luominen tuli ajankohtaiseksi sotien jälkeisissä poikkeuksellisissa olosuhteissa. Pohjoismaiden Yhdyspankki Oy:n silloinen ja Suomen Pankin nykyinen pääjohtaja ministeri R. v. FIEANDT teki jo vuonna 1940 ensimmäisen kerran suunnitelman eräiden vaateiden sitomisesta reaaliarvoltaan suhteellisen muuttumattomiin yksikköihin. Hän esitti talvisodan jälkeen luovutetuilta alueilta muuttaneille henkilöille maksettavien korvausten suoritusmenetelmään sellaisen vaihtoehdon, että eräät yhtiöt suorittaisivat korvausten rahoitukseen käytettävän omaisuudenluovutusveron vapaaosakkeinaan. Nämä vapaaosakkeet luovutettaisiin erityiselle holding-yhtiölle, joka puolestaan luovuttaisi osuustodistuksiaan korvaukseen oikeutetuille, jolloin osa korvauksista olisi sidottu reaaliomaisuuteen. Tätä ehdotusta ei kuitenkaan toteutettu vielä 1940. Indeksiehton soveltaminen tuli uudelleen esille vuonna 1945, jolloin päätettiin sitoa vuoden 1944 aseleposopimuksessa luovutetulta alueelta kotoisin olevan siirtoväen saamat korvaukset reaaliarvoltaan sekä osakkeisiin että tukkuhintaindeksiin. Tämän suunnitelman toteutumiseen oli ratkaiseva osuus niinkään ministeri v. Fieandilla. Siirtoväen saamat korvaukset suoritettiin holding-osuustodistuksina sekä indeksiin sidottuina korvausobligatioina. Suuryhtymät saattoivat suorittaa omaisuudenluovutusveronsa luovuttamalla osakkeitaan tätä varten perustetulle Korvausosakkeiden Hallintayhteisölle (Holding-yhtymälle). Holding-osuustodistuksia jaettiin korvaukseen

oikeutetuille, jotka saivat täten osuustodistusten pääomakorvausten muodossa osakkeiden kurssien nousua vastaavan hyvityksen. Holding-osuustodistusten lisäksi korvaukseen oikeutetuille jaettiin erityisiä korvausobligatioita. Korvausobligatiot eivät olleet varsinaisesti valtion lainoja, vaan valtion maksusitoumuksia, joiden avulla 10 vuoden aikana korvattiin osa luovutetuilta alueilta siirtyneiden omaisuudenmenetyksistä. Koska oli selvää, ettei Suomi voinut selviytyä alkavasta sotakorvausten ja jälleenrakennuksen kaudesta ilman inflaatiota, ei haluttu tilannetta pahentaa suorittamalla käteiskorvauksia siirtoväelle. Kun suoritus jouduttiin lykkäämään kymmenessä vuodessa tapahtuvaksi, oli indeksiehto ratkaisevan tärkeä siirtoväen saamien korvausten reaaliarvon säilyttämiseksi.

Näissä 10 vuoden obligatioissa oli pääoman indeksisidonta 100-prosenttinen. Sen sijaan indeksiehto ei koskenut obligatioiden korkoja. Obligatiot olivat vaihtokelpoisia pörssissä ja niiden kurssin muodostus seurasi melko tarkasti hintojen muutosten odotuksia. Obligatioiden nimellisarvo oli yhteensä 18.4 miljardia markkaa, ja niille maksettiin vuosina 1946—1955 kaikkiaan korkoina 4.7 miljardia markkaa, mutta indeksihyvityksinä 61.7 miljardia markkaa. Täten siis suoritettiin kaikkiaan summa, mikä olisi vuoden 1945 rahassa vastannut 22.6 miljardia markkaa.

Antolainauksessa ryhtyi Kansaneläkelaitos ensimmäisenä soveltamaan indeksiehtoa 50-prosenttisena jo vuonna 1946. Kansaneläkelaitos on myöntänyt pääasiallisesti luottoja erittäin pitkäaikaisiin sijoituksiin, kuten voimalaitoksiin ja kuntien liikelaitoksiin. Pääosa Kansaneläkelaitoksen yksityiselle sektorille ja kunnille myöntämästä 63 miljardin markan luottovolyymista on sidottu 50-prosenttisesti tukkuhintaindeksiin. Yksityiset vakuutuslaitokset ryhtyivät antolainauksessaan käyttämään indeksiehtoa vuonna 1947 ja vuodesta 1951 alkaen käytännöllisesti katsottuna kaikki henkivakuutuslaitosten myöntämät luotot ja 70 % vahinkovakuutuslaitosten luotosta on sidottu 50-prosenttisesti tukkuhintaindeksiin. Vakuutusyhtiöiden yksityiselle sektorille ja kunnille myöntämien luottojen volyyymi oli vuoden 1956 lopussa yhteensä 48.2 mrd markkaa. Vakuutusyhtiöt alkoivat vuodesta 1948 lähtien soveltaa eräisiin henkivakuutuksiin vakuutus sopimuksen kolmen ensimmäisen vuoden aikana indeksiehtoa, mutta kuluvan vuoden aikana on henkivakuutustoiminnassa siirrytty jatkuvaan indeksisidonnaisuuteen. Käytännöllisesti katsoen koko yhdistetty riskija säästöhenkivakuutuskanta on sidottu vakuutus sopimuksen kolmen ensimmäisen vuoden aikana 100-prosenttisesti elinkustannusindeksiin. Kolmen vuoden kuluttua vakuutus sopimuksen solmimisesta vakuutukset ovat sidotut edelleen 50-prosenttisesti indeksiin. Vakuutusyhtiöt eivät luonnollisesti ole voineet suorittaa vanhojen vakuutusten omistajille korvausta aikaisemmista inflaation aiheuttamista menetyksistä. Puhtaasti riskiluontoisia suurvakuutuksia, joihin ei liity säästöosaa, on vuodesta 1949 lähtien tarjottu 100-prosenttisesti elinkustannusindeksiin sidottuina.

Varsinaisten rahalaitosten piirissä indeksiehto tuli käsittelyn alaiseksi ensimmäistä kertaa vuonna 1950. Aluksi säästäjien edun turvaamiseksi suunniteltiin kaiken ottolainauksen sitomista johonkin hintaindeksiin, mutta vähitellen päädyttiin vain erillisten indeksitilien perustamiseen. Tämäkin suunnitelma ja aloite oli lähtöisin ministeri v. Fieandtista. Indeksitilejä koskevat suunnitelmat olivat varsin pian valmiina, mutta niiden toteuttamista jouduttiin lykkäämään useaan otteeseen lähinnä luotonkäyttäjäpiirien propagandan ja painostuksen takia. Kun uusi inflaatiouhka oli kuitenkin olemassa, ja valtio oli ryhtynyt käyttämään lisääntyvässä määrin indeksiehtoisia obligaatioita, päätti Rahalaitosten neuvottelukunta suositella maamme rahalaitoksille indeksitilien avaamista toukokuusta 1955 lähtien.

Tällä välin oli kuitenkin obligaatiomarkkinoilla laskettu liikkeelle eräitä indeksiin sidottuja lainoja. Ensimmäisenä Helsingin kaupunki emitti vuonna 1952 laina-ajaltaan 15-vuotisen 50-prosenttisesti elinkustannusindeksiin sidotun obligaatiolainan. Tässä lainassa sekä korko että kuoletus olivat indeksiehdon alaisia. Jo seuraavana vuonna valtio emitti toisen indeksiehtoisen obligaatiolainan. Näitä obligaatioita tarjottiin ainoastaan vuoden 1945 indeksiehtoisen korvauslainan käteisellä maksettavien lyhennysten ja indeksihyvitysten saajille. Laina oli 5-vuotinen, pääomaltaan 100-prosenttisesti tukkuhintaindeksiin sidottu.

Vuodesta 1954 lähtien on valtio sisällyttänyt suurimpaan osaan obligaatiolainoistaan indeksiehdon. Indeksiehto on ollut joko 100- tai 50-prosenttinen, sekä korko että kuoletus ovat indeksiin sidottuja. Hintaaindekseinä on käytetty sekä tukkuhinta- että elinkustannusindeksiä. Taulukoista 1 ja 2 ilmenevät valtion vuotuiset obligaatioemissiot ja liikkeellä oleva valtion markkamääräinen obligaatiokanta sekä indeksiehtoisten obligaatioiden osuus.

Suunnilleen 1/8 valtion indeksiehtoisista obligaatiolainoista on sidottu 100-prosenttisesti tukkuhintaindeksiin, muut ovat sidottu 50-prosenttisesti elinkustannusindeksiin. Lainojen korko on 5—8 % ja laina-aika 5—20 vuotta. Koska lainojen korkoprosentti on yleensä huomattavasti korkeampi kuin talletustileillä maksettava korko, ovat lainat olleet hyvin kysytyjä. Arvopaperipörssissä vaihdetaan obligaatioista käytännöllisesti katsoen vain valtion papereita ja indeksiehtoisten obligaatioiden kurssit ovat pysyneet varsin kiinteinä. Valtion indeksiehtoisten obligaatioiden korkotulot ja pääoma-arvot ovat nyttemmin kokonaisuudessaan verovapaita.

Yksityiset luotonkysyjät ovat ennen kuluvaan vuoteen saaneet vain poikkeustapauksessa valtioneuvostolta luvan laskea liikkeelle indeksiehtoisia obligatioita. Näihin verrattavia ovat kuitenkin valuuttaehtoiset obligatiot. Suomen Teollisuushypoteekkipankki Oy laski liikkeelle vuonna 1953 kaksi 2 500 milj. markan obligaatiolainaa, joissa sekä korot että kuoletukset oli sidottu 50-prosenttisesti Englannin punnan kurssiin. Vuonna 1956 sama pankki emitti 483 milj. markan obligaatiolainan, jossa sekä korko että kuoletus oli sidottu 100-

Taulukko 1. Valtion obligaatioemissiot vuosina 1951—1956

Vuosi	Kaikki emissiot			Emissiot ilman korvauslainoja		
	Yhteensä	Indeksiehtoisia		Yhteensä	Indeksiehtoisia	
	mmk	mmk	%	mmk	mmk	%
1951	3 966	315	7.9	3 651	—	—
1952	3 696	346	9.4	3 350	—	—
1953	3 651	1 901	52.1	3 598	1 848	51.4
1954	11 339	7 821	69.0	11 261	7 747	68.8
1955	9 133	8 789 ¹	96.2	9 001	8 691	96.6
1956	12 361	9 844 ²	79.6	11 409	9 844	86.3
I—VI	5 684	4 902	86.2	4 938	4 902	99.3

¹ Postisäästöpankki myönsi lisäksi kaksi 50-prosenttisesti elinkustannusindeksiin sidottua 10 vuoden lainaa, joiden arvo oli 250 milj. markkaa sekä Kansaneläkelaitos samaehtoisen 1 200 milj. markan velkakirjalainan.

² Kansaneläkelaitos myönsi lisäksi yhden 10 vuoden 50-prosenttisesti elinkustannusindeksiin sidotun 938 milj. markan velkakirjalainan.

prosenttisesti puntaan. Kuluvan vuoden aikana sai Suomen Höyrylaiva Oy luvan laskea liikkeelle 330 milj. markan obligaatiolainan, jonka pääoma on 50-prosenttisesti sidottu puntaan. Edellisten lisäksi on kuluvan vuoden elokuussa yksitoista teollisuuslaitosta ja osuuskuntaa saanut luvan laskea liikkeelle pääomaltaan 50-prosenttisesti elinkustannusindeksiin sidottuja obligaatiolainoja, joiden yhteenlaskettu arvo on 3 267 milj. markkaa.

Indeksiehtoisten obligaatioiden osuus kaikista emissioista sekä liikkeellä olevasta kuolettamattomasta obligaatiokannasta on kasvanut huomattavasti viime vuosien aikana.

Rahalaitosten ottolainauksessa sovellettiin indeksiehtoa, kuten jo mainittiin, ensimmäistä kertaa toukokuussa 1955. Tällöin miltei kaikki rahalaitokset avasivat erityiset indeksiehtoiset talletustilit. Näillä tileillä olevat varat olivat 100-prosenttisesti sidotut elinkustannusindeksiin. Talletukset tehtiin 12 kuukaudeksi ja talletuksen minimimäärä oli 30 000 markkaa. Indeksiehtoisten talletustilien korko oli $4\frac{3}{4}\%$ eli $1-1\frac{1}{2}$ prosenttiyksikköä pienempi kuin tavallisilla talletustileillä. Indeksiehtoisten talletusten sekä pääoma-arvot että korot olivat verotettavaa omaisuutta ja tuloa, kun taas tavalliset talletukset olivat verovapaita. Koska hintainkehitys Suomessa vuonna 1955 oli rauhallinen, on luonnollista, etteivät indeksitalletukset herättäneet sanottavaa mielenkiintoa. Indeksiehtoisten talletusten veronalaisuus aiheutti sen, että niiden reaaliarvo vuonna 1955 oli pienempi kuin tavallisten talletusten. Liikepankit ja Suur-

Taulukko 2. Valtion liikkeellä olevat obligaatiot vuosina 1951—1956

Vuosi	Kaikki obligaatiot			Obligaatiot ilman korvauslainoja		
	Yhteensä	Indeksiehtoisia		Yhteensä	Indeksiehtoisia	
	mmk	mmk	%	mmk	mmk	%
1951	37 375	6 401	17.1	29 200	—	—
1952	35 666	4 858	13.6	29 132	—	—
1953	31 116	5 120	16.5	30 264	1 848	6.1
1954	38 350	10 884	28.4	35 273	9 230	26.2
1955	42 058	17 163	40.8	40 635	17 142	42.2
1956	50 278	24 773	49.3	48 010	24 762	51.6

Helsingin alueella toimivat rahalaitokset lopettivatkin vuoden 1956 alussa varojen vastaanoton indeksitileille. Saman vuoden alussa voimaanastuneen korkosopimuksen mukaisesti indeksiehtoisten talletustilien korko nousi $5\frac{3}{4}$ prosenttiin eli samaan kuin tavallisillakin talletustileillä. Vuoden 1956 aikana yleislakon vaikutuksesta hintainkehitys kääntyi nousevaksi, jolloin indeksitileille kertyi runsaasti talletuksia. Indeksitilien sulkeminen oli kohtalokasta liikepankeille, sillä niiden talletusten määrä pieneni vuonna 1956 lähes yhden prosentin. Tämä johtuu osittain siitä, että talletuksia siirtyi muihin rahalaitoksiin indeksitileille. Rahalaitosten solmiman korkosopimuksen puitteissa on kuluvan vuoden alusta lukien kaikkiin rahalaitoksiin voitu sijoittaa talletusvaroja kahdenlaisille indeksitileille. Talletukset on sidottu elinkustannusindeksiin A-tileillä 100-prosenttisesti ja B-tileillä 50-prosenttisesti. Kummankin tilin korkokanta on $4\frac{3}{4}$ % eli 1 prosenttiyksikön pienempi kuin tavallisilla talletustileillä. Talletuksen minimimäärä on edelleen 30 000 markkaa ja talletukset on tehtävä 12 kuukaudeksi. A-tileillä olevat varat ja niiden korkotuotto sekä indeksihyvitys ovat verotettavaa omaisuutta ja tuloa valtion sekä verotettavaa tuloa kunnan ja seurakunnan verotuksessa, mutta B-tileillä olevat varat ja niistä saadut korot ovat vapaita edellä mainitusta verotuksesta.

Indeksitilin kehityksestä antavat kuvan taulukot 5 ja 6.

Indeksiehtoisten talletusten osuus rahalaitosten kaikista varsinaisista talletuksista oli kuluvan vuoden heinäkuun lopussa 17.0 %. Suhteellisesti eniten indeksiehtoisia talletuksia oli osuuskassoissa, 23.0 %, ja vähiten osuuskauppojen säästökassoissa, 7.5 %. A-tilien osuus kaikista indeksitalletuksista oli kuluvan vuoden heinäkuun lopussa 63.6 %. A-tilitalletuksia oli suhteellisesti eniten Postisäästöpankissa, 77.7 %, ja vähiten osuuskauppojen säästökassoissa, 40.1 %.

Rahalaitokset joutuivat luonnollisesti keräämään hyvityksen ottolainauksen indeksin noususta aiheutuvista kustannuksista antolainauksessaan. Tässä eri rahalaitokset noudattavat hieman eri menetelmiä. Pääperiaatteena on se, ettei-

Taulukko 3. Obligaatioemissiot vuosina 1951—1956

Vuosi	Kaikki emissiot			Emissiot ilman korvauslainoja		
	Yhteensä	Indeksiobligatioita		Yhteensä	Indeksiobligatioita	
	mmk	mmk	%	mmk	mmk	%
1951	10 405	315	3.0	10 090	—	—
1952	4 810	946	19.7	4 464	600	13.4
1953	12 798	4 758	37.2	12 745	4 705	36.9
1954	15 535	9 788	63.0	15 457	9 710	62.8
1955	11 654	8 925	76.6	11 522	8 870	77.0
1956	13 277	10 327	77.8	12 325	10 327	83.8

vät rahalaitokset pääse indeksikorotuksista sellaisenaan hyötymään. Kukin säästöpankki perii lainanottajalta jälkikäteen hyvityksenä niin paljon kuin se tarvitsee omille tallettajilleen indeksikorotusten suorittamiseksi. Täten siis antolainauksessa perityn indeksihyvityksen määrä riippuu siitä 1. kuinka paljon elinkustannusindeksi on noussut, 2. mikä on indeksiehtoisten talletusten suhteellinen osuus ao. pankissa olevien talletusten koko määrästä ja 3. mikä on ao. pankissa olevien A- ja B-tilitalletusten keskinäinen suhde. Säästöpankit perivät vuonna 1956 keskimäärin 0.6 % lainapääomasta indeksihyvityksenä. Tänä vuonna indeksihyvityksen uskotaan nousevan noin 1 prosenttiin. Osuuskassat ovat puolestaan muodostaneet eräänlaisen indeksihyvityspoolin, jolloin jälkikäteen perittävän indeksihyvityksen määrä riippuu siitä, 1. kuinka paljon indeksi on noussut, 2. mikä on kaikissa osuuskassoissa olevien indeksiehtoisten talletusten osuus kaikista osuuskassoissa olevista talletusvaroista ja 3. mikä on kaikkien osuuskassoissa olevien A- ja B-tilitalletusten keskinäinen suhde. Kaikkien osuuskassojen perimä indeksihyvitys on täten yhtä suuri, kun taas indeksihyvitys vaihtelee eri säästöpankeissa. Liikepankit perivät erityiselle tilille normaalin koron lisäksi kaikesta antolainauksestaan pääomalle 1 prosentin hyvityksen. Liikepankkien luottoasiakkaille ei näin ollen tule mitään jälkikäteen perittäviä hyvityksiä. Onko mainittu 1 prosentin hyvitys ollut liian suuri vai liian pieni, voidaan todeta vasta vuoden lopulla. Mikäli se on ollut liian pieni, joutunevat liikepankit seuraavana vuotena perimään nykyistä suuremman hyvityksen, tai päinvastoin. Pääosa Postisäästöpankin antolainauksesta on sidottu 25-prosenttisesti elinkustannusindeksiin. Hyvitys peritään jälkikäteen. Suomen Teollisuushypoteekkipankki Oy soveltaa 50-prosenttista valuuttaehtoosaan antolainauksestaan.

Tällä hetkellä Suomessa käytännössä oleva arvonsa säilyttävän rahasäästämissen järjestelmä on miltei puhtaasti indeksijärjestelmä. Vain neljä obligaatiolainaa on valuuttaehtoista ja yhden rahalaitoksen antolainaus on osittain valuuttaan

Taulukko 4. Obligaatioiden kuolettamaton määrä vuosina 1951—1956

Vuosi	Kaikki obligaatiot			Obligaatiot ilman korvauslainoja		
	Yhteensä	Indeksiobligatioita		Yhteensä	Indeksiobligatioita	
	mmk	mmk	%	mmk	mmk	%
1951	53 183	6 401	12.0	44 995	—	—
1952	51 560	5 456	10.6	45 081	600	1.3
1953	59 068	8 537	14.5	54 271	5 265	9.7
1954	65 103	16 225	24.9	62 026	14 571	23.5
1955	69 475	22 309	32.1	68 052	22 288	32.8
1956	76 627	30 030	39.2	74 359	30 019	40.4

sidottua. Indekseinä käytetään yksinomaan elinkustannus- ja tukkuhintaindeksejä. Talletuksissa, pankkilainoissa ja vakuutuksissa on vain pääoma sidottu indeksiin. Valtion emittoimissa obligaatiolainoissa on indeksiin sidottu sekä kuoletus että korko, lukuun ottamatta II korvauslainaa ja vuoden 1953 indeksilainaa. Kuluvan vuoden aikana emittoitavat yksityiset obligaatiolainat ovat vain pääomaltaan indeksiin sidottuja, aikaisemmat lainat ovat olleet taas sekä pääomaltaan että koroiltaan indeksiehtoisia. Suomessa käytännöllisesti katsoen kaikki indeksiehdot ovat olleet indeksin nousuun suunnattuina yksitahoisia, Kansaneläkelaitoksen eräitä lainoja lukuun ottamatta. Indeksiehdon soveltamisessa ei ole asetettu mitään ylärajaa. Tässä suhteessa tekee poikkeuksen valtion vuoden 1953 obligaatiolaina, jossa indeksihyvitykset tapahtuvat 100 prosentin nousuun saakka.

Indeksihyvityksen porrastus on 1—10 %. Tämän lisäksi eräissä velkasitoumuksissa, mm. indeksitalletuksissa vuoden 1955 aikana, oli hyvittämätön indeksikynnys indeksipisteiden 99 ja 104 välillä. Indeksien laskemisen nopeuden takia sopimuksissa voidaan tarkistukset suorittaa kaksi kuukautta vanhan indeksin avulla.

Tällä hetkellä Suomen rahamarkkinoiden indeksijärjestelmä tarjoaa säästäjille ja luoton kysyjille hieman erilaiset valinnan mahdollisuudet. Säästäjillä on mahdollisuus valita säästövarojensa sijoituskohteiksi tavalliset talletustilit ja obligaatiot, valuuttakursseihin sidotut obligaatiot, indeksiin sidotut talletukset ja obligaatiot sekä indeksiin sidotut henkivakuutukset. Tavalliset talletukset edustavat muita likvidimpiä varoja, ne ovat myös vapaat valtion, kunnan ja seurakunnan veroista. Tätä nykyä niistä saatava korko on $5\frac{3}{4}\%$. Tavalliset obligaatiot ovat niinkään verovapaita ja niistä maksettava korko on $2-2\frac{1}{2}$ prosenttiyksikköä korkeampi kuin talletustileiltä. Valtion indeksiehtoiset obligaatiot ja yksityiset enintään 50-prosenttisesti indeksiin sidotut obligaatiot ovat myös verovapaita. Niistä maksettava korko on keskimäärin hieman al-

Taulukko 5. Yleisön varsinaiset talletukset ja indeksitalletukset rahalaitoksissa vuosina 1955—1957

Vuosi ja kuu- kausi	Varsinaiset talletukset mmk	Tavalliset talletukset mmk	Indeksitalletukset		A-talletukset		B-talletukset mmk	Liikepankit mmk	Säästöpankit mmk	Osuus-kassat + OKO mmk	PSP mmk	Säästökassat mmk
			mmk	% varsinaisista talletuksista	mmk	% kaikista indeksitalletuksista						
1955												
XII	315 842	315 501	341	0.1	341	100.0	—	161	100	47	32	1
1956												
I	318 801	318 359	442	0.1	442	100.0	—	164	134	99	41	4
II	321 519	320 742	777	0.2	777	100.0	—	164	345	200	58	10
III	321 237	319 232	2 005	0.6	2 005	100.0	—	164	1 000	715	98	28
IV	321 322	317 164	4 158	1.3	4 158	100.0	—	163	2 125	1 688	129	53
V	318 994	312 726	6 268	2.0	6 268	100.0	—	131	3 420	2 467	168	82
VI	314 365	306 112	8 253	2.6	8 253	100.0	—	120	4 674	3 146	209	104
VII	314 398	304 171	10 227	3.3	10 227	100.0	—	111	5 612	4 096	291	117
VIII	312 672	300 437	12 235	3.9	12 235	100.0	—	102	6 599	4 992	400	142
IX	311 510	297 627	13 883	4.5	13 883	100.0	—	94	7 369	5 749	511	160
X	310 844	293 383	17 461	5.6	17 461	100.0	—	85	8 908	7 171	1 091	206
XI	309 148	288 706	20 442	6.6	20 442	100.0	—	72	10 345	8 499	1 281	245
XII	322 954	300 492	22 462	7.0	22 462	100.0	—	64	11 393	9 308	1 424	273
1957												
I	325 991	295 840	30 151	9.3	25 282	83.9	4 869	2 799	14 326	10 853	1 699	474
II	330 355	295 054	35 301	10.7	27 362	77.5	7 939	5 005	16 067	11 679	1 902	648
III	333 677	290 988	42 689	12.8	30 479	71.4	12 210	8 117	18 421	12 932	2 358	861
IV	334 161	286 976	47 185	14.1	32 586	69.1	14 599	10 524	19 606	13 529	2 546	980
V	332 789	282 755	50 034	15.0	33 309	66.6	16 725	11 690	20 583	14 014	2 693	1 054
VI	327 210	273 885	53 325	16.3	34 453	64.6	18 872	12 825	21 826	14 675	2 850	1 149
VII	326 830	271 330	55 500	17.0	35 291	63.6	20 209	13 692	22 728	14 862	2 987	1 231

Taulukko 6. Indeksiehtoisten talletusten jakautuminen A- ja B-tileille eri rahalaitoksissa vuonna 1957 (miljoonina markkoina)

Rahalaitos		I	II	III	IV	V	VI	VII
Liikepankit	A ..	964	1 821	3 213	4 887	5 429	6 061	6 500
	B ..	1 835	3 184	4 904	5 637	6 261	6 764	7 192
	Yht.	2 799	5 005	8 117	10 524	11 690	12 825	13 692
Säästöpankit	A %	34.4	36.4	39.6	46.4	46.4	47.3	47.5
	A ..	12 608	13 380	14 448	14 830	15 069	15 323	15 902
	B ..	1 718	2 687	3 973	4 776	5 514	6 503	6 826
Osuuskassat	Yht.	14 326	16 067	18 421	19 606	20 583	21 826	22 728
	A %	88.0	83.3	78.4	75.6	73.2	70.2	70.0
	A ..	9 814	10 107	10 435	10 362	10 203	10 319	10 039
Postisäästöpankki	B ..	1 033	1 555	2 466	3 133	3 771	4 301	4 766
	Yht.	10 847	11 662	12 901	13 495	13 974	14 620	14 805
	A %	90.5	86.7	80.9	76.8	73.0	70.6	67.8
Osuuskauppojen säästökassat	A ..	1 581	1 697	1 971	2 074	2 151	2 248	2 323
	B ..	118	205	387	472	542	602	664
	Yht.	1 699	1 902	2 358	2 546	2 693	2 850	2 987
OKO	A %	93.1	89.3	83.6	81.5	79.9	78.9	77.8
	A ..	310	350	401	420	439	469	493
	B ..	164	298	460	560	615	680	738
Yhteensä	Yht.	474	648	861	980	1 054	1 149	1 231
	A %	65.5	54.1	46.5	42.8	41.6	40.8	40.1
	A ..	4.8	6.7	11.1	13.0	18.3	33.5	34.6
Yhteensä	B ..	1.6	10.6	19.6	20.5	21.2	21.7	22.7
	Yht.	6.4	17.3	30.7	33.5	39.5	55.2	57.3
	A %	75	39	36	39	46	61	60
Yhteensä	A ..	25 282	27 362	30 479	32 586	33 309	34 453	35 291
	B ..	4 869	7 939	12 210	14 599	16 725	18 872	20 209
	Yht.	30 151	35 301	42 689	47 185	50 034	53 325	55 500
Yhteensä	A %	83.9	77.5	71.4	69.1	66.6	64.6	63.6

haisempi kuin tavallisissa obligaatioissa. Indeksiin sidottujen talletusten korko on alhaisin eli $4\frac{3}{4}\%$. Indeksiin 50- ja 100-prosenttisesti sidottujen talletusten houkuttelevuuden ero johtuu siitä, että vain jälkimmäiset ovat valtion, kunnan ja seurakunnan verotuksen alaisia. Säästäjät voivat verrata tavallisia talletuksia, tavallisia obligaatioita, indeksiehtoisia B-talletuksia, indeksiehtoisia obligaatioita ja indeksiehtoisia henkivakuutuksia toisiinsa ottaen huomioon vain niiden likvidiyden, kurssiarvon, korkotuoton ja omat hintojen nousua koske-

vat odotuksensa. Indeksiehtoisia A-tilejä ei voida verrata muihin, jollei samalla oteta huomioon valtion tulo- ja omaisuusverotuksen raja-astetta. Jokaisella tulonsaajalla on siten oma edullisuusjärjestyksensä verratessaan A-indeksitilejä muihin sijoituskohteisiin. Tällöin on otettava huomioon 1. sijoituskohteiden likvidiys, 2. indeksin nousua koskevat odotukset ja 3. rajaveroaste. Jos indeksin nousu on pieni, ovat A-indeksitalletukset soveliaita vain suhteellisen pienituloisille. Säästäjillä on täten Suomessa mahdollisuus rationaaliseen toimintaan. On tietenkin eri asia, ovatko he tästä tietoisia ja toimivatko he rationaalisesti.

Raha- ja luottolaitosten antolainaus on käytännöllisesti katsoen kokonaan indeksiin sidottua. Tästä muodostaa poikkeuksen Suomen Pankin antolainaus. Näiden lisäksi myöntää valtio lainoja huomattavassa määrin. Valtion antolainaukseen ei ole toistaiseksi sovellettu indeksiehtoa. Suuryritykset voivat turvautua tietenkin myös obligaatiomarkkinoihin. Pääomamarkkinat ovat kuitenkin Suomessa heikosti kehittyneet, joten obligaatioemissioiden merkitys rahamarkkinoiden rahoituskeinona on pieni. Obligaatiolainojen liikkeelle laskemiseen tarvitaan lisäksi valtioneuvoston lupa. Lupia on sodan jälkeen myönnetty varsin säästeliäästi. Obligaatioita liikkeelle laskevat laitokset voivat välitä alempikorkkoisen indeksiobligaation ja korkeampikorkkoisen tavallisen obligaation välillä.

Luotonkysyjillä on täten Suomessa pienemmät valinnan mahdollisuudet kuin säästäjillä. Jos jätämme ulkopuolelle valtion halpakorkkoisten ja indeksiin sitomattomien luottojen saajat sekä kvantitatiivisesti vähämerkitykselliset obligatioemittäjät, käyttävät miltei kaikki luotonkysyjät indeksiin sidottuja vakuutuslaitos- tai pankkiluottoja, joista perittävä indeksihyvitys on joko 50- tai 25-prosenttinen tai 1 % lainapääomasta tahi indeksin nousuprosentti *kertaa* rahalaitoksen A-indeksitalletusten suhteellinen osuus *plus* indeksin nousuprosentti *kertaa* 0.5 *kertaa* B-indeksitalletusten suhteellinen osuus.

Raha- ja luottolaitoksille indeksisidonnaisuus on aiheuttanut tietenkin jossain määrin lisäkustannuksia, mutta järjestelmä on ollut välttämätön, jotta säästövaroja olisi yleensä saatu rahalaitoksiin. A-indeksitilien luotonottajille aiheuttama lisärasitus ohjataan osittain tulo- ja omaisuusveron ja kunnan sekä seurakunnan verojen avulla julkisten yhdyskuntien tuloiksi.

Luottolaitossektorin ulkopuolisissa lainasitoumuksissa käytetään tietävästi yleisesti indeksiehtoa, mutta näiden lainojen merkityksestä ei ole olemassa mitään yksityiskohtaisia tietoja.

Indeksiehto ei ole sellaisenaan aiheuttanut erityisiä lainsäädännöllisiä toimenpiteitä. Kuitenkin yleisesti todetaan puutokseksi se, ettei indeksiehtoa voida molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla soveltaa kiinnityslainoihin.

TAVALLISTEN JA INDEKSIEHTOISTEN SÄÄSTÄMISMUOTOJEN KORKOTUOTON VERTAILUA

Tavallisen talletuksen korkotuotto (R) rahayksiköissä laskettuna yhden korkojakson aikana on

$$(1) \quad R = iT,$$

jossa i = tavallisen talletuksen korkokanta ja T = talletus.

Ottamatta huomioon verotuksen vaikutusta indeksiin sidotun talletuksen tuotto (Q) on rahayksiköissä

$$(2) \quad Q = (i_i + v) T,$$

jossa i_i = indeksiehtoisen talletuksen korkokanta ja v = indeksin nousu prosenteissa. Tavallisen talletuksen reaaliyksiköissä laskettu korkotuotto on korkojakson aikana:

$$(3) \quad R_r = \left(\frac{1+i}{1+v} - 1 \right) T$$

ja indeksiehtoisen talletuksen

$$(4) \quad Q_r = \left(\frac{1+i_i+v}{1+v} - 1 \right) T = \frac{i_i}{1+v} T$$

Soveltamalla tavallisia koronkorkosääntöjä, on tavallisen talletuksen loppuarvo (A) t periodin kuluttua

$$(5) \quad A = (1+i)^t T.$$

Jos oletetaan, että indeksin nousu on jokaisena korkojaksona ollut v , voidaan indeksitalletuksen loppuarvo (B) ratkaista rahayksiköissä:

$$(6) \quad B = (1+i_i+v)^t T$$

Tavallisen talletuksen reaaliyksiköissä laskettu arvo saadaan taas kaavan (3) avulla

$$(7) \quad A_r = \left[\frac{1+i}{1+v} \right]^t T$$

ja indeksitalletuksen reaaliarvo:

$$(8) \quad B_r = \left[1 + \frac{i_i}{1+v} \right]^t T$$

Jos taas indeksin nousuprosentti (v) muuttuu korkojaksoittain talletuskoron pysyessä muuttumattomana, saadaan indeksitalletuksen rahassa ilmaistu loppuarvo (B) seuraavasti:

$$(9) \quad B_r = (1 + i_1 + v_1)^{n_1} (1 + i_1 + v_2)^{n_2} \cdots (1 + i_1 + v_{n-1})^{n_{n-1}} (1 + i_1 + v_n)^{n_n} T$$

jossa v_i = korkojaksona tapahtunut indeksin prosenttinen nousu

n_i = korkojakso siten määriteltynä, että $\sum n_i = t$

Vastaavasti saadaan tavallisen talletuksen reaaliyksiköissä laskettu arvo:

$$(7') \quad A_r = \left[\frac{1+i}{1+v_1} \right]^{n_1} \left[\frac{1+i}{1+v_2} \right]^{n_2} \cdots \left[\frac{1+i}{1+v_{n-1}} \right]^{n_{n-1}} \left[\frac{1+i}{1+v_n} \right]^{n_n} T$$

sekä indeksitalletuksen reaaliyksiköissä laskettu arvo:

$$(8') \quad B_r = \left[1 + \frac{i_1}{1+v_1} \right]^{n_1} \left[1 + \frac{i_1}{1+v_2} \right]^{n_2} \cdots \left[1 + \frac{i_1}{1+v_{n-1}} \right]^{n_{n-1}} \left[1 + \frac{i_1}{1+v_n} \right]^{n_n} T$$

Eri obligaatiosijoitusten suhteellista edullisuutta ratkaistessaan säästäjät voivat verrata joko indeksiin sidottujen obligaatioiden efektiivisiä rahakorkoja tavallisten obligaatioiden efektiivisiin rahakorkoihin tai indeksiobligatioiden efektiivisiä reaalikorkoja tavallisten obligaatioiden efektiivisiin reaalikorkoihin. Efektiivisellä korolla tarkoitetaan tässä esityksessä sitä korkokantaa, jonka mukaan laskien obligaatioista saatujen tuottojen nykyarvoksi saadaan kyseessä olevien obligaatioiden kuponkien ja lunastusmäärän yhteenlaskettu arvo.

Tällöin voidaan tavallisen obligaation rahassa laskettu efektiivinen korkokanta laskea, jos obligaation nykyarvo M_0 tunnetaan.¹

$$(10) \quad M_0 = \frac{i_n A}{1+i_{\text{eff}}} + \frac{i_n A}{(1+i_{\text{eff}})^2} + \cdots + \frac{i_n A}{(1+i_{\text{eff}})^t} + \frac{A'}{(1+i_{\text{eff}})^t}$$

$$= i_n A \cdot \frac{1}{(1+i_{\text{eff}})^t} \cdot \frac{(1+i_{\text{eff}})^t - 1}{(1+i_{\text{eff}}) - 1} + \frac{A'}{(1+i_{\text{eff}})^t},$$

jossa i_n = tavallisen obligaation nimelliskorko, i_{eff} = tavallisen obligaation rahassa laskettu efektiivinen korko, v = indeksin nousuprosentti, A = obligaation nimellisarvo ja A' = lunastusarvo.

Tavallisen obligaation efektiivinen reaalikorko lasketaan:

$$(11) \quad M_0 = \frac{i_n A}{1+v} \cdot \frac{1}{1+r_{\text{eff}}^i} + \cdots + \frac{i_n A}{(1+v)^t} \cdot \frac{1}{(1+r_{\text{eff}}^i)^t} + \frac{A'}{(1+v)^t (1+r_{\text{eff}}^i)^t},$$

jossa r_{eff}^i = tavallisen obligaation efektiivinen reaalikorko. Samasta nykyarvon lausekkeesta voidaan johtaa yhtäsuuruus

¹ Seuraava johto perustuu *Palanderin* em. monisteeseen.

$$(12) \quad (1 + i_{\text{eff}}) = (1 + v) (1 + r_{\text{eff}}^i) \text{ eli}$$

$$(13) \quad r_{\text{eff}}^i = \frac{i_{\text{eff}} - v}{1 + v}$$

Vastaavasti voidaan johtaa 100-prosenttisesti pääomaltaan ja kuoletukseltaan hintaindeksiin sidotut efektiiviset korkokannat näiden obligaatioiden nykyarvosta R_0 .

$$(14) \quad R_0 = r_n B \cdot \frac{1}{(1 + r_{\text{eff}})^t} \cdot \frac{(1 + r_{\text{eff}})^t - 1}{(1 + r_{\text{eff}}) - 1} + \frac{B'}{(1 + r_{\text{eff}})^t},$$

jossa r_n = indeksiehtoisen obligaation nimelliskorko reaaliyksiköissä, r_{eff} = indeksiehtoisen obligaation efektiivinen reaalikorko, B = indeksiehtoisen obligaation nimellisarvo ja B' = indeksiehtoisen obligaation lunastusarvo.

Indeksiehtoisen obligaation efektiivinen rahakorko johdetaan taas seuraavasti:

$$(15) \quad R_0 = r_n \cdot B \cdot \frac{1}{\frac{(1 + m_{\text{eff}}^q)^t}{1 + v}} \cdot \frac{(1 + m_{\text{eff}}^q)^t - 1}{\frac{1 + m_{\text{eff}}^q}{1 + v} - 1} + \frac{B'}{\frac{(1 + m_{\text{eff}}^q)^t}{1 + v}}$$

jossa m_{eff}^q = indeksiehtoisen obligaation efektiivinen rahakorko.

Edelleen voidaan ratkaista:

$$(16) \quad 1 + r_{\text{eff}} = \frac{1 + m_{\text{eff}}^q}{1 + v} \text{ eli}$$

$$(17) \quad m_{\text{eff}}^q = r_{\text{eff}} + v + v \cdot r_{\text{eff}} \text{ tai } r_{\text{eff}} = \frac{1 + m_{\text{eff}}^q}{1 + v} - 1$$

Tällöin voidaan sanoa, että sijoittajan kannalta sekä raha- että indeksiobligaatiot ovat yhtä edullisia, jos

$$(18) \quad i_{\text{eff}} = r_{\text{eff}} + v + v \cdot r_{\text{eff}}$$

tai

$$(19) \quad r_{\text{eff}} = \frac{i_{\text{eff}} - v}{1 + v}$$

Ragni Bärlund:

SUOMEN MAKSUTASE VUOSINA 1950—1956

Suomen ulkomaisista maksusuhteista julkaistiin *Taloudellisissa Selvityksissä* viimeksi vuonna 1951 yhtenäinen katsaus vuosilta 1945—1949 ja samalla esitettiin ennakkotiedot vuoden 1950 osalta. Siitä lähtien on kotimaassa julkaistu ainoastaan vuositietoja ja niitä koskevia lyhyitä selostuksia *Bank of Finland Monthly Bulletinissa* sekä samat luvut ilman selostuksia myös *Tilastokatsauksissa*. Sen vuoksi on katsottu tarpeelliseksi esittää seuraavassa tämän aineiston pohjalta vuosien 1950—1956 osalta yhteenveto, joka antaisi kehityksestä havainnollisemman kuvan kuin englanninkielellä esitetyt vuosikatsaukset.

Vuonna 1951 julkaistussa kirjoituksessa selvitetään Suomen maksutaseen laskennassa sovellettuja periaatteita. Järjestelmä on sama, jota Kansainvälinen Valuuttarahasto käyttää, eikä siinä ole kyseisenä aikana tapahtunut muutoksia. Laskentaperiaatteisiin puututaan sen vuoksi seuraavassa vain lyhyesti.

Vaihtotase

Sota-ajan katkomiin ulkomaisten kauppasuhteiden uudelleen solmiamisen seurauksena oli ulkomaisen maksuliikkeen voimakas kasvu. Aluksi olivat juoksevat tulot mitättömän pienet, mutta vuoteen 1950 mennessä ne olivat kasvanut 107.7 miljardiin ja menot 113.5 miljardiin markkaan. Tämän jälkeen vaihto on yhä kasvanut ja vuonna 1956 se oli nimelliseltä arvoltaan jo kaksinkertainen; tulot olivat 218.9 miljardia ja menot 231.9 miljardia markkaa. Tänä aikana tapahtunut kehitys ei kuitenkaan ole merkinnyt tasaista nousua, kuten vuotta 1950 lähinnä edeltäneinä vuosina oli asianlaita, sillä heti ajanjakson alussa tapahtunutta voimakasta suhdannenousua seurasi takaisku, josta vasta vähitellen selvittiin. Vaihtotase osoitti toisina vuosina ylijäämää, toisina vajausta, pääasiassa ulkomaankaupan piirissä tapahtuneesta kehityksestä riippuen. Vaikka myös vaihtotaseen muut erät saattavat heikentää tai vahvistaa tulosta, on niiden vaikutus taseessa kuitenkin verrattain vähäinen, kuten sivuilla 28 ja 29 olevasta taulukosta voidaan havaita.

Sotakorvaustoimitukset päättyivät vasta syyskuussa 1952, mutta vaikka niiden aiheuttama vaikutus tuntui koko ajan raskaalta, oli niiden rasitus koko maksutaseen kannalta kuitenkin vähäisempi niinä kolmena vuotena, jotka tässä ovat tarkastelun kohteena, kuin viitenä aikaisempana, heti sodan jälkeisenä ankarana vuotena.

Maksuliike oli koko ajan tiukasti säännösteltyä, koska koetettiin pitää menot tulojen puitteissa ja samalla kartuttaa valuuttavarantoa tarpeellisessa määrin. Toisinaan myönnettiin kuitenkin helpotuksia, mutta toisinaan taas oli määräyksiä uudestaan tiukennettava.

Tarkastelun kohteena olevien vuosien aikana säilytettiin markan ulkomainen vaihtoarvo entisellään. Kotimaiset hinnat osoittivat jopa laskua vuodesta 1951 lähtien, kun taas vuodesta 1950 vuoteen 1951 tukkuhinnat olivat kohonneet 43 %. Hinnathan olivat sodanjälkeisinä vuosina jatkuvasti nousseet ja olivat vuoteen 1950 mennessä jo kolminkertaistuneet vuoden 1945 tasosta. Vaihtotaseen tulojen ja menojen vertailun helpottamiseksi esitetään alla vaihtotaseen vuodesta 1945 lähtien sekä nimellisin hinnoin että vuoden 1956 hinnoin tukkuhintaindeksin avulla muunnettuna. Lisäksi esitetään vaihtotaseen tulot sotakorvaussuorituksista ja menot niiden vasta-arvosta, »lahjoituksista», puhdistettuina.

	Vaihtotase miljardeina markkoina					
	Nimellishinnoin		Vuoden 1956 hinnoin		Sotakorvauksista puhdistettuna vuoden 1956 hinnoin	
	Tulot	Menot	Tulot	Menot	Tulot	Menot
1945	15.2	16.4	61.9	66.8	28.7	33.5
1946	37.5	38.8	97.7	100.9	74.8	78.0
1947	64.0	63.8	138.4	138.0	115.9	115.5
1948	79.2	85.8	129.7	140.5	110.8	121.6
1949	94.0	92.5	152.9	150.4	133.0	130.5
1950	107.7	113.5	151.9	160.0	140.8	149.0
1951	226.8	193.1	223.8	190.6	211.6	178.3
1952	195.8	217.1	194.9	216.1	186.7	207.9
1953	157.3	145.1	162.6	149.9	162.6	149.9
1954	184.8	171.9	191.3	178.0	191.3	178.0
1955	217.1	202.5	227.1	211.8	227.1	211.8
1956	218.9	231.9	218.9	231.9	218.9	231.9

Maksuliikkeen laajuus vuoden 1956 hinnoin ilmaistuna ei ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosina ollut niin pieni kuin nimellisistä arvoista saattaisi päätellä, mutta myöhäisempinä vuosina näiden kahden sarjan välillä vallitseva ero yhä tasoittuu. Vuoden 1956 hinnoin suoritettu vertailu valaisee myös paremmin Korean kriisin jälkivaikutuksia kuin alkuperäiset luvut. Niinpä asetelmasta havaitaan, että vuoden 1953 tulot olivat reaalisesti vain 6—7 % suuremmat kuin tulot huippusuhdanekautta edeltäneinä vuosina 1949 ja 1950, nimellisen nousun ollessa peräti 67 ja vastaavasti 46 %. Vuoden 1953 menot puolestaan alenevat aina vuoden 1949 tasolle ja vasta seuraavana vuonna ne olivat reaalisesti suuremmat kuin vuonna 1950. Tapahtunut kehitys ilmenee parhaiten sivulla 31 olevasta kuviosta.

	1950			1951			1952		
	Tulot	Menot	Netto- tulot	Tulot	Menot	Netto- tulot	Tulot	Menot	Netto- tulot
Tavarat									
1 Kauppavaihto	83.1	90.7	-7.6	187.2	156.5	30.7	156.9	182.8	-25.9
2 Sotakorvaukset	7.9	—	7.9	12.4	—	12.4	8.2	—	8.2
3 Ei-monetäärinen kulta	—	0.0	0.0	0.0	0.1	-0.1	0.1	0.0	0.1
4 Matkailu	0.8	2.5	-1.7	1.3	6.4	-5.1	2.8	6.2	-3.4
5 Kuljetus	10.2	4.0	6.2	18.1	7.0	11.1	17.7	7.8	9.9
6 Vakuutus	1.7	2.7	-1.0	2.2	3.7	-1.5	2.9	4.2	-1.3
7 Investointitulot	0.0	2.4	-2.4	0.1	2.5	-2.4	0.2	3.0	-2.8
8 Ulkomainen edustus	0.7	0.4	0.3	0.8	0.4	0.4	1.1	0.4	0.7
9 Sekalaiset erät	2.8	2.8	-0.0	4.1	3.9	0.2	5.4	4.3	1.1
Lahjat ja avustukset									
10 Sotakorvaukset	—	7.9	-7.9	—	12.4	-12.4	—	8.2	-8.2
11 Muut	0.5	0.1	0.4	0.6	0.2	0.4	0.5	0.2	0.3
12 Vaihtotase yhteensä	107.7	113.5	-5.8	226.8	193.1	33.7	195.8	217.1	-21.3
13 Virheelliset ja poisjää- neet erät			+0.3			+0.2			+5.4

Maksutaseen tärkeimpään osaan, ts. tavaroiden vaihtoon, on kauppatilaston mukaisen varsinaisen kauppavaihdon lisäksi sisällytetty muitakin eriä. Vienti on koostunut seuraavasti, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Vapaa vienti (fob)	81.5	186.8	156.8	131.6	156.6	181.3	178.0
Kauppatoimet ulkomailla	0.9	—	—	—	—	—	—
Puuttuvat ahtauskustannukset	0.2	0.3	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2
Kullan vienti	-0.0	-0.0	-0.1	-0.0	-0.1	-0.0	—
Saksalaissaatavien siirto Neu- vostoliitolle	0.5	0.1	—	—	—	—	—
Sotakorvaukset	7.9	12.4	8.2	—	—	—	—
Vienti yhteensä	91.0	199.6	165.1	131.7	156.7	181.5	178.2

Viennin osalta on virallisia lukuja korjattu tavallisesti vain vähäisessä määrin. Ainoastaan tiettyjen tavararyhmien, lähinnä sahatun puutavaran, viennin arvoon on tehty pieni arvioluonteinen lisäys, ahtauskustannukset, jotta niiden kuten muunkin viennin osalta päästäisiin fob-arvoon. Mikäli vientiin sisältyy kultaa, sisällytetään sen arvo pääomaliikkeeseen tai esitetään omana eränä vaihtotaseessa siitä riippuen, onko kysymyksessä monetäärisen vai muun kullin vienti. Kaikki tarkastelun kohteena olevana ajanjaksona viety kulta oli ei-monetääristä. Vientiin oli vuosina 1950 ja 1951 vielä lisättävä poikkeusluonte-

1956, miljardia markkaa

1953			1954			1955			1956			
Tulot	Menot	Netto- tulot	Tulot	Menot	Netto- tulot	Tulot	Menot	Netto- tulot	Tulot	Menot	Netto- tulot	
131.7	123.6	8.1	156.7	150.5	6.2	181.5	177.5	4.0	178.2	204.3	-26.1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
0.0	—	0.0	0.0	—	0.0	—	0.1	-0.1	—	0.0	-0.0	3
2.0	5.0	-3.0	2.4	4.2	-1.8	3.0	4.7	-1.7	2.9	4.8	-1.9	4
14.7	5.6	9.1	15.9	5.9	10.0	21.8	7.9	13.9	26.0	9.9	16.1	5
3.0	3.4	-0.4	3.2	3.6	-0.4	3.6	3.9	-0.3	4.9	4.6	0.3	6
0.4	2.8	-2.4	0.4	2.8	-2.4	1.0	3.1	-2.1	0.9	3.4	-2.5	7
0.5	0.4	0.1	0.6	0.5	0.1	0.7	0.4	0.3	0.8	0.5	0.3	8
4.5	4.1	0.4	5.2	4.3	0.9	5.0	4.7	0.3	4.5	4.2	0.3	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
0.5	0.2	0.3	0.4	0.1	0.3	0.5	0.2	0.3	0.7	0.2	0.5	11
157.3	145.1	12.2	184.8	171.9	12.9	217.1	202.5	14.6	218.9	231.9	-13.0	12
—	—	-0.7	—	—	-2.8	—	—	-1.1	—	—	-2.6	13

nen erä, ns. saksalaissaatavat, jotka Suomi oli velvoitettu suorittamaan Neuvostoliitolle. Ne on laskelmissa otettu huomioon Suomen Pankin kirjanpidon mukaisesti. Korjauserä »kauppatoimet ulkomailla» tarkoittaa niitä vuoden 1950 aikana tapahtuneita liiketoimia, joissa Suomi oli tavaroiden ostajana ja myyjänä, vaikka tavarat eivät kulkeneetkaan Suomen rajojen kautta. Vastaava korjaus on tehty myös tuontiin. Merkittävimpanä on mainittava vasta vuonna 1952 päättyneet sotakorvaussuoritukset, joiden arvo ilmenee kauppatilastosta niiden valtiolle aiheuttamien todellisten kustannusten mukaisina. Sotakorvaussuorituksia vastaa samansuuruinen juokseva menoerä, »lahjoitukset», jonka johdosta näiden toimitusten arvo sisältyy vaihtotaseen bruttoarvoon sen kuitenkin vaikuttamatta taseen nettoarvoon.

Varsinaisen kaupallisen viennin arvo kasvoi nopeasti yli kaksinkertaiseksi vuonna 1951, jolloin Korean kriisi johti kysynnän ja hintojen kohoamiseen maailmanmarkkinoilla. Tästä hyötyi aivan erityisesti Suomi vientihintojen poikkeuksellisen voimakkaan nousun muodossa. Niinpä vuoden 1951 viennin yksikköarvoindeksi oli peräti 83 % korkeampi kuin vuotta aikaisemmin, mutta myös viennin määrä kohosi samanaikaisesti 26 %. Suhdannekehitys alkoi jo vuoden 1951 kuluessa vähitellen laskea, mutta Suomen osalta tuntui tapahtunut muutos vasta keväällä 1952, jolloin Isobritannia ja muut Länsi-Euroopan maat ryhtyivät rajoittamaan tuontiaan. Vientimäärien osalta oli takaisku suhteellisen lyhytaikainen, mutta hinnat sen sijaan laskivat vielä vuoden 1953 ai-

kana. Tästä johtui, että viennin arvo alkoi kasvaa vasta seuraavana vuonna. Vientihinnoissa ja viennin määrässä tapahtunut kehitys ilmenee seuraavista kauppatilaston indeksisarjoista, jotka on muunnettu siten, että vuoden 1950 tasoa on merkitty 100:lla.

	Viennin määrä	Viennin yksikköarvo
1950	100	100
1951	126	183
1952	112	173
1953	125	131
1954	145	133
1955	158	141
1956	155	141

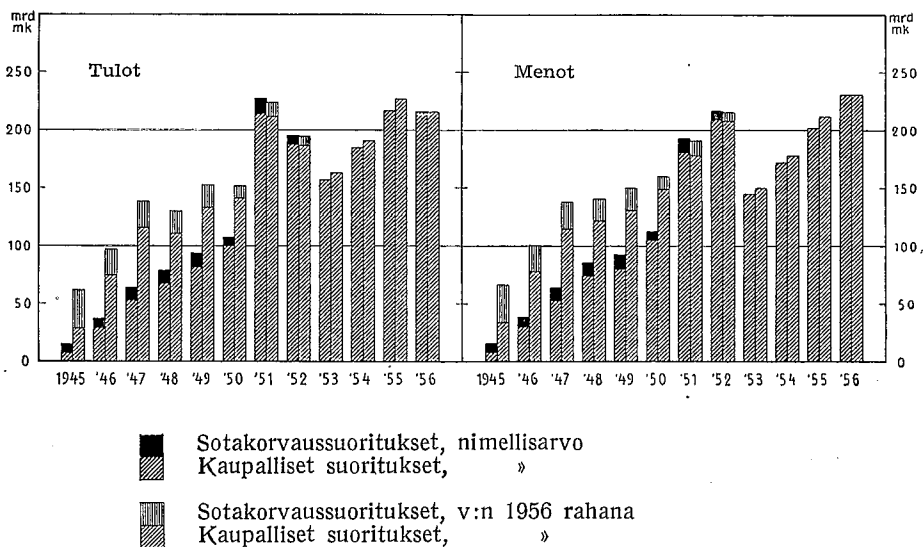
Tuonnin arvo on laskettu seuraavasti, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Tuonti (cif) kauppatilaston mukaan.....	89.2	155.5	182.2	121.9	152.1	177.0	203.5
Alushankinnat sen lisäksi	—	—	—	1.0	—1.0	—	—
Kauppatoimet ulkomailla	0.9	—	—	—	—	—	—
Salakuljetus	0.3	0.8	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3
Tavaralahjat	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.5
Kullan tuonti	—0.0	—0.1	—0.0	—	—1.2	—0.0	—0.0
Tuonti yhteensä	90.7	156.5	182.8	123.6	150.5	177.5	204.3

Myös viralliseen tuonnin arvoon on maksutaseen tarkoituksena silmällä pitäen tehty pieniä korjauksia. Vuonna 1953 vastaanottivat tšekäläiset ostajat eräitä aluksia, jotka vasta seuraavana vuonna saapuivat Suomeen ja jotka vasta silloin otettiin tullitilastossa huomioon. Taulukossa nämä alukset on sisällytetty vuoden 1953 tuontiin. Salakuljetuksen arvona on lisätty pienehkö arvioitu erä ja samoin on lisätty tavaralahjojen arvo. Kullan tuonti on erotettu muusta tuonnista; ei-monetäärisen kullan tuonti on esitetty omana eränä vaihtotaseessa ja monetäärisen kullan tuonti on siirretty pääomataseeseen. Monetääristä kultaa tuotiin varsinaisesti vain vuoden 1954 aikana ja sen lisäksi vähäisiä määriä vuonna 1955. Muuten vuosina 1950—1956 ostettua kultaa säilytetään ulkomailla.

Vuoden 1951 edullinen vientitulokas lisäsi runsaasti valuuttatuloja ja tämän johdosta helpotettiin tuontirajoituksia kulutuksen ja varastoinnin hyväksi, jotka sodanjälkeisinä vuosina olivat molemmat pysyneet hyvin alhaisella tasolla. Jo mainittuna vuonna kasvoi tuonti huomattavasti, 73 %, mutta siitä huolimatta osoitti kauppataase suurta vientiylijäämää. Seuraavana vuonna, jolloin vientisuhdanteet eivät enää olleet yhtä edulliset, tuonnin kasvu yhä jatkui, sillä vielä

Vaihtotase

silloin toimitettiin suuri joukko suhdannenousun aikana tilattuja tavaroita. Seurauksena oli takaisku vuoden 1952 aikana suuren tuontiylijäämän muodossa, ja vasta seuraavana vuonna alkoi uudelleen tiukennettu lisensiointi tuntua tuonnissa. Vaikka tuontirajoituksia tämän jälkeenkin voitiin lieventää, pidettiin tuonti kuitenkin vientitulojen sallimissa rajoissa ja näin tehtiin myös seuraavina vuosina. Ulkomailta saadut tulot olisivat itse asiassa sallineet tuonnin lisäämistä runsaammassakin määrin, kuin mitä tosiasiaassa tapahtui, mutta varat käytettiin sen sijaan valuuttavarannon sangen tarpeelliseksi osoittautuneeseen kartuttamiseen. Valuuttavaranto oli siihen asti ollut huolestuttavan alhainen ja saattanut maan kauppapoliittisesti epäedulliseen asemaan. Inflaation torjumiseksi oli kuitenkin jo vuoden 1955 kuluessa ja vielä suuremmassa määrin vuoden 1956 alussa tarpeellista lisätä tavaroiden tarjontaa valuuttavarannon kulumisenkin kustannuksella entistä vapaamman lisensoinnin avulla. Näiden toimenpiteiden seurauksena osoitti kauppatase viimeksi mainittuna vuonna suurta vajausta, varsinkin kun samanaikaisesti käytettiin suuria lainoja tuonnin rahoittamiseksi.

Myös tuontihinnat kohosivat Korea-varustelujen johdosta, mutta paljon vähemmän kuin vientihinnat. Tuonnin arvon kohoaminen ei kuitenkaan johtunut yksinomaan hintojen kohoamisesta, sillä myös tuodut määrät kasvoivat tuntuvasti; tuonnin määrä suorastaan kaksinkertaistui vuodesta 1950 vuoteen 1956. Kehitys kuvastuu kauppatilastossa julkaistuista, tuonnin määrän ja yksikköarvon kehitystä kuvaavista indeksiluvuista, jotka esitetään alla siten muunnettuina, että vuoden 1950 tasoa on merkitty 100:lla.

	Tuonnin määrä	Tuonnin yksikköarvo
1950	100	100
1951	130	134
1952	155	132
1953	119	115
1954	156	109
1955	181	109
1956	202	113

Matkustajaliikenteen tarkasta tuloksesta ei olla täysin selvillä. Tiedetään tosin, kuinka paljon valuuttaa suomalaiset matkustajat ovat ostaneet kotimaisista pankeista, sekä käteisenä että matkalippuja yms. varten, ja kuinka suuria markkamääriä Suomeen tulleet matkustajat ovat ostaneet; mutta niiden erien osalta, jotka vaihdettiin ulkomailla kumpaankin suuntaan, voidaan esittää vain karkeita arvioita. Kummassakin tapauksessa on erä kuitenkin samansuuruinen, eikä voi vaikuttaa taseen nettomäärään. Suomeen tulevien ulkomaalaisten turistien määrä on vuosi vuodelta kasvanut, minkä lisäksi olympialaiset vuonna 1952 houkuttelivat tänne tavallista runsaammin ulkomaalaisia. Ulkomaille matkustavien suomalaisten lukumäärä on kasvanut suunnilleen samassa suhteessa, mutta heidän valuuttamenojaan on rajoitusten avulla kyetty jossain määrin supistamaan. Näiden eri tekijöiden tuloksena oli, että matkustajaliikenteen aiheuttamat nettomenot saatiin vuosi vuodelta säännöllisesti supistumaan vuosien 1952—1955 aikana. Vasta tämän jälkeen tapahtui näissä menoissa pientä kasvua, joskin nettomenot kohosivat vain 1.9 miljardiin markkaan vuonna 1956. Vuonna 1951 matkustajaliikenteen kustannukset ylittivät 5.0 miljardilla markalla vastaavat tulot. Kiihottaakseen ulkomaalaisten matkailua Suomessa ja tehdäkseen samalla ulkomaille matkustamisen vähemmän houkuttelevaksi suomalaisille, Suomen Pankki saattoi vuoden 1953 alussa voimaan erityiset matkavaluutan vaihtokurssit. Tässä esityksessä on kuitenkin kaikki valuuttamäärät muunnettu markoiksi virallisen kurssin mukaan.

Kuljetusten tärkein erä on kauppalaivaston rahtitulot, jotka saadaan selville varustajien merenkulkuhallitukselle antamien tietojen perusteella. Sen sijaan ei tunneta varustajien menoja ulkomailla, joten niiden osalta on turvaututtava karkeaan arvioon. Vaikka kauppalaivastoa ei ole kyetty tyydyttävässä määrin uusimaan ja täydentämään, merkitsi ulkomaankaupan kasvu kaikesta huolimatta myös rahtitulojen lisäystä. Rahtituloihin on sitä paitsi suoraan vaikuttanut rahtimarkkinoilla vallinnut kehitys, joka oli erityisen edullinen Korean kriisin aikana samoin kuin myös vuoden 1956 loppupuolella, jolloin Suezin kriisi nosti varsinkin tankkirahteja tuntuvasti. Nimikkeeseen kuljetus sisältyy menopuolella myös suomalaisista aluksista ulkomailla aiheutuneet korjauskustannukset ja vastaavasti tulopuolella ulkomaisten alusten korjauskustannukset Suomessa. Lisäksi on otettu huomioon lentoliikenteestä kumpan-

kin suuntaan aiheutuneet kustannukset, mikäli niitä ei ole luettu matkustajaliikenteeseen, sekä rautateiden vastaavat vähäiset erät. Nettokuljetustulot olivat suurimmillaan vuonna 1956, jolloin niiden arvioidaan kohonneen 16.1 miljardiin markkaan.

Vakuutuslaitosten ulkomaiset liiketoimet ovat suurimmalta osaltaan jälleenvakuutusta. Tämä maksutaseen erä osoitti nettomenoa kaikkina tässä tarkastelun kohteena olleina vuosina.

Investointituloista ja -menoista on ulkomaisten velkojen koronmaksu tärkein erä. Tämä erä kasvoi varsinkin vuonna 1952, jolloin Ruotsin velkamme maksuajan lykkäys päättyi korkosuoritusten osalta. Ulkomaille sijoitetun pääoman tuotto pysyi vähäisenä ja sen vuoksi on tämän erän osalta säännöllisesti ilmennyt nettomenoa. Esim. vuonna 1956 nettomenot kohosivat 2.5 miljardiin markkaan.

Muualla mainitsemattomat julkiset maksut, kuten diplomaattisen ja muun edustuksen vaatimat kustannukset, ovat tarkastelun kohteena olevina vuosina tuottaneet vuosittain muutamien satojen miljoonien markkojen ylijäämän.

Myös ulkomailta saadut lahjat ja avustukset olivat vuosittain noin 0.3—0.5 miljardia markkaa vastaavia menoja suuremmat. Vuosien 1950—1952 osalta sisältyi tämän otsikon menopuoleen lisäksi Neuvostoliitolle suoritetujen sotakorvausten vasta-arvo.

Vaihtotaseeseen nettotuloksen ja nettopääomataseen välillä vallitsee puutteellisten tietojen johdosta ero, joka taseessa esiintyy otsakkeella virheelliset ja poisjääneet erät. Tämä tuntematon erä oli erikoisen suuri vuonna 1952, 5.4 miljardia markkaa, mikä arvattavasti osaksi selittyy siten, että eräiden koneiden tuonti oli maksettu etukäteen jo edellisen vuoden aikana. Näistä liiketoimista ei kuitenkaan ole tarkempia tietoja saatavissa.

Vaihtotaseen rakenteessa ei viime vuosien aikana ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Ajanjakson 1945—1950 osalta todettiin, että tavaroiden vienti, sotakorvaustoimitukset mukaan luettuina, tuotti 88—82 % kaikista tuloista ja näiden rajojen puitteissa on vastaava vaihtelu tapahtunut tämän jälkeenkkin. Menopuolella on sen sijaan tuontia jarrutettu suhteellisesti enemmän kuin muita menoja. Vuosien 1945—1950 aikana tuonti oli, kun »sotakorvauslahjoitukset» jätetään huomioon ottamatta, 87—91 % kokonaismenoista. Sen jälkeen on tämä osuus ollut noin 85—88 %; 85 % se oli tosin vain vuonna 1953, jolloin tuontia äkkiä rajoitettiin sen oltua kahtena sitä edeltäneenä vuotena tuntuvasti suurempi. Muiden erien osalta on huomattava, että kuljetuksista saadaan säännöllisesti nettotuloa, kun taas investointitulot ovat yhtä säännöllisesti vastaavia menoja, ts. lähinnä ulkomaisen velan aiheuttamia kustannuksia pienemmät. Samoin aiheuttaa myös matkustajaliikenne nettomenoa. Kaikki muut erät yhteensä osoittivat pientä ylijäämää paitsi vuosina 1950 ja 1951.

	1950			1951			1952		
	Saa- tavat	Velat	Netto- saata- vat	Saa- tavat	Velat	Netto- saata- vat	Saa- tavat	Velat	Netto- saata- vat
Yksityiset									
1 Pitkäaikainen pääoma .	-0.2	-0.4	+0.2	-0.1	-0.8	+0.7	-0.0	+0.3	-0.3
2 Lyhytaikainen pääoma	-1.2	+5.9	-7.1	+1.7	+7.4	-5.7	+0.8	-9.0	+9.8
Julkiset laitokset ja pankit									
Pitkäaikainen pääoma									
3 Käytetyt luotot	—	+3.5	-3.5	—	+3.7	-3.7	—	+2.7	-2.7
4 Arvopaperit	—	-0.2	+0.2	—	-0.2	+0.2	—	-0.3	+0.3
5 Takaisinmaksut	—	-3.0	+3.0	—	-9.1	+9.1	—	-4.3	+4.3
6 Muut	—	-0.3	+0.3	+9.4	+8.6	+0.8	—	-0.1	+0.1
7 Lyhytaikainen pääoma	+1.2	+1.6	-0.4	+30.2	+0.6	+29.6	-20.8	+6.6	-27.4
8 Monetäärinen kulta . . .	+1.8	—	+1.8	+2.9	—	+2.9	-0.0	—	-0.0
9 Pääomatase yhteensä . .	+1.6	+7.1	-5.5	+44.1	+10.2	+33.9	-20.0	-4.1	-15.9

Vaihtotaseen kokonaistulos vaihteli tarkastelun kohteena olevina vuosina siten, että alijäämää ilmeni vuosina 1950, 1952 ja 1956, ts. niinä vuosina, jolloin kauppataase oli vajauksellinen. Muina vuosina tulos oli päinvastainen niin koko vaihtotaseen kuin kauppataaseenkin osalta. Seuraavassa tarkastellaan vajauksen rahoittamista ja ylijäämän käyttöä.

Pääomaliike

Juoksevien liiketoimien rinnalla tapahtuvaa pääomaliikettä voidaan tarkastella parhaiten suorittamalla jako toisaalta pitkäaikaiseen ja lyhytaikaiseen pääomaan ja toisaalta yksityisiin sekä julkisten laitosten ja pankkien pääomiin. Pitkä- ja lyhytaikaisten sitoumusten rajana pidetään seuraavassa kahdentoista kuukauden juoksuaikaa. Julkisilla laitoksilla tarkoitetaan valtiota, Suomen Pankkia ja vuodesta 1956 lähtien myös Mortgage Bank of Finland Oy:tä. Julkisten laitosten ja pankkien sitoumuksiin luetaan myös näiden laitosten takaaomat sitoumukset. Näiltä näkökulmilta katsoen ilmenee pääomaliikkeen koostumus, siltä osin kuin se tunnetaan, yllä olevasta taulukosta, miljardein markoin ilmaistuna.

Pitkääikaista pääomaliikettä esiintyy Suomen pääomataseessa etupäässä vain velkapuolella, ts. luotonottona ja luottojen takaisinmaksuna. Arvopapereiden siirtoja tapahtuu sitä vastoin vain vähäisessä määrin,

1956, miljardia markkaa

tai vähennys (—)

1953			1954			1955			1956			
Saa-tavat	Velat	Netto-saata-vat	Saa-tavat	Velat	Netto-saata-vat	Saa-tavat	Velat	Netto-saata-vat	Saa-tavat	Velat	Netto-saata-vat	
— 0.1	+ 0.6	— 0.7	— 0.0	+ 1.2	— 1.2	— 0.5	+ 0.2	— 0.7	— 0.1	— 1.1	+ 1.0	1
— 1.0	— 2.0	+ 1.0	— 1.0	+ 5.2	— 6.2	+ 2.1	— 3.5	+ 5.6	+ 0.5	— 0.8	+ 1.3	2
—	+ 2.0	— 2.0	—	+ 2.1	— 2.1	—	+ 4.8	— 4.8	—	+ 4.5	— 4.5	3
+ 0.2	— 0.1	+ 0.3	+ 0.7	— 0.2	+ 0.9	+ 1.7	— 0.1	+ 1.8	+ 0.6	— 0.0	+ 0.6	4
—	— 3.2	+ 3.2	—	— 3.5	+ 3.5	—	— 3.3	+ 3.3	—	—	—	5
—	—	—	—	— 0.0	+ 0.0	—	—	—	—	— 3.9	+ 3.9	6
+ 3.7	— 6.0	+ 9.7	+ 12.6	— 1.5	+ 14.1	+ 4.9	— 2.4	+ 7.3	— 13.4	+ 4.5	— 17.9	7
— 0.0	—	— 0.0	+ 1.1	—	+ 1.1	+ 1.0	—	+ 1.0	—	—	—	8
+ 2.8	— 8.7	+ 11.5	+ 13.4	+ 3.3	+ 10.1	+ 9.2	— 4.3	+ 13.5	— 12.4	+ 3.2	— 15.6	9

joskin Suomen Pankki vuosien 1953—1956 aikana sijoitti pienen osan valuuttavarannostaan korkoa tuottaviin ulkomaisiin obligaatioihin. Vuonna 1951 syntyi ulkomaisia saatavia 9.4 miljardin markan arvosta vastaamaan Suomen osuutta Kansainvälisessä Valuuttarahastossa ja Kansainvälisessä Jälleenrakennuspankissa, mutta 8.5 miljardia tästä suoritettiin markkamääräisellä velkasitoumuksella, joka näin ollen samanaikaisesti lisäsi velkoja. Velkasitoumusta lyhennettiin vuonna 1956 sääntöjen mukaisesti dollareissa 1.2 miljardin markan arvosta.

Yksityisten osuus muodosti vain pienen osan luottoliikkeestä, sillä uusia luottoja on saatu ilman takuuta vasta viime vuosina alusostojen yhteydessä puolipitkinä luottoina. Missään muussa muodossa ei pitkäaikaista pääomaa ole ollut ulkomaisilta markkinoilta sodan jälkeen saatavissa yksityistarkoituksiin.

Julkista luotonottoa esiintyi sen sijaan säännöllisesti vuosien 1950—1956 aikana. Suurimpana luottojen myöntäjänä on ollut Kansainvälinen Jälleenrakennuspankki, josta on saatu kolmasosa maahan tänä aikana virranneesta ulkomaisesta pääomasta. Luotot tulivat etupäässä puuteollisuuden ja voimalaitosten hyväksi. Ne saatiin useassa eri valuutassa, siitä riippuen, mistä maasta näiden luottojen turvin tapahtuneet ostot oli tehty. Muista luotoista voidaan mainita Export-Import Bankin myöntämän amerikkalaisen luoton jäljellä ollut, vuonna 1950 nostettu erä, belgialainen ratakiskojen ostamiseen myönnetty ja vuosina 1950—1952 käytetty luotto sekä kaksi argentiinalaista luottoa, joista osa nostettiin vuonna 1950, mutta suurin osa vuonna 1951. Ranskasta ja Eng-

lannista saadulla luotolla ostettiin vuonna 1951 moottoriajoneuvoja, ja vuosina 1955 ja 1956 käytettiin kaksi suurta Neuvostoliitosta saatua luottoa, jotka nostettiin puntina ja dollareina. Näiden lisäksi käytettiin merkittäviä, pankkien takaamia yksityisiä luottoja alusten ostoihin ulkomailta sekä vuonna 1955 myös eräiden koneiden ostoja varten.

Maan käyttämä koko ulkomainen, sekä yksityinen että julkinen luottopääoma jakaantui lainanantajamaittain seuraavasti, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Yhdysvallat	1.1	—	0.0	—	0.1	—	0.1
EPU-maat	0.6	2.4	1.4	1.3	3.3	2.0	3.0
Neuvostoliitto	0.3	0.2	0.0	—	—	2.7	2.0
Latinalainen Amerikka	0.1	0.8	—	—	—	—	—
Jälleenrakennuspankki	1.7	0.5	2.1	1.9	1.2	2.0	1.3
Yhteensä	3.8	3.9	3.5	3.2	4.6	6.7	6.4

Samanaikaisesti lyhennettiin ulkomaisia luottoja. Pieni osa lyhennyksistä koski sellaisia vanhoja lainoja, jotka oli saatu jo ennen sotia, mutta enimmäkseen lyhennykset kohdistuivat myöhemmin saatuihin luottoihin, joiden juoksu-aika usein oli viisi tai kolme vuotta tai vain viisitoista kuukautta. Eräiden luottojen takaisin maksu alkoi sotakorvausvelvoitusten tultua kokonaan suoritetuiksi. Ruotsista saadun vakautetun julkisen velan maksuajan lykkäys päättyy vuonna 1959, yksityisen velan osalta se päättyy jo vuosien 1954—1958 kuluessa. Julkisen ja yksityisen velan lyhennykset olivat yhteensä seuraavan suuruiset, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Yhdysvallat	2.5	1.0	0.8	1.3	1.2	1.3	1.3
EPU-maat	0.6	0.7	2.3	1.7	2.5	2.6	2.7
Latinalainen Amerikka	—	7.6	1.6	0.4	0.2	0.2	0.4
Jälleenrakennuspankki	0.3	0.2	—	0.2	0.5	0.8	0.5
Yhteensä	3.4	9.5	4.7	3.6	4.4	4.9	4.9

Yllä esitettyjen kuoletusten lisäksi on otettava huomioon vuosien 1950—1952 aikana Neuvostoliitolle rauhansopimuksen määräysten mukaisesti siirretyt, jäljellä olleet vähäiset, saksalaissaataviin kuuluneet erät, joiden arvo oli 0.5, 0.1 ja vastaavasti 0.1 miljardia markkaa. Kuoletuslukuihin on vuoden 1956 osalta vielä lisättävä 1.2 miljardia markkaa, mikä vastaa dollarein suoritettua osaa valtion aikaisemmin markoissa suorittamasta osuudesta Kansainväliseen Valuuttarahastoon. Yllä esitetyistä kuoletuseristä ovat Yhdysvalloille suoritettut erät pääasiassa niiden huomattavien luottojen sopimusten mukaisia kuoletuksia, joita Suomi heti sodanjälkeisinä vuosina sieltä sai. Takaisinmaksut Euroopan

maksuliiton (EPU) maille ovat oleelliselta osaltaan koskeneet alusostoja varten saatuja luottoja, mutta myös Belgian ratakiskoluottoa sekä ranskalaista ja englantilaista, autojen ostoon käytettyä luottoa. Argentiinalle suoritettiin vuosina 1951 ja 1952 erityisen sopimuksen mukaisesti suurempia kuoletuksia kuin lainasuunnitelma olisi edellyttänyt, sillä vienti Argentiinaan ylitti runsaasti sieltä tapahtuneen tuonnin.

Koko pääomaliike sekä julkisilla että yksityisillä velkatileillä ilmenee parhaiten alla olevasta taulukosta, joka vertailun vuoksi on ulotettu aina vuoteen 1945. Lainatut ja takaisin maksetut erät ilmaistaan sekä nimelliseltä arvoltaan että vuoden 1956 hintatason mukaisina tukkuhintaindeksin avulla muunnettuna. Sitä paitsi ilmaistaan taulukossa luottojen ja kuoletusten vasta-arvo dollareina. Luvut ovat miljardeja markkoja ja vastaavasti miljoonia dollareita.

	Nimellinen markkamäärä		Vuoden 1956 hintatason mukaan		Muunnettuna dollareiksi	
	Käytetty	Maksettu takaisin	Käytetty	Maksettu takaisin	Käytetty	Maksettu takaisin
1945	1.2	0.1	4.8	0.4	22	1
1946	10.8	1.7	28.1	4.4	79	12
1947	8.2	6.2	17.8	14.1	60	48
1948	7.2	3.6	11.8	5.9	53	27
1949	5.5	5.0	8.9	8.1	30	30
1945—1949	32.9	16.6	71.4	32.9	244	118
1950	3.8	3.9	5.4	5.4	17	17
1951	3.9	9.7	3.8	9.5	17	42
1952	3.5	4.8	3.4	4.8	15	21
1953	3.2	3.6	3.3	3.7	14	16
1954	4.6	4.4	4.8	4.6	20	19
1955	6.7	4.9	7.0	5.1	29	21
1956	6.4	6.1	6.4	6.1	28	27
1950—1956	32.1	37.4	34.1	39.2	140	163

Vuosien 1950—1956 aikana olivat lainojen kuoletukset keskimäärin 16 % suuremmat kuin luotonotto. Kolmen viimeisen vuoden aikana kuoletukset olivat kuitenkin 13 % pienemmät kuin saatujen lainojen käytetty osa. Luotonotto ko. seitsemän vuoden aikana kohosi 140 miljoonaan dollariin, takaisinmaksujen ollessa 163 miljoonaa.

Lyhytaikaisissa pääomaliikkeissä tapahtuu muutoksia juoksevien maksujen ja pitkäaikaisten pääomaliikkeiden vaikutuksesta. Näiden muutosten suuruudesta ollaan vain osittain selvillä, loppuosan jäädessä numeerollista valaistusta vaille. Lyhytaikaisen pääomaliikkeen laajuus tiedetään Suomen Pankin ja liikepankkien valuuttavarannoissa ja vastaavissa veloissa tapahtuvien muutosten osalta. Alla olevat tiedot lyhytaikaisen pääoman liikkeistä

poikkeavat eräissä suhteissa aikaisemmin muualla julkaistuista. Suomen Pankin kirjanpitoa muutettiin nimittäin vuonna 1955, jolloin mm. selvitystililtä liitettiin muihin valuuttatileihin. Sitä paitsi poistettiin pankin taseista sellaiset ulkomaiset selvitystilisaatavat, jotka kotimaiset yritykset olivat saamassa vastaisista toimituksista ulkomaille ja jotka pankki oli lunastanut; tällaisten saatavien voidaan itse asiassa katsoa syntyvän vasta tavaroita toimitettaessa. Tämän menetelmän mukaisesti on vastaavat saatavat jätetty seuraavassa huomioon ottamatta myös vuosien 1949—1954 osalta. Taseessa oli samaten aikaisemmin vastaavansuuruinen yksityinen velka ulkomaille ja se on nyt myös jätetty huomioon ottamatta. Pääomaliikkeen lopputulokseen ei tämä muutos näin ollen vaikuta.

Yksityisen pääomaliikkeen laajuus ei ole ja tuskin voisikaan olla täysin tiedossa. Tämä koskee varsinkin sitä luottoa, jota tavanomaisesti myönnetään ja nautitaan vienti- ja tuontimaksujen yhteydessä tapahtuvien viivästysten johdosta. Mikäli yksityisiä talletuksia laisinkaan esiintyy, ne joka tapauksessa ovat suuruudeltaan merkityksettömiä. Niiden haltijoina ovat tietyt suuret yrittäjäryhmät, kuten laivanvarustajat, viejät ja vakuutusyhtiöt. Muilta osin taseessa esiintyvät lyhytaikaiset varat ovat ulkomailta tehtyjen alustilausten ja eräissä tapauksissa myös eräiden muiden suurten tilausten yhteydessä suoritettuja ennakoja, joista ei yleensä kuitenkaan ole saatavissa tietoja.

Alla esitetään tiedossa olevien lyhytaikaisten saatavien liikkeet vuosien 1950—1956 aikana, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Kultavaranto	+1.8	+2.9	—0.0	—0.0	+1.1	+1.0	—
Käytettävissä oleva valuutta	+3.1	+18.0	—11.9	+7.2	+13.9	} —6.5	} —8.6
Selvitystililt	—0.6	+7.3	—3.2	—1.8	—0.9		
Varattu valuutta	+0.1	+4.9	—6.1	—1.3	—0.4	+6.8	—3.6
Muut saatavat	—1.4	—	+0.4	—0.4	—0.0	+1.2	—1.2
Yhteensä julkisia saatavia ...	+3.8	+33.1	—20.8	+3.7	+13.7	+2.5	—13.4
Yksityiset saatavat	—1.2	+1.7	+0.8	—1.0	—1.0	+2.1	+0.5
Kaikkiaan	+1.8	+34.8	—20.0	+2.7	+12.7	+4.6	—12.9

Vuoden 1951 edulliset vientisuhdanteet lisäsivät runsaasti kulta- ja valuuttavaroja, yksityisten saatavien niinkään samanaikaisesti kasvaessa, etupäässä tuontiennakkojen muodossa. Seuraavana vuonna sen sijaan kulutettiin huomattavia valuuttamääriä, ja saatavat vähenivät siitä huolimatta, että Suomen Pankki valuuttavarantonsa vahvistamiseksi osti Kansainväliseltä Valuuttarahastolta 4.5 miljoonaa dollaria yhdellä miljardilla markalla. Liiketoimi on tässä katsauksessa sisällytetty lyhytaikaisiin pääomaliikkeisiin, joissa ostettu dollari määrä kuvastuu valuuttasaatavien lisäyksenä. Valuuttarahasto talletti suoritettun markkamäärän tilille Suomen Pankkiin ja lisäsi sillä tavoin pankin ulko-

maista velkaa. Vuonna 1953 ostettiin vielä 3 miljoonaa dollaria 0.7 miljardilla markalla. Nämä markkamäärät ostettiin takaisin 4.5 miljoonan dollarin arvosta vuonna 1954 ja loput vuonna 1955. Vuosina 1953—1955 ulkomaiset saatavat kasvoivat, viimeksi mainittuna vuonna tosin vain vähäisessä määrin. Vallinneen inflaatiopaineen lieventämiseksi Suomen Pankki nimittäin harjoitti tällöin restriktiivistä luottopolitiikkaa, ja politiikan tukena käytettiin entistä vapaampaa tuontilisensiointia. Tätä politiikkaa harjoitettiin vielä määrätietoisemmin vuonna 1956 ja sen seurauksena valuuttavaranto väheni.

Lyhytaikaiset velat ovat ensi sijassa pankkien valuutta- ja markkamääräisiä velkoja. Aikaisemmin kirjattiin myös selvitystileille suuria velkoja, mutta nämä on nyt, kuten vastaavat saatavatkin, sisällytetty muihin valuuttatileihin. Ero näiden kahden valuuttalajin välillä on käytännössä muodostunut yhä epäselvemmäksi. Yksityiseen velkaan luetaan lähinnä viennistä saadut etumaksut, mutta siihen sisältyy myös karkea arvio tuontivelan muutoksen suuruudesta. Koko lyhytaikainen velka muuttui seuraavalla tavalla vuosina 1950—1956, miljardeina markkoina.

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Selvitystililit	+0.0	+2.4	+3.6	-7.6	+1.4	} -1.7	+4.5
Pankkitilit	+2.7	-2.4	+2.0	+0.9	-1.8		
Valuuttarahasto ja Jälleenrakennuspankki	—	+0.7	+1.0	+0.7	-1.1	-0.7	—
Muita velkoja	-1.1	-0.1	—	—	—	—	—
Julkiset velat yhteensä	+1.6	+0.6	+6.6	-6.0	-1.5	-2.4	+4.5
Yksityinen velka	+5.9	+7.4	-9.0	-2.0	+5.2	-3.5	-0.8
Lyhyt velka kaikkiaan	+7.5	+8.0	-2.4	-8.0	+3.7	-5.9	+3.7

Lyhytaikainen velka kehittyi tavallisesti päinvastaiseen suuntaan kuin saatavat. Valuuttasaatavien kasvuun johtavat tekijät antavat toisaalta mahdollisuuden myös vastaavien velkojen vähentämiseen ja päinvastoin. Näin oli asianlaita myös tarkastelun kohteena olevan ajanjakson aikana. Valuuttarahaston ja Jälleenrakennuspankin tileillä tapahtuneita muutoksia vastasivat vuonna 1951 mainitun pankin tilille Suomen Pankissa suoritetut sääntöjen mukaiset maksut ja seuraavina vuosina yllä mainitut dollariostot Valuuttarahastosta. Yksityisessä velassa tapahtuvat vaihtelut johtuvat oleellisilta osin maksettujen vientiennakkojen nettomuutoksista ja kuvastavat näin ollen suoraan vientimarkkinoilla vallitsevia olosuhteita.

Vuoden 1956 päättyessä olivat tiedossa olevat lyhytaikaiset saatavat yhteensä 45.1 miljardia markkaa, vastaavien velkojen ollessa 20.4 miljardia. Saatavia oli näin ollen 24.7 miljardia runsaammin kuin velkoja. Vuoden 1950 alussa oli vastaava ylijäämä vain 9.7 miljardia. Kasvu oli melko huomattava ajanjakson aikana ilmenneistä takaiskuistakin huolimatta. Saman-

aikaisesti oli valuuttavarannon koostumuksessa tapahtunut rakenteellinen muutos, joka ei ilmene varannon bruttomuutoksia osoittavista luvuista. Varannon kasvu muodostui nimittäin kullasta ja dollareista sekä länsieurooppalaisista valuutoista. Kaksipuolisista maksusopimuksista oli myös melkoisessa määrin luovuttu ja korvattu ne joustavammilla maksujärjestelyillä. Saatavien käyttökelpoisuus kasvoi näiden toimenpiteiden ansiosta. — Vuoden 1956 päättyessä oli pitkäaikainen velka 68.4 miljardia markkaa, johon on vielä lisättävä 6.7 miljardin markan suuruinen vekselivelka siitä osasta Suomen osuutta Valuuttarahastoon, joka ei vielä ollut dollareina langennut maksettavaksi. Taseessa huomioon otetut saatavat ovat obligaatioita sekä Suomen osuus Valuuttarahastossa ja Jälleenrakennuspankissa, yhteensä 13.8 miljardia markkaa.

Loppusanat

Suomi ei ole päässyt osalliseksi siitä ulkomaisesta tuesta, jota monet muut maat ovat saaneet aluksi nk. Marshall-suunnitelman puitteissa ja myöhemmin kuulumalla Euroopan maksuliittoon (EPU). Tästä epäedullisesta seikasta huolimatta maan taloudelliset suhteet ulkomaihin ovat sodan aiheuttaman keskeytyksen jälkeen ripeästi normalisoituneet. Kuitenkin on vielä paljon tehtävä, ennen kuin täysi vapaus voidaan palauttaa tälle alalle. Valuuttatuloja ei vielä voida käyttää vapaasti eikä valuuttaa ostaa ilman asianmukaista lupaa, mutta kauppavaihdon lisääntyessä on myös rajoituksia lievennetty. Ei ainoastaan valuuttavaranto ole kasvanut eivätkä maksuehdot parantuneet, vaan myös tavaroiden ja palvelusten ostoon ulkomailta on voitu käyttää yhä suurempia valuuttamääriä. Sitä todistaa maksutaseen antama yleiskuva. Vaihtotaseen suurta tai pientä tasapainoastetta on kuitenkin tarkasteltava voimassa olleen säännöstelyn taustaa vasten. Tasapaino ei merkitse »luonnollista» tasapainoa, vaan ainoastaan sitä, että valuuttaviranomaiset ovat oikein arvioineet valuutan jakamisen suhteessa valuuttatuloihin.

Ulkomaiden osuudessa tavaroiden ja palvelusten kokonaistarjontaan Suomessa on viime vuosina havaittavissa lievä muutos. Kansantulolaskelmien mukaan oli vuosina 1947—1949 kaikista käytettävissä olevista tavaroista ja palveluksista 15 % kotoisin ulkomailta, ja vuonna 1950 oli vastaava luku 16 %. Rauhallinen kehityskulku häiriintyi Korean kriisin aiheuttaessa tuonnin voimakkaan lisääntymisen vuosina 1951 ja 1952. Sen jälkeen seurasi takaisku, mutta vuosina 1955 ja 1956 ulkomaiset tavarat ja palvelukset muodostivat taas 17 % kokonaistarjonnasta. Tämä merkitsee, että ulkomaiden osuus hyödykevalikoimassa on edelleen pienempi kuin ennen sotaa. Vuonna 1938 oli nimittäin 20 % kaikista tavaroista ja palveluksista ulkomaista alkuperää. Pitkälle meneviä johtopäätöksiä voidaan tuskin tämän perusteella tehdä. Kuitenkin voidaan olettaa, että vapautuminen lisenssisuojasta toisi mukanaan suhteellisesti run-

saamman ulkomaisten tavaroiden ja palvelusten tarjonnan, vaikkakin on mahdollista, että kotimainen tuotanto kykenisi ilman tätä tukeakin selviytymään paremmin kuin 1930-luvulla. Lukuun ottamatta poikkeuksellista vuotta 1951 on tarjolla olleesta tavaroiden ja palvelusten määrästä mennyt vientiin suhteellisesti vähemmän kuin ennen sotaa. Vuonna 1938 oli suhdeluku 21 %, vuosina 1947—1950 ja 1953 se oli ainoastaan 14—16 % ja seuraavina vuosina vastavasti 17, 18 ja 16 %. Pienistä vaihteluista huolimatta voidaan siis todeta, että nykyisin vientiin menevä osa kokonaistarjonnasta on pienempi kuin aikaisemmin. Miten pysyvä tämä kehitys on, on toinen asia. Maksutaseen vastainen kehitys tulee läheisesti riippumaan sisäisestä vakauttamisesta, jota ei vielä ole toteutettu. Ulkomaisten maksusuhteiden suurena tuntemattomana tekijänä tulee myöskin olemaan »yhteismarkkinat», jotka nyt ovat muodostumassa Eurooppaan ja mahdollisesti Pohjoismaihin.

1. 7. 1957.

METALLITEOLLISUUSTUOTTEIDEN HINNAT SUOMESSA VUOSINA 1953—1955 VERRATTUNA KANSAINVÄLISIIN HINTOIHIN

Johdanto

Kotimaisten tuotteiden hintojen ja kansainvälisessä kaupassa maksettavien hintojen erot herättävät usein sekä käytännön talouspolitiikassa että teoreettisissa tutkimuksissa suurta mielenkiintoa. Varsinkin silloin, kun pyritään supistamaan ulkomaankaupan säännöstelyä, on hintasuhteiden tunteminen tärkeätä. Eri lähteistä saatavien, vaikkakin hajanaisten tietojen perusteella voidaan todeta, että Suomessa huomattava osa kotimaisesta tuotannosta ylittää hinnoiltaan vastaavanlaisten tuotteiden hinnat kansainvälisessä kaupassa. Tällainen on tilanne varsinkin ns. kotimarkkinateollisuudessa ja maataloudessa, kun taas ns. vienti- ja palveluselinkeinoissa ei mainittavaa hintojen eroa ole havaittavissa.

Kirjoittaja on jo toisessa yhteydessä tutkinut mainittua hintojen eroa maatalouden osalta¹ ja työn alaisena on selvitys teollisuuden hinnoista. Kun viimeksi mainittu tutkimus valmistuu vasta myöhemmin, on päätetty nyt julkaista tämän selvityksen tuloksista jo valmiina oleva metalliteollisuuden käsittävä osa. Lisäksi metalliteollisuus on moniin muihin tuotannonaloihin verrattuna melko yhtenäinen, ja se tarjoaa monia mielenkiintoisia näkökohtia erityisesti siitä syystä, että metalliteollisuuden tuotantoa lisättiin sotakorvaustoimituksia varten ja näiden päätyttyä laajennettiin vientiä vapaan kauppavaihdon puitteissa. Tutkimus on rajoitettu vuosiin 1953—1955 lähinnä siitä syystä, että hinnat pysyivät mainittuina vuosina sekä kotimaassa että ulkomailla jokseenkin kiinteinä. Pyrkimyksenä on ollut selvittää tämä hintojen suhde kaikkien kotimaisten metalliteollisuustuotteiden osalta ja päätyä näin kokonaislaskelmaan. Vaikka saatavana olevat hintatiedot ovatkin monissa tapauksissa epävarmoja ja hajanaisia, voinevat ne kuitenkin näin kokonaislaskelmiksi yhdistettyinä antaa moniin tarkoituksiin riittävän luotettavan kuvan tilanteesta.

Kotimaisten ja kansainvälisen kaupan kohteena olevien tuotteiden hintojen vertailuun liittyy monia periaatteellisia kysymyksiä, joita on lyhyesti kosketeltu käsitelmääritysten yhteydessä. Tämä tarkastelu on kuitenkin jätetty suppeaksi, koska päätehtävänä on ollut vain varsinaisten laskelmien selostaminen. Toisaalta on pidetty aiheellisenä esittää eräitä tietoja metalliteollisuuden kehityk-

¹ Pentti Viita Tutkimus maatalouden saamasta tuesta Suomessa vuosina 1921—1953, moniste, Helsinki 1955.

sestä ja tilasta lähinnä vuosina 1953—1955. Metalliteollisuuden nykyisen aseman ymmärtämiseksi voi olla tarpeellista varsinkin sotakorvaustoimitusten ja kaupallisen viennin välisen suhteen tarkastelu tässä yhteydessä. Varsinaisissa laskelmissa on taas selostettu käytettyä aineistoa ja siinä ilmeneviä puutteita. Laskelman lopputuloksen yhteydessä on esitetty vielä eräitä periaatteellisia seikkoja laskelmien valossa.

Kotimaisten tuotteiden ja kansainvälisen kaupan kohteena olevien tuotteiden hintojen vertailu

Tällaiseen hintojen vertailuun liittyy sinänsä olettamus, että kotimainen tuotanto voitaisiin korvata ainakin jossain määrin tuonnilla niiden tuotteiden osalta, joiden hinnat ylittävät tuontihinnat. Miten tämä tuotannon osittainen korvaaminen tuonnilla olisi käytännössä mahdollista valuutta-, työllisyys-, omavaraisuus- yms. kysymyksiä ajatellen, sivuutettakoon tässä yhteydessä. Sen sijaan on huomattava, että käytännössä tuollainen olettamus sulkee tarkastelun ulkopuolelle eräät kotimaiset tuotteet ja johtaa samalla kotimaisen tuotannon osalta eräänlaiseen kustannuslaskelmaan, so. asetetaan kysymys, mitä kotimainen tuotanto tulee maksamaan tuontiin verrattuna. Tämä sama ongelman asettelu on ollut lähtökohtana myös tässä tutkimuksessa. Näin ollen on kotimaisen tuotannon osalta jouduttu tekemään markkinahintoihin eräitä pieniä korjauksia tuotantokustannushintoihin pääsemiseksi.

Kotimaisten tuotteiden markkinahintoihin voi sisältyä ensiksikin välillisiä veroja, jotka on tarkoitettu tuotteen lopullisen käyttäjän, kuluttajan, maksettaviksi, eivätkä ne kuulu tuotteen tuotantokustannuksiin. Jotta verojärjestelmä ei täten vaikuttaisi laskelman tuloksiin, on välilliset verot vähennettävä markkinahinnoista. Tämä vähennys on tehtävä myös tuotannossa käytettyjen raaka-aineiden, koneiden, kalustojen ja rakennusten osalta. Toisaalta valtiolta voi maksaa osan tuotantokustannuksista erilaisten tuotantopoliittisten menojensa muodossa. Nämä menot alentavat markkinahintoja joko välittömästi hintatukipalkkioiden tai välillisesti muiden tuotantopoliittisten menojen muodossa. Viimeksi mainituista ovat esimerkkeinä mm. erilaiset tuotantoavustukset, avustukset investointeihin ja raaka-ainehankintoihin sekä valtion kustantamat ilmaisannit tuotannon aikaansaamiseksi (koulutus, tutkimustyö yms.). Näihin tuotantopoliittisiin menoihin voidaan laskennallisena eränä lukea myös valtion antamista halpakorkoisista lainoista tuotannolle tuleva kustannusten aleneminen. Jos valtion omistuksessa olevat yritykset tuottavat tappiota tai eivät ole samassa määrin kannattavia kuin vastaavanlaiset yksityiset yritykset, on mahdollista myös laskennallisena tuotantopoliittisena menona ottaa huomioon tämä kannattavuuden erilaisuus. Kotimaisen tuotannon hinnoittelu muodostuu täten seuraavaksi:¹

¹ Ks. lähemmin *Virta* em. moniste 30—36.

tuotanto markkinahintaan
minus markkinahintoihin sisältyvät välilliset verot
plus valtion tuotantopoliittiset menot

Tarkasteltaessa maailmanmarkkinahintoja määrätyn maan kannalta ja olettaen, että kotimainen tuotanto voitaisiin ainakin osittain korvata tuonnilla ulkomailta, on kansainvälisen kaupan hinnat rajoitettava koskemaan juuri tarkasteltavan maan tuontihintoja. Näihin sisältyvät taas rahti- yms. kustannukset, jotka ovat hyvinkin vaihtelevia eri maiden osalta. Tässä tutkimuksessa on kansainvälisen kaupan hintoihin sisällytetty kuljetuskustannukset, jotta hintojen vertailu olisi mielekäästä.

Useissa tapauksissa kansainvälisen kaupan hinnat ovat alempia kuin vastaavien tuotteiden hinnat viejäm maiden kotimaisilla markkinoilla. Perimmäisenä syynä tähän voi olla ensiksikin se, että näiden tuotteiden kysynnän hintajoustavuus on suurempi kansainvälisessä kaupassa kuin viejämäassa. Toisaalta voivat samaan tulokseen johtaa valtiiovallan maksamat vientipalkkiot, joiden perusteena on esimerkiksi hintojen alenemisen estäminen kotimaassa tai työllisyyden ylläpitäminen. Tällainen hinnoittelu, olipa se tilapäistä tai jatkuvaa, on tietysti ostajamaalle edullista silloin, kun vastaavien tuotteiden-kotimaista tuotantoa ei ole tai kun se pystyy hintakilpailuun tällaisissakin tapauksissa. Jos kotimainen tuotanto ei taas pysty hintakilpailuun, vaikuttavat kysymykseen työllisyys-, tulonjako- yms. näkökohdat. Sängen keskeisenä ongelmana kansainvälisessä kaupassa on ollut erityisesti ns. dumping-myynti.

Tässä tutkimuksessa ovat lähtökohtana olleet kotimaisten tuotteiden hinnat (ja siten tuotannon bruttoarvo). Kun tuotannossa käytettävien panostekijäin arvo on yhtä kuin kokonaistuotos, olisi selvitys toteutettavissa myös ottamalla lähtökohdaksi erilaiset tuotantokustannukset (palkat, korkotaso, raaka-ainekustannukset jne.), jos tietoja vain olisi käytettävissä sekä panostekijäin määräämistä että niiden hinnoista. Tällaiset, varsinkin panostekijäin hintoihin perustuvat tutkimukset ovat paljon käytettyjä vertailtaessa eri maiden kustannustasoa.

Suomen metalliteollisuuden kehitys ja asema eräiden tilastolukujen valossa

Ennen varsinaisiin laskelmiin siirtymistä kuvataan muutamilla lukusarjoilla metalliteollisuuden viimeaikaista kehitystä ja asemaa Suomessa. Täydellisyysden vuoksi viitattakoon niihin moniin tutkimuksiin, joissa metalliteollisuutta on käsitelty hyvinkin perinpohjaisesti.¹

¹ Esim. *Hjalmar Krogius* Vår metallindustris framtidsproblem, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 1953 s. 95—106 ja *O. E. Huhtamo* The Present State of the Finnish Metal Industry, *Bank of Finland, Monthly Bulletin* no. 12/1956. (Jatkuu sivulla 45).

Moniin muihin teollisuudenaloihin verrattuna voidaan metalliteollisuuden sanoa olleen verrattain kehittymättömällä tasolla vielä 1930-luvulla, vaikka tullisuoja ja markan ilmeinen aliarvostus rajoittivatkin kotimaisilla markkinoilla ulkomaisten tuotteiden kilpailua. Toisen maailmansodan aikana eristyneisyys suurista tuontimaista ja toisaalta suuret puolustuslaitoksen tilaukset loivat edellytykset tuotannon laajentumiselle. Huolimatta raaka-ainepulasta yms. tekijöistä oli metalliteollisuuden tuotannon volyyymi sodan aikana lähes poikkeuksetta yläpuolella vuoden 1938 tason. Kun Suomi sitoutui vuonna 1944 maksamaan Neuvostoliitolle sotakorvauksia, oli näissä alkuperäisen sopimuksen mukaan metalliteollisuuden tuotteita noin 65 %, jos vanhojen alusten luovutusta ei oteta huomioon.¹ Kun viennistä oli metalliteollisuustuotteita vuosina 1929—1938 vain 2.3 %, oli ilmeistä, että sodan aikana laajentuneesta tuotannosta huolimatta metalliteollisuuden tuotantoa oli edelleen lisättävä sotakorvaustoimitusten hyväksi. Jälkikäteen tarkasteltuna oli sotakorvauksista noin 77 % metalliteollisuuden tuotteita², jos vanhojen alusten luovutus jätetään tarkastelun ulkopuolelle ja arviointiperustana käytetään lopullisen tavaravalikoiman tuotantokustannuksia. Seuraavassa asetelmassa on esitetty metalliteollisuuden tuotannon volyyymi-indeksi sekä reaalikansantulon ja koko teollisuuden volyyymi-indeksit vuosilta 1948—1955 (1938 = 100).

	Reaalikansantulon indeksi	Koko teollisuuden tuotantoindeksi	Metalliteollisuuden tuotantoindeksi
1948	111	133	194
1949	116	140	205
1950	124	150	186
1951	136	173	237
1952	134	166	235
1953	137	176	233
1954	149	202	272
*1955 ³	159	223	305

Metalliteollisuutta on myös käsitelty useissa julkaisuissa, jotka koskevat koko teollisuutta ja Suomen sotakorvaustoimituksia.

Ks. esim. *Eino H. Laurila* Suomen teollisuustuotannon indeksit, Kansallis-Osake-Pankki, Taloudellinen katsaus no. 4/1950, *Lauri Helenius* Sotakorvauksista vapautunut metalliteollisuus, Kansallis-Osake-Pankki, Taloudellinen katsaus no. 4/1952, *Olavi Ensio Niittamo* Työn tuottavuuden kehitys Suomen teollisuudessa vuosina 1925—1950, moniste, Helsinki 1954, esim. s. 104—105 ja *Jaakko Auer* Suomen sotakorvaustoimitukset Neuvostoliitolle, tutkimus tavaroiden luovutusohjelmista, niiden toteuttamisesta ja hyvityshinnoista, Helsinki 1956.

Sangen käyttökelpoista aineistoa metalliteollisuudesta on julkaistu vuosittain myös Suomen Metalliteollisuusyhdistys r.y:n vuosikertomuksissa.

¹ Auer mt. 25.

² Auer mt. 232.

³ Tähti luvun tai vuosiluvun edessä merkitsee, että ko. luku tai ko. vuoden tiedot ovat ennakotietoja.

Luvuista voidaan todeta, että teollisuuden tuotannon lisäys on ollut huomattavasti suurempi kuin reaalikansantulon lisäys vuosina 1938—1955. Metalliteollisuudessa vastaava kehitys on ollut vielä nopeampi, sillä tuotanto on kolminkertaistunut vuosina 1938—1955. Sotakorvaustoimitusten viimeisenä vuonna saavutettu taso säilyi metalliteollisuudessa lähes muuttumattomana vielä vuonna 1953, mutta sen jälkeen tuotannon volyyymi on edelleen noussut ja melkein samassa suhteessa kuin koko teollisuudenkin.

Seuraavassa on esitetty eräitä virallisen teollisuustilaston perusteella laskettuja lukuja metalliteollisuuden osuudesta koko teollisuudessa. Vuoden 1954 teollisuustilasto, jonka käsikirjoitus on ollut käytettävissä tätä tutkimusta varten, on uudistettuna täydellisempi kuin vuoden 1953 tilasto. Jotta vuoden 1953 tiedot olisivat vertailukelpoiset vuosien 1954 ja 1955 tietoihin, on vuoden 1953 teollisuustilaston lukuihin tehty eräitä korjauksia.¹ Tilastokatsauksissa no. 9/1956 esitetty ennako on ollut perustana vuoden 1955 luvuille. Näitä lukuja on voitu myös täydentää aineistolla, jonka Tilastollinen päätoimisto on antanut käytettäväksi tätä tutkimusta varten.

	Metalliteollisuuden osuus koko teollisuudesta		
	%		
	1953	1954	*1955
Työntekijät	29.2	27.4	27.7
Muu henkilökunta	33.2	31.3	31.7
Yhteensä	29.8	28.0	28.3
Työntekijäin palkat	34.5	32.0	32.2
Muun henkilökunnan palkat	34.0	32.4	34.2
Yhteensä	34.4	32.0	32.6
Raaka-aineiden arvo	19.9	19.2	18.8
Tuotannon bruttoarvo	21.2	21.3	21.1

Edellä on jo toisessa yhteydessä mainittu, miten vähäistä metalliteollisuustuotteiden vienti oli ennen toista maailmansotaa. Seuraavassa on tarkasteltu vastaavaa vientiä vuosina 1951—1955, mihin ajanjaksoon sisältyy myös siirtyminen sotakorvaustoimituksista vapaan kauppavaihdon puitteissa tapahtuvaan vientiin. Luvut on saatu virallisesta ulkomaankauppatilastosta (ryhmät 26 ja 61—81).

¹ Näistä korjauksista mainittakoon, että puulaiva- ja veneveistämöt on luettu metalliteollisuuteen ja Tilastokatsauksissa no. 9/1956 s. 37—38 mainitut uudistuksia koskevat muutokset on arvioitu vuodelle 1953. Vuosilta 1954 ja 1955 on metalliteollisuuteen luettu ryhmät 12 ja 34—38 sekä ryhmästä 39 vanhan tilaston mukainen »hienempi koneteollisuus».

	Metalliteollisuustuotteiden			Metalliteollisuustuotteiden osuus	
	kaupallinen vienti mrd mk	sotakorvaus- vienti mrd mk	vienti yhteensä mrd mk	kaupallisesta viennistä %	koko viennistä (ml. sotakor- vaukset) %
1951	7.41	12.39	19.80	4.0	9.9
1952	11.68	8.20	19.88	7.4	12.0
1953	21.70	—	21.70	16.5	16.5
1954	21.94	—	21.94	14.0	14.0
1955	26.40	—	26.40	14.6	14.6

Luvuista nähdään, että kaupallinen vienti on korvannut sotakorvaustoimitukset. Kun hintataso on toisaalta pysynyt lähes muuttumattomana vuosina 1951—1955, voidaan myös todeta, että reaalisesti metalliteollisuustuotteiden koko vienti on pysynyt jokseenkin samana vuosina 1951—1954, ja vasta vuonna 1955 on viennissä havaittavissa huomattavaa nousua.

Suurin ostajamaa on ollut Neuvostoliitto, kuten seuraavasta yksinomaan metalliteollisuustuotteita koskevasta asetelmasta nähdään.

	Kaupallinen vienti	Neuvostoliiton osuus	
	Neuvostoliittoon mrd mk	kaupallisesta viennistä %	koko viennistä (ml. sotakorvaukset) %
1951	4.65	62.8	86.1
1952	8.40	71.9	83.5
1953	17.34	79.9	79.9
1954	17.37	79.1	79.1
1955	19.66	74.5	74.5

Voidaan todeta, että sotakorvaustoimitusten päättyminen merkitsi vain vähiä muutosta metalliteollisuuden ulkomaille meneviin toimituksiin, ja myös että metalliteollisuus on ollut aivan ratkaisevasti riippuvainen yhden ostajamaan, Neuvostoliiton, markkinoista.

Kun vienti hinnoitellaan tehtaan hintaan, sen osuus metalliteollisuuden tuotannon arvosta on runsas viidennes eli 23.0 % vuonna 1953, 20.2 % vuonna 1954 ja 21.8 % vuonna 1955. Tällöin ei tuotannon arvoon vuoden 1954 teollisuustilastossa sisälly rakennustoimintaan luettuja eriä eikä metalliteollisuudessa raaka-aineiksi käytettyjä tuotteita.

Metalliteollisuustuotteiden hintojen kehitys vuosina 1953—1955

Metalliteollisuustuotteiden hintojen kehitys Suomessa on jo julkaistujen indeksien mukaan ollut seuraava:

	1953	1954	1955
Tukkuhintaindeksi:			
Metallit ja metalliteollisuustavarat	100	95	96
Tuodut metallit ja metalliteollisuustavarat	100	95	101
Ulkomaankaupan hintaindeksit (cif):			
Rautatavarat	100	74	81
Koneet yms.	100	109	116

Kun esitetyt indeksit on laskettu käyttäen painoja, jotka eivät vastaa kotimaisen metalliteollisuuden tuotannon rakennetta, on seuraavassa esitetty vielä eräitä muita hintaindeksijä. Niitä on käytetty tässä tutkimuksessa silloin, kun hintatietoja ei ole ollut saatavana tuotteittain kaikilta tarkastelun alaisina olevilta vuosilta.

Jos kotimaisen metalliteollisuuden bruttoarvo jaetaan tuotannon volyyymi-indeksillä, saadaan kotimaisille metalliteollisuustuotteille hintaindeksi, joka periaatteessa sisältää kaikki mainitut tuotteet. Tämä laskelma osoittaa metalliteollisuustuotteiden hintojen pysyneen lähes samana vuosien 1953—1955 aikana.

Seuraavaan astelmaan on valittu hintaindeksijä eräistä maista kuvaamaan maailmanmarkkinahintojen kehitystä. Indeksit on pyritty valitsemaan siten, että ne vastaisivat metalliteollisuuden tuotantoa, johon eivät enää sisälly metalliteollisuuden raaka-aineet. Eri maiden indeksit on painotettu yhteen luvuilla, jotka osoittavat ko. maiden keskimääräistä osuutta Suomen metalliteollisuustuotteiden tuonnin arvosta vuosina 1953—1955. Asetelmassa on esitetty vertailun vuoksi myös em. bruttoarvoon ja volyyymi-indeksiin perustuva kotimaisten tuotteiden hintaindeksi.

	1953	1954	1955
<i>Ruotsi:</i> (Kommerskollegium'in tavararyhmäindeksi)			
Kaivos-, metalli- ja koneteollisuustuotteet	100	94	102
<i>Tanska:</i> (Tukkuhintaindeksi)			
Rauta, metallit ja niistä valmistetut tuotteet	100	95	100
<i>Länsi-Saksa:</i> (Teollisuustuotteiden tuottajahinnat)			
Rauta ja teräs	100	96	99
<i>Englanti:</i> (Tukkuhintaindeksi)			
Rauta ja teräs	100	101	106
Yhteensä painotettuna	100	98	103
Kotimaisten metalliteollisuustuotteiden hinnat	100	100	100

Edellä mainituista maista laskettu painotettu indeksi on tarkistettu seuraavalla tavalla. Suomen ulkomaankauppatilastosta saatavista metalliteollisuustuotteiden yksikköhinnoista (cif) on laskettu hintaindeksit vuosille 1953—1955. Kun nämä indeksit on sitten painotettu yhteen teollisuustilastosta vuonna 1953 saatavilla eri metalliteollisuustuotteiden valmistusarvoilla (arvoista vähennettynä metalliteollisuuden raaka-aine), on saatu täysin sama tulos kuin yllä.

Mainittakoon, että kun kyseisistä maista lasketaan (tuontiarvoilla painotettu) palkkojen kehitystä kuvaava indeksi, saadaan palkkojen nousuksi 10 % vuodesta 1953 vuoteen 1955. Suomessa teollisuustyöntekijöihin kuuluvien miesten palkka-indeksin nousu oli vastaavana aikana vajaat 8 %.

Metalliteollisuuden tuotannon arvo vuosina 1953—1955

Metalliteollisuuden tuotannon arvoa laskettaessa on käytetty virallisen teollisuustilaston tietoja, vaikka osa pienimpien yritysten tuotannosta jääkin tämän tilaston ulkopuolelle. Niistä muualtakin saatavat tiedot ovat vähäiset ja niiden osuus kokonaistuotannosta on ilmeisesti verrattain pieni. Teollisuustilaston tuotannon arvoihin on kuitenkin tehtävä eräitä korjauksia.

Edellä on jo selostettu niitä uudelleenryhmittelyjä, joiden perusteella metalliteollisuuden tuotannon arvo on laskettu vuodelta 1953, sekä metalliteollisuuden luettuja eriä vuosien 1954—1955 tilastoissa. Mainittakoon tässä kuitenkin vielä, että sähkölaitteiden asennus- ja korjausliikkeet sekä putkijohtojen asennusliikkeet eivät sisälly esitettäviin metalliteollisuuden tuotannon arvoihin, koska näiden liikkeiden katsotaan kuuluvan uudistetussa tilastossa rakennustoimintaan. Samalla perusteella on laskelman ulkopuolelle jätetty rakennusten pelti- ja rautatyöt. Vuosina 1954—1955 on bruttoarvosta vähennetty sähkön tuotanto. Viimeisenä vähennyseränä on vielä mainittava tuotannon bruttoarvoon sisältyvät metalliteollisuuden kotimaiset raaka-aineet muiden kuin korjausten osalta.

Jotta saataisiin selville sen tuotannon arvo, minkä metalliteollisuus on myynyt kulutukseen ja investointeihin kotimaassa, raaka-aineeksi muille elinkeinoille sekä vientiin, on tuotannon bruttoarvosta vähennettävä metalliteollisuuden sisäiset raaka-aineiden myynnit toisille metalliteollisuusyrityksille. Kuten jäljempänä lähemmin selostetaan, eivät korjauspalvelukset useissakaan tapauksissa voi olla ulkomaankaupan kohteena, mutta sen sijaan kylläkin korjauksiin käytetyt raaka-aineet. Jotta nämä raaka-aineet sisältyisivät myöskin suoritettavaan hintavertailuun, ei niitä ole vähennetty tuotannon bruttoarvosta muiden raaka-aineiden tavoin.

Koska on käytetty tehtaan myyntihintaa, on teollisuustilaston mukaisten kotimaisten raaka-aineiden hinnoista vähennettävä myös kuljetus-, välitys- yms. kustannukset, jotta raaka-aineet voitaisiin vähentää tuotannon bruttoarvosta. Tällöin on otettu huomioon vain niiden tuotteiden arvo, jotka ovat sisältyneet metalliteollisuuden tuotannon bruttoarvoon. Tuotteet käytetään tosin raaka-aineeksi osittain samoissakin tehtaissa, jolloin lisäkustannuksia ei synny, mutta osa tuotteista ostetaan raaka-aineeksi jopa vähittäiskaupankin kautta. Keskimääräisiksi kustannuksiksi vuosina 1953—1955 on arvioitu 5 %, mikä on laskettu Tilastollisen päätoimiston keräämän aineiston perusteella metallituottei-

den tukkukaupan hintalisäksi (hintalisä % myyntihinnasta). Kuljetuskustannuksista saadaan karkea arvio myös siten, että valtion rautateiden tavaraliikennetulot jaetaan kuljetetun tavaramäärän painolla ja saatu rahtikustannus kerrotaan ulkomailta tuodun tavaramäärän painolla. Näin lasketut kuljetuskustannukset ovat 3.3 % tuonnin arvosta vuosina 1953—1955. Kun kuljetuskustannuksiin vielä lisätään välitys-yms. kustannukset, voitaneen katsoa, että käytetty arvioluku 5 % ei poikenne ratkaisevasti oikeasta.

Useissa metalliteollisuuden yritysissä suoritetaan korjaustöitä, eikä korjauksiin käytettyjä raaka-aineita ole saatavana teollisuustilastosta kaikkien yritysten osalta. Jotta näitä raaka-aineita ei vähennettäisi metalliteollisuuden muiden kotimaisten raaka-aineiden yhteydessä, on ensiksi laskettu raaka-aineiden osuus bruttoarvosta niissä korjaamoissa, joista on tietoja teollisuustilastossa. Tällöin on saatu kotimaisten raaka-aineiden osuudeksi 20.3 % vuonna 1953 ja 19.1 % vuonna 1954. Kun toisaalta on tiedossa kaikkien korjausten bruttoarvo, saadaan tästä lasketuksi esitettyjä prosenttilukuja käyttäen raaka-aineiden osuus. Vuoden 1954 lukua on käytetty myös vuodelle 1955.

Kaiken kaikkiaan on teollisuustilastosta saatava metalliteollisuuden tuotannon bruttoarvo korjattu seuraavalla tavalla:¹

	1953	1954	*1955
	mrd mk	mrd mk	mrd mk
Teollisuustilaston mukainen metalliteollisuuden tuotannon bruttoarvo	129.62	142.34	157.48
siitä: rakennustoimintaa	—8.17	—0.34	—0.33
sähkön tuotantoa	—	—0.22	—0.25
metalliteollisuuden raaka-aineita (ilman korjausten raaka-aineita)	—29.72*	—35.69*	—38.73*
Tuotannon arvo	91.73*	106.09*	118.17*

Metalliteollisuuden tuotannon jakaminen eräisiin hyödyke-ryhmiin vuosina 1953—1955

Kotimaisen elinkeinon kilpailukyky kotimaisilla markkinoilla ulkomaisten tuotteiden rinnalla riippuu olennaisesti kuljetuskustannusten suuruudesta. Niinpä korjaamoiden suorittamia palveluksia ei useissakaan tapauksissa voida ajatella tuotavaksi maahan, koska korjattavien tavaroiden kuljetuskustannukset helposti ylittävät korjausten hintojen eron siinä tapauksessa, että ulkomaiset hinnat olisivatkin halvempia kuin kotimaiset. Poikkeuksena korjauksissa ovat

¹ Kirjoittajan käsitys esitettävien lukujen luotettavuudesta on esitetty seuraavasti: luku ilman tähteä = tieto perustuu (ehkä vähäisin korjauksin) viralliseen tilastoon, tähdellä merkityt luvut = luotettavuus alenee yhdellä tähdellä merkitystä luvusta kolmella tähdellä merkittyyn.

niihin käytetyt raaka-aineet ja ulkomaisessa liikenteessä olevien laivojen korjaukset. Tässä tutkimuksessa on korjauksiin käytetyt raaka-aineet tutkittu erikseen, mutta muilta osin korjausten on katsottu jo olevan kansainvälisen kaupan hintojen tasolla. Seuraavassa esitetyistä syistä on näin menetelty myös laivojen korjauksiin nähden.

Kun maailmanmarkkinahinnat muodostuvat eri maiden vienti- ja tuonti-hinnoista, ovat vientihinnat samalla tarkasteltavan maan kannalta jo maailmanmarkkinahintoja. Jos kansainvälisessä kaupassa hinnat ovat epäyhtenäisiä, on tietysti mahdollista, että ko. maan vientihinnat poikkeavat huomattavastikin kaikkien maailmanmarkkinoilla liikkuvien vastaavanlaisten tuotteiden keskihinnoista. Niinpä voidaan Suomen osalta todeta, että Neuvostoliittoon menevien tavaraerien vientihinnat ovat useissa tapauksissa poikenneet huomattavastikin vastaavanlaisten tuotteiden hinnoista länsi-Euroopan markkinoilla. Jos vähäinkin hintojen aleneminen kansainvälisessä kaupassa tekee viennin kannattamattomaksi, voi tämä muihin maihin verrattuna merkitä sitä, että ko. maalla on ns. rajatuottajan asema maailmanmarkkinoilla. On hyvin vaikea vastata, onko esim. Suomen laivanrakennusteollisuuden asema nyt tällainen, koska tulevasta kehityksestä ei tiedetä juuri mitään. Jäljempänä mainittu Suomen Metalliteollisuusyhdistyksen suorittama hintavertailu viittaa kuitenkin siihen, että eräiden maiden tuotantokustannuksiin verrattuna Suomen laivanrakennusteollisuuden kustannukset ovat korkeammat siitä huolimatta, että pääosa tuotannosta on viety ulkomaille. Suomessa vienti on joka tapauksessa ollut vuosina 1953—1955 runsas viidennes koko metalliteollisuuden tuotannon arvosta, joten näiden tuotteiden osalta vientihintojen on katsottu samalla olevan kansainvälisen kaupan hintoja.

Tuotteita, joiden tuotannosta vuosina 1953—1955 on pääosa viety ulkomaille, ovat esim. laivat, ompelukoneet sekä eräät puu- ja paperiteollisuuskoneet. Kaa-pelituotteiden, vesiturbiinien, aseiden ja ammusten vienti on ollut vähäisempää. Kupari on ollut erittäin kysytty artikkeli maailmanmarkkinoilla. Niinpä Outokumpu Oy:n ilmoituksen mukaan ainakin vuonna 1955 kuparin hinnat Suomessa ovat olleet kansainvälisen kaupan hintojen tasolla. Kun em. tuotteiden vienti on ollut noin 4/5 tuotannon arvosta, ei tehtäne suurtakaan virhettä, jos oletetaan myös kotimaahan jääneen osuuden seuranneen maailmanmarkkinahintoja. Tässä yhteydessä on kuitenkin huomattava edellä mainittu, suurelta osalta Neuvostoliiton markkinoihin perustuva, vientihintataso.

Seuraavassa on esitetty metalliteollisuuden tuotannon arvo jaettuna edellä esitettyihin ryhmiin. Vienti on hinnoiteltu tehtaan saamaan hintaan vähentämällä vientiarvosta edellä selostettu arvioluku 5 %, kuten on menetelty raaka-aineidenkin suhteen. Koska laivojen rahtikustannukset rajalle ovat aivan mitättömät vientiarvoon verrattuna, ei vähennyistä ole kuitenkaan suoritettu niiden arvosta. Korjauksiin on sisällytetty vähäiset valmistuspalkkiot. Jäännös-erään sisältyvät myös korjaamoiden raaka-aineet.

	1953	1954	*1955
	mrd mk	mrd mk	mrd mk
Tuotannon arvo	91.73*	106.09*	118.17*
siitä: vientiin	21.12*	21.40*	25.74*
vientihintatasolla	5.72**	6.97**	5.10**
korjaukset ilman kotimaisia raaka-aineita.....	13.20*	17.95*	20.27*
jäännös	51.69**	59.77**	67.06**

Käytettävissä olleet hintatiedot

Metalliteollisuuden kotimaisista ja ulkomaisista hinnoista saatavat tiedot ovat verrattain vähäisiä. Ensiksikin hinnat ovat useissa tapauksissa liikesalaisuuksia, jolloin niiden saaminen käytettäväksi on tavallisesti mahdotonta. Lisäksi tuotteiden laatuerot voivat olla niin huomattavia, että vertailukelpoisten tietojen hankkiminen ei ole toteutettavissa. Jos tuontia joidenkin tuotteiden osalta ei ole tapahtunut, kuten tutkittavina vuosina on ollut tilanne monien tuotteiden kohdalla, ei ulkomaisia hintoja ole käytettävänä edes suurimmilla tuontiyrityksillä. Kotimaisen tuotannon lajirikkaus johtaa taas siihen, että hintojen vertailussa on tyydyttävä vain esim. eniten myytyyn tai johonkin tyyppilliseen tuotteeseen. Jos kotimaassa valmistetaan tuotteita, joiden tuotantoa ei ole todettavissa ulkomailla, ei tämä vielä merkitse sitä, ettei tuontimahdollisuuksia olisi. Jos nimittäin tällaisissa tapauksissa tilaukset annettaisiin ulkomaille, voisi tuonti ehkä toteutua. Kaikista tällaisista syistä johtuen on laskelman tuloksiin suhtauduttava varauksin.

Tutkimusta varten ovat olleet käytettävissä ulkomaankauppa- ja teollisuustilastot eri maista. Näissä tilastoissa tiedot kuitenkin ovat pääasiassa arvotietoja, ja määriä koskevat luvut ovat usein sellaisissa mittayksiköissä, että niiden perusteella yksikköhintojen laskeminen vertailua varten ei ole ollut mahdollista. Niinpä esim. koneiden määrätiedot painoyksiköissä eivät ole käyttökelpoisia useissakaan tapauksissa. Sikäli kuin yksikköhintoja on taas saatavana, eivät ne aina vastaa kotimaisen teollisuuden tuotteita. Niinpä esim. ulkomaankauppatilaston tiedot tuotteiden yksikköhinnoista koskevat usein kotimaisiin tuotteisiin verrattuna laadullisesti parempia ja rakenteeltaan erikoisia valmisteita. Kotimaisen tuotannon on nimittäin edullista keskittyä sarjatuotteisiin, jolloin ulkomailta tuotaviksi jäävät erikoisvalmisteet ja tuotteet, joiden kysyntä on suhteellisen vähäistä. Kun käytetään muiden maiden ulkomaankauppa- ja teollisuustilastoja, on näistä saataviin hintoihin lisättävä kuljetuskustannukset Suomen tuontihintoihin pääsemiseksi. Esitetyistä syistä on edellä käsiteltyä hinta-aineistoa voitu käyttää vain sellaisten tuotteiden osalta, joiden laatu vaihtelee ilmeisesti sangen vähän eri maissa.

Kun muistakin julkaistuista lähteistä saatavat tiedot ovat olleet vähäisiä, suoritettiin tätä tutkimusta varten erillinen tiedustelu, joka osoitettiin erälle kaupan keskusjärjestöille, rauta- ja konealan tukku- ja vähittäiskaupoille sekä erälle suurostajille. Tiedustelussa, joka käsitti 14 keskusjärjestöä yms., pyydettiin vuoden 1955 keskimääräisiä hintatietoja. Vastaajat pyrittiin valitsemaan siten, että lähes kaikkien teollisuustilastossa ilmoitettujen lopputuotteiden tai -tuoteryhmien hintoihin (vietyjä tuotteita ja korjauksia lukuun ottamatta) olisi saatu vastaus. Vastaajalle lähetettiin luettelo niistä tuotteista, joita tiedustelu koski. Tästä tuli valita joko eniten myytyjä tai tyypillisimpiä kotimaisia tuotteita ja ilmoittaa näistä kotimaisen tehtaan myyntihinta tehtaalla ilman liikevaihtoveroa sekä vastaavanlaisen tuotteen tuontihinta ilman tullia ja hinnantasausta tuontimaittain. Tietojen tarkistamiseksi pyydettiin samoja hintatietoja useammaltakin vastaajalta, jolloin todettiin, että oleellisia eroja vastausten välillä ei ollut hintatietojen poiketessa toisistaan korkeintaan 2—3 %. Lähes kaikki vastasivat tiedusteluun, mutta tiedot osoittautuivat sangen suppeiksi. Monissa tapauksissa ilmoitettiin, ettei tuontia ollut tapahtunut moniin vuosiin, joten luotettavien tietojen antaminen tuontihinnoista ei ollut mahdollista. Myöskin laatuerot olivat eräissä tapauksissa niin suuria, että vastaavanlaisten tuotteiden löytäminen tuotti ylivoimaisia vaikeuksia. Eräissä vastauksissa pyydettiin, ettei yksityiskohtaisia tietoja julkaistaisi, vaan tyydyttäisiin kokonaislaskelmaan. Siitä kotimaisten metalliteollisuustuotteiden arvosta, josta tietoja pyydettiin, käsittivät annetut vastaukset lähes puolet. Tämä tulos, vaikka se ei vastannutkaan täysin odotuksia, on ollut kuitenkin tyydyttävä ja annettujen vastausten nojalla on voitu arvioida runsas kolmannes siitä metalliteollisuuden tuotannon arvosta, joka jäi edellisessä asetelmassa jäännöseräksi.

Talousneuvosto antoi keväällä 1955 Talouspoliittisen suunnittelutoimiston tehtäväksi tutkia kotimarkkinateollisuuden hintoja mahdollista tuonnin vapauttamista silmällä pitäen. Tämän tutkimuksen tuloksia on käytetty hyväksi niissä tapauksissa, jolloin muita hintatietoja ei ole ollut saatavana. Mainittakoon tässä yhteydessä lyhyesti, että tutkimuksen metalliteollisuustuotteiden osalta suoritti Suomen Metalliteollisuusyhdistys r.y. lähinnä toukokuun 1955 keskihintoista. On huomattava, että nämä hinnat eivät ilmeisestikään juuri poikkea koko vuoden 1955 keskimääräisistä hinnoista. Metalliteollisuusyhdistyksen kotimaisille tehtaille osoittaman tiedustelun alkuperäistä hintamateriaalia ei ole saatu käytettäväksi tässä yhteydessä, joten Suunnittelutoimiston yhteenvedo liitteinen on ollut ainoana tietolähteenä tätä tutkimusta varten.

Tutkimuksessa todettiin, että kotimaiset sarjatuotantotuotteet olivat keskimäärin 52 % kalliimpia kuin ulkomaiset. Yksittäisvalmistustuotteissa hintaero oli kotimaisten ja ulkomaisten tuotteiden välillä noin 25 %. Valssilaitos- ja sulattotuotteissa on harkkoraudan ja teräksen hintojen todettu olleen noin 5 % ulkomaisia kalliimpia. Vastaava luku laivojen ja raskaan konepajateollisuuden tuotteissa on ollut 37 %.

Mainittakoon lopuksi, että eräitä hintatietoja maatalouskoneista on saatu esittelylehtisistä ja Työtehoseuran julkaisuista, minkä lisäksi on yritetty täydentää jo käytettävissä olevia tietoja eräitä muitakin teitä.¹

Hintatietojen yhdistäminen

Kerätyn aineiston perusteella on laskettu lukuisia hintaindeksijä, jotka on painotettu yhteen niillä kotimaisten metalliteollisuustuotteiden tai -tuoteryhmien valmistusarvoilla, joista on jo vähennetty vienti ja metalliteollisuuden raaka-aineet (tehtaan myyntihintaan hinnoiteltuna).

Ensisijaisina tietoina on käytetty niitä tuontihintoja, joita on saatu suoraan Suomen ulkomaankauppatilastosta tai edellä selostetusta, tätä tutkimusta varten suoritetusta tiedustelusta koko Suomen tuonnin osalta. Muulloin on käytetty taas hintaindeksiä, joka on laskettu Ruotsin, Tanskan, Länsi-Saksan ja Englannin hinnoista. Perusteena näiden maiden hintojen valitsemiseen on ollut se, että Suomen tuontihinnat seuraavat ilmeisesti hyvinkin kiinteästi em. maiden hintoja. Eräänä ratkaisuna olisi tietysti tällöin ollut valita aina halvin hinta, jolloin tuonnin olisi ajateltu tapahtuvan kulloinkin halvimmalla hinnalla. Koska tiedot ovat olleet kuitenkin epävarmoja, on päädytty em. ratkaisuun, jolloin mahdolliset virheet ainakin osittain tasoittuvat.

Kustakin maasta on laskettu aluksi hintaindeksi painottaen indeksit eri tuotteiden osalta teollisuustilaston mukaisilla Suomen metalliteollisuuden lopputuotteiden arvoilla. Ensiksikin on tiedustelusta saatuja hintatietoja maittain käytetty sellaisenaan. Jos taas tuonnin osalta on ilmoitettu hinnat tehtailla tai ulkomaisten satamissa, on näihin hintoihin lisätty 7 %. Samoin on 7 % lisätty kyseisten maiden ulkomaankauppa- ja teollisuustilastoista saatuihin yksikköhintoihin, jotta päästäisiin mahdollisiin Suomen tuontihintoihin. Niissä tapauksissa, jolloin käytetään teollisuustilaston yksikköhintoja, kuten tässä on jossain määrin menetelty, ei voida ottaa huomioon mahdollista hintojen erilais- tamista kotimaisten markkinoiden ja viennin välillä. Näin ollen voi syntyä tapauksia, jolloin teollisuustilastoista saadut hinnat ovat liian korkeita kuvataksseen hintoja myös kansainvälisessä kaupassa.

¹ Lisenssivirastoon saapuu myös hinta-aineistoa, joka olisi ollut ainakin jossain määrin käyttökelpoista tässä yhteydessä. Hintatiedot sisältyvät kuitenkin lisenssihakemusten liitteisiin ja niitä ei ole millään lailla järjestetty. Näin ollen tietojen poimiminen tästä aineistosta olisi ollut aivan ylivoimainen tehtävä. — Kun kotimaiset tuotantolaitokset seuraavat myös ulkomaisten hintojen kehitystä, olisi eräänä mahdollisuutena ollut kääntyä näiden puoleen tietojen saamiseksi. Tiedustelun suorittaminen osoittautui kuitenkin mahdottomaksi, koska keskusjärjestöt ilmeisesti pitivät jo vuonna 1955 Talousneuvoston toimesta suoritettua tiedustelua riittävänä tällaistaikin tutkimusta varten.

Kun rahtikustannusten osuutta tuontihinnoissa ei ole voitu laskkea vertaamalla tuonnin arvoa Suomessa asianomaisen maan ulkomaankauppatilastosta saatavaan Suomeen menevään vientiin, on edellä mainittu 7 prosentin lisä laskettu seuraavasti. Tullihallituksesta on saatu suomalaisten laivojen rahtitulot vuosittain tuonnissa, viennissä ja hakuliikenteessä. Lisäksi ovat tiedossa satamaliikennetulot sekä tuonnin ja viennin määrä painoyksiköissä erikseen kotimaisten ja ulkomaisten laivojen osalta. Näiden tietojen perusteella on voitu arvioida, että rahtikustannukset ja satamaliikennetulot ovat vuosina 1953—1955 olleet yhteensä keskimäärin 6.1 % koko tuonnin arvosta. Alan keskusjärjestöiltä saatujen tietojen mukaan tuonnista maksetut vakuutusmaksut ovat taas olleet 0.4 % tuonnin arvosta. Yhteensä nämä kustannukset ovat olleet 6.5 % tuonnin arvosta ja siis 7.0 % tuonnin fob-arvosta.

Niissä tapauksissa, jolloin hintatietoja ei ole saatu suoritetusta tiedustelusta tai ulkomaankauppa- ja teollisuustilastoista, on käytetty Metalliteollisuusyhdistyksen tutkimusta, jota selostettiin jo edellä. Maittain lasketuista indekseistä on noin kolmannes laskettu tämän aineiston perusteella. On tällöin huomattava, että suoritettu tiedustelu ja Metalliteollisuusyhdistyksen tutkimus osoittivat lähes samoja hintojen eroja kotimaisten ja ulkomaisten tuotteiden välillä.

Jos tietoja ei ole saatu kaikilta tarkastelun alaisilta vuosilta, on tällaisissa tapauksissa jo käytettävissä olleet hinnat muunnettu eri maiden metalliteollisuustuotteiden hintaindeksillä puuttuvien vuosien tiedoiksi. Nämä indeksit on esitetty maittain vuosilta 1953—1955 jo tämän tutkimuksen alkupuolella. Ulkomaankauppatilastojen hinnat on laskettu puuttuville vuosille kuitenkin em. maiden yhteisellä painotetulla indeksillä. Kun Suomen teollisuustilastosta on ollut käytettävissä vuodelle 1955 vain ennakko, on kotimaiset hinnat pidetty samoina vuosina 1954 ja 1955, koska kotimaisten metalliteollisuustuotteiden edellä esitetty tuotannon bruttoarvon ja tuotannon volyyymi-indeksin avulla laskettu hintaindeksi viittaa tällaiseen hintojen kehitykseen.

Seuraavassa on esitetty näin lasketut indeksit maittain, kun Suomen kotimaisia hintoja on merkitty luvulla 100. Eri indeksit on painotettu yhteen luvuilla, jotka osoittavat näiden maiden keskimääräistä osuutta Suomen metalliteollisuustuotteiden tuonnin arvosta vuosina 1953—1955. Saatua indeksiä on käytetty tuontihintojen ohella edellä mainitun jäännöserän hinnoittelussa.

	1953	1954	1955
Ruotsi	73	70	76
Tanska	70	68	72
Länsi-Saksa	68	65	68
Englanti	68	72	75
Yhteensä painotettuina	69	69	73

Välillisten verojen ja tuotantopoliittisten menojen arvioiminen

Markkinahintojen mukaisiin laskelmiin on vielä lisättävä arvio välillisistä veroista ja valtion tuotantopoliittisista menoista. Edellisistä tulevat tässä yhteydessä kysymykseen lähinnä tullit ja liikevaihtovero, koska muut erät ovat määrältään ilmeisesti suhteellisen vähäisiä. Kun teollisuustilastossa on ilmoitettu tuotteiden hinnat ilman välillisiä veroja, on laskelma suoritettava vain tuotannossa käytettyjen reaali-pääomien ja raaka-aineiden osalta.

Tullit on arvioitu ensiksikin ulkomaankauppatilaston avulla niistä tuotteista, jotka on käytetty raaka-aineeksi metalliteollisuudessa. Osa raaka-aineiden tulleistä ei ole kuitenkaan arvioitavissa tällä tavalla. Näiden osalta on menetelty siten, että teollisuustilaston mukaisista ulkomaisista raaka-aineista on vähennetty 5 % kuljetus- ja välityskustannuksia sekä jo ulkomaankauppatilaston perusteella laskettujen raaka-aineiden arvo ja tulli. Jäännöserästä on tulli arvioitu koko tuonnin arvon ja perityn tullin mukaisesti. Myös polttoaineiden tulli ja hinnantasaus on otettu huomioon. Ulkomaisten polttoaineiden käyttö metalliteollisuudessa on tiedossa vuodelta 1953. Muilta vuosilta polttoaineiden määrän on arvioitu kehittyneen tuotannon volyymin ja hintojen cif-hintojen mukaisesti.

Teollisuustilastosta on saatu niiden raaka-aineiden arvo, joista lain mukaan on maksettava liikevaihtoveroa. Arvosta on vähennetty 5 % ja vero arvioitu jäännöserästä. Tuotannossa vuosittain käytetystä reaali-pääomasta on liikevaihtovero laskettu vuosina 1953—1955 metalliteollisuuteen tehtyjen investointien perusteella seuraavasti.

Tilastollisen päätoimiston kansantulolaskelmista saadaan tiedot vuotuisista uusinvestoinneista elinkeinoittain. Tällöin on teollisuuden investoinneista arvioitu metalliteollisuuden osuus jaettuna rakennuksiin sekä toisaalta koneisiin ja kalustoihin. Tämä laskelma on suoritettu niiden yhdistelmien avulla, joita Päätoimisto on tehnyt teollisuuden taseista. Rakennuksissa on liikevaihtoveron osuudeksi saatu 8 % sekä koneissa ja kalustoissa 18 %. Näihin prosenttilukuihin on päädytty myöskin Päätoimiston aineiston perusteella. Rakennuksissa on selvitetty liikevaihtovero raaka-aineiden ja alaurakoiden osalta sekä näiden osuus edelleen koko talonrakennustoiminnan arvosta. Koneiden liikevaihtovero on laskettu Päätoimiston antamien tietojen perusteella, jolloin kuljetus- yms. kustannukset on otettu huomioon metalliteollisuuden investointiarvoja käytettäessä. Kun korjauksissa liikevaihtoveron määrä on ilmeisesti suhteellisen vähäinen ja edellä esitetyt erät voivat olla taas jossain määrin liian suuret, ei korjausten osalta ole ajateltu liikevaihtoveroa maksetun.

Valtion tuotantopoliittisista menoista on tässä yhteydessä otettu laskelmiin vain välitön vientituki sekä parin valtion liikeyrityksen nettotappio. On ilmeistä, että näiden erien ulkopuolelle jäävät tuotantopoliittiset menot eivät pysty olennaisesti muuttamaan saatua kokonaiskuvaa.

Seuraavassa astelmassa on esitetty näin lasketut välilliset verot ja tuotantopoliittiset menot yhdistettyinä:

	1953 mrd mk	1954 mrd mk	*1955 mrd mk
Tullit	-1.02**	-1.62**	-2.10**
Liikevaihtovero			
Raaka-aineet	-0.19**	-0.22**	-0.27**
Investoinnit	-0.66**	-1.06**	-1.39**
Valtion liikeyritysten tappiot			
Valmet Oy	+1.00	+0.57	—
Otanmäki Oy.....	+0.26	+0.00	+0.10
Vientitukipalkkiot	+0.12	+0.07	+0.03
Yhteensä (netto)	-0.49**	-2.26**	-3.63**

Luvuista havaitaan, että tullien ja liikevaihtoveron määrä on kasvanut vuosina 1953—1955 ja tämä on tietysti korottanut kotimaisten metalliteollisuustuotteiden markkinahintoja. Toisaalta on vientipalkkioissa ja valtion liikeyritysten tappioissa tapahtunut alenemista. Jäännöserä, joka on vähennettävä markkinahinnoista, osoittaa välillisten verojen ja tässä laskelmassa huomioon otettujen valtion tuotantopoliittisten menojen nettovaikutusta kotimaisten metalliteollisuustuotteiden hintoihin.

Laskelman lopputulos

Taulukossa s. 58 on yhdistetty laskelmat kokonaisuudeksi. Kuten edellä esitettiin, vienti, vientihintatasolla olevat tuotteet ja korjaukset ilman kotimaisia raaka-aineita olivat jo maailmanmarkkinahintojen mukaiset. Jäännöserästä on osa hinnoiteltu kansainvälisen kaupan mukaiseksi tuontihintojen ja osa Ruotsin, Tanskan, Länsi-Saksan ja Englannin hintojen avulla. Lopuksi on markkinahintoihin lisätty eräät valtion tuotantopoliittiset menot vähennettynä metalliteollisuustuotteiden hintoihin sisältyvillä välillisillä veroilla. Tulokseksi saadaan, että maailmanmarkkinahinnat alittavat kotimaisten metalliteollisuustuotteiden hinnat. Seuraavassa esitetyistä suhdeluvuista näkyy, että kotimaisen tuotannon kilpailukyky on tarkastelun alaisina vuosina parantunut. Vaihtosuhte on noussut 4.5 % vuodesta 1953 vuoteen 1955.

	Kansainväliset hinnat kotimaisista	Kotimaiset hinnat kansainvälisistä hinnoista
	%	%
1953	84	119
1954	86	117
1955	88	114

Suomen metalliteollisuuden tuotannon arvo vuosina 1953—1955, mrd mk¹

	1953		1954		1955	
	Kotimaisin hinnoin	Kansain- välisin hinnoin	Kotimaisin hinnoin	Kansain- välisin hinnoin	Kotimaisin hinnoin	Kansain- välisin hinnoin
Tuotannosta						
vienti	21.12*	21.12*	21.40*	21.40*	25.74*	25.74*
vientihintatasolla	5.72**	5.72**	6.97**	6.97**	5.10**	5.10**
korjaukset (ilman koti- maisia raaka-aineita)	13.20*	13.20*	17.95*	17.95*	20.27*	20.27*
tuontihintojen avulla laskettu	12.29**	9.67***	13.81**	10.68***	15.48**	12.21***
muut (Ruotsin, Tans- kan, Länsi-Saksan ja Englannin vientihin- tojen avulla laskettu)	39.40**	27.14***	45.96**	31.89***	51.58**	37.50***
Yhteensä markkinahin- taan	91.73*	76.85***	106.09*	88.89***	118.17*	100.82***
Eräät tuotantopoliittiset valtion menot vähen- nettynä välillisillä ve- roilla	-0.49**	—	-2.26**	—	-3.63**	—
Yhteensä tuotantokus- tannushintaan	91.24**	76.85***	103.83**	88.89***	114.54**	100.82***

Lisäksi voidaan todeta, että vaikka suuri osa tuotannosta käsittää tuotteita, joiden hinnoista kansainvälisen kaupan hinnat ovat olleet vajaat 3/4, viennin ja korjausten vuoksi kokonaistulos muodostuu huomattavasti edullisemmaksi kotimaiselle tuotannolle. Kun pidetään mielessä, että tuotantoon käytetyt pannotekijät ovat yhtä suuret kuin kokonaistuotos, voidaan samalla todeta, että kotimaiset tuotantokustannukset ylittävät kustannukset kansainvälisen kaupan hintojen mukaan laskettuina. Sen sijaan ei voida tämän tutkimuksen perusteella vielä sanoa, miten paljon kotimainen kustannustaso poikkeaa eri maiden kustannustasoista.

Metalliteollisuuden tuotannon arvoon sisältyy myös muilta teollisuuden aloilta ja elinkeinoilta ostettuja hyödykkeitä, joten tuotannon arvo ei ole sama käsite kuin nettokansantuote-erä. Näin kotimaisten ja maailmanmarkkinoilla todettavien tuotteiden hintojen erotus ei tule kokonaisuudessaan metalliteollisuuden työvoiman eikä pääoman hyväksi. Jos metalliteollisuus ostaa tuotantoa varten hyödykkeitä ja maksaa niistä hintoja, jotka puolestaan ylittävät kansainvälisen kaupan hinnat, tulisi tämä hintojen erotus periaatteessa myös vähentää metalliteollisuustuotteiden hintojen erotuksesta.

¹ Lukujen tähtimerkinnot esittävät lukujen luotettavuutta, ks. alaviitta s. 50.

Johtopäätöksiä

Tässä tutkimuksessa on todettu, että vuosina 1953—1955 Suomen kotimaisien metalliteollisuustuotteiden hinnat ovat olleet keskimäärin 19—14 % korkeampia kuin vastaavanlaiset tuotteet kansainvälisessä kaupassa. Arviointi on suoritettu tällöin virallisten valuuttakurssien mukaan. Vaikka laskelmat on tehty monessa suhteessa puutteellisen aineiston perusteella, lienee se kuitenkin moniin tarkoituksiin riittävän luotettava osoittamaan kokonaiskuvaa. Käytännössä kotimaiselle teollisuudelle annettu suoja ulkomaista hintakilpailua vastaan on toteutettu tullien, tuontisäännöstelyn ja erilaisten valtion tuotantopoliittisten menojen avulla. Huomattava osa kotimaisesta tuotannosta on viety maasta ja tältä osin hinnat samalla jo vastaavat kansainvälisen kaupan hintoja. Vienti on tapahtunut pääosalta kuitenkin Neuvostoliiton markkinoille, joilla hinnat ovat useissa tapauksissa poikenneet länsi-Euroopan hinnoista.

Kun pyritään käyttämään hyväksi kansainvälistä työnjakoa, voidaan lähtökohdaksi ottaa se, että kotimaassa tuotetaan tuotteita, joiden valmistaminen tulee halvemmaksi kuin tuonti ulkomailta. Näin on mahdollista kansainvälisen työnjaon avulla lisätä ja monipuolistaa käytettävissä olevaa hyödykemäärää. Jos kotimaista tuotantoa kuitenkin suositaan tuonnin kustannuksella, saavutetaan tästä eräitä huomattavia etuja. Tällaisia ovat mm. omavaraisuuden kasvaminen, työllisyyden säilyminen korkealla tasolla sekä jo olemassa olevan reaali-pääoman hyväksikäyttö. Lisäksi tuonti ulkomailta edellyttää vastaavaa vientiä, jolloin tuonnin laajentaminen jää viime kädessä riippuvaksi maan vientimahdollisuuksista.

Tässä yhteydessä voidaan todeta, että omavaraisuus ei riipu yksin lopputuotteiden määrästä, vaan myös ulkomaisista raaka-aineista yms. Vuosina 1953—1955 on ulkomaisten raaka-aineiden osuus Suomen metalliteollisuuden tuotannon arvosta ollut 19—21 %. Näin omavaraisuus on ollut loppujen lopuksi suhteellisen alhainen tältä osin. Missä määrin kotimaisen tuotannon avulla pystytään toisaalta ylläpitämään työllisyyttä, ei ole useinkaan luotettavasti arvioitavissa, koska vaihtoehtoista tuotannosta voidaan tehdä vain hyvin karkeita oletuksia. Kotimaisen tuotannon supistaminen vaatisi joka tapauksessa viennin laajentamista valuuttatulojen lisäämiseksi. Vienti on taas osittain riippuvainen ulkomaisesta kysynnästä. Suomen tilanteesta voidaan todeta, että metalliteollisuuden tuotantokapasiteetti luotiin huomattavalta osalta sotakorvausten suorittamiseksi, joten ainakin osa tästä kapasiteetista olisi jäänyt käyttämättömäksi vuonna 1952 ilman kotimaiselle tuotannolle annettua suojaa. Nämä muutamat viittaukset riittänevät osoittamaan, miten monien teki-jöiden perusteella vaihtoehtoista kotimaista tuotantoa ja tuontia on arvosteltava.

Tässä tutkimuksessa on rajoitettu metalliteollisuustuotteiden hintojen selvittämiseen. Tilanne muilla tuotannonaloilla saadaan selville niistä tutkimuksista, jotka ovat parhaillaan työn alaisina.

21. 1. 1957.

J. J. Paunio:

KANSANTULOLASKELMAT HYVINVOINNIN JA TUOTTAVUUDEN MUUTOSTEN MITTANA

Kansantulolaskelmien merkitys talouspoliittisen ajattelun ja taloustieteellisen tutkimuksen välineenä on jatkuvasti kasvamassa. Kansantulolaskelmat palvelevat erilaisia tarkoituksia, ja sen vuoksi on tärkeää selvittää, mihin tarkoituksiin käytettävissä olevia erilaisia kansantulotietoja voidaan käyttää, ja millä tavoin laskelmat suoritetaan.

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan kansantulolaskelmia kahdelta kannalta: 1. miten kansantulolaskelmien avulla mitataan kansantalouden piirissä tapahtuvaa hyvinvoinnin kehitystä; 2. miten kansantulolaskelmien avulla mitataan kansantalouden tuottavuuden kehitystä.

Ensimmäisessä osassa perehdytään niihin periaatteisiin, jotka ovat hyvinvointia ja tuottavuutta mittaavien laskelmien perustana. Tällainen periaatteellinen tarkastelu on luonnollisesti aina tarpeen kysymyksenasettelun selventämiseksi. Mutta vaikka teorian tässä yhteydessä antama tuki käytännölliselle laskentatyölle näyttääkin olevan vähäinen, niin se kuitenkin erittäin selvästi valottaa niitä ehkä osittain ylipääsemättömiä vaikeuksia, joita käytännön laskentatyössä tavalla tai toisella joudutaan ratkomaan. Ne periaatteellisuonteiset vaikeudet, joita tämän kirjoituksen rajoitetun kysymyksenasettelun puitteissa käsitellään, ovat erittäin luonteenteenomaisia niille probleemeille, jotka ilmenevät yleensä kokonaistaloudellisia ilmiöitä ja niiden välisiä riippuvuussuhteita tarkasteltaessa. Tämä koskee mm. myös erilaisten, käytännössä esiintyvien hintaindeksien merkityksen tulkitsemista. Periaatteellisen tarkastelun pohjalla selvitetään toisessa osassa Suomen kansantaloudessa vuosien 1948—1955 aikana tapahtunutta hyvinvoinnin ja tuottavuuden nousua.

Seuraavassa esityksessä ei ole kokonaan välttää matemaattista esitystapaa, joskin se on rajoitettu vähimpään mahdolliseen.

1. Periaatteellinen tarkastelu

Hyvinvoinnin muutoksen määritelmä

Jo vanhastaan on katsottu voitavan mitata kansakunnan hyvinvoinnin kehitystä kansantulon muutosten avulla. Niinpä Lindberg mainitsee kansantulotutkimuksessaan, että »kansantulo ilmaisee tietyn kansan juoksevia kulutus-

mahdollisuuksia ja on kansakunnan 'menestyksen' mittapuu». ¹ Koska kansantulolaskelmien yksinomaisena tarkoituksena ei nykyään ole vain kansakunnan hyvinvoinnin muutosten mittaaminen, on paikallaan täsmentää, mitä tarkoitetaan käsitteellä »kansakunnan hyvinvoinnin muutos», jotta vältyttäisiin sekoittamasta sitä kansantulolaskelmien muihin tarkoitukseen.

Kukaan kansantalousmies ei tietenkään kuvittele, että kansantulotietojen perusteella voitaisiin todeta, minkälaisia muutoksia on tapahtunut ihmisten »onnentilassa» tai kuinka »tyytyväisiä» ihmiset ovat jollakin tietyllä hetkellä tai tietyn ajanjakson kuluessa. Sen sijaan voidaan olettaa, että mikäli tavaroiden ja palvelusten määrässä tapahtuu muutoksia, niin samalla myös ihmisten mahdollisuudet tyydyttää tarpeitaan vastaavasti muuttuvat. Mutta varsinainen tarpeiden tyydyttämisen tapahtuma jää kuitenkin taloustieteellisen tarkastelun ulkopuolelle. Hyvinvoinnin muutoksesta käytetään seuraavaa määritelmää:

Tietyllä alueella elävän väestön hyvinvointi on korkeammalla tasolla (entsellä tai alemmalla tasolla) tietyssä ajanjaksona verrattuna johonkin toiseen ajanjaksoon, jos väestöllä on tuotannon tuloksena käytettävissä enemmän (yhtä paljon tai vähemmän) tavaroita ja palveluksia kuin verrattavana olevan ajanjakson kuluessa.

Tulonjaon vaikutusta hyvinvointiin ei sisällytetä määritelmään syistä, joihin palataan myöhemmin (ks. s. 70).

Jos voidaan todeta, että kaikkien tavaroiden ja palvelusten määrä henkeä kohti on kasvanut, pysynyt muuttumattomana tai laskenut, on määritelmän mukaan ilman muuta selvää, mihin suuntaan hyvinvointi on kehittynyt. Mutta tavallisesti käy niin, että hyödykkeiden määrät muuttuvat eri suuntiin. Tällaisessa tapauksessa, jolloin on vedettävä johtopäätökset tapahtuneesta hyvinvoinnin kehityksestä erilaisten yhteismitattomien tavaroiden ja palvelusten määrissä tapahtuneiden muutosten perusteella, joudutaan käsittelemään ns. indeksiprobleemia. Kysymystä tarkastellaan tässä ensin yhden taloudenpitäjän kannalta.

Hyvinvoinnin muutos yhden taloudenpitäjän kannalta

Hyvinvointia koskeva vertailu edellyttää, että on olemassa mitta, jonka avulla voidaan arvioida eri hyödykkeiden merkitys — arvo — taloudenpitäjälle. Taloustieteessä käytetään arvon mittana hintaa olettamalla, että vaihdossa hyödykkeiden suhteelliset hinnat osoittavat, minkä suhteellisen arvon taloudenpitäjä antaa eri hyödykkeille. Tällöin oletetaan taloudenpitäjän suorittavan ostoksensa siten, että hänen kannaltaan hyödykkeiden välillä vallitsevat suhteelliset hinnat myös kuvastavat hyödykkeiden suhteellista arvoa hänelle (marginaalilla).

¹ Valter Lindberg Suomen kansantulo vuosina 1926—1938. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja Sarja B: 1 s. 13.

Merkitsemillä hyödykkeen hintaa p :llä ja taloudenpitäjän ostamaa määrää hyödykettä q :lla ovat tavanomaista summamerkkiä Σ käyttäen hänen kulutusmenonsa (eli budjetti) Σpq .

Verrataan nyt toisiinsa tilannetta kahden eri ajanjakson kuluessa. Sitä var-
ten oletetaan: 1. taloudenpitäjän arvostukset (preferenssit) pysyvät muuttu-
mattomina, toisin sanoen, että taloudenpitäjä kummassakin tilanteessa arvostaa
samat hyödykkeet yhtä tärkeiksi; 2. hyödykkeiden hinnat pysyvät muuttumat-
tomina; 3. hyödykkeiden laadussa ja hyödykekokoomuksen rakenteessa ei ta-
pahdu muutoksia; 4. taloudenpitäjä käyttää koko tulonsa kulutukseen. Silloin
saadaan vertailtavien ajanjaksojen ostosmäärien avulla indeksi

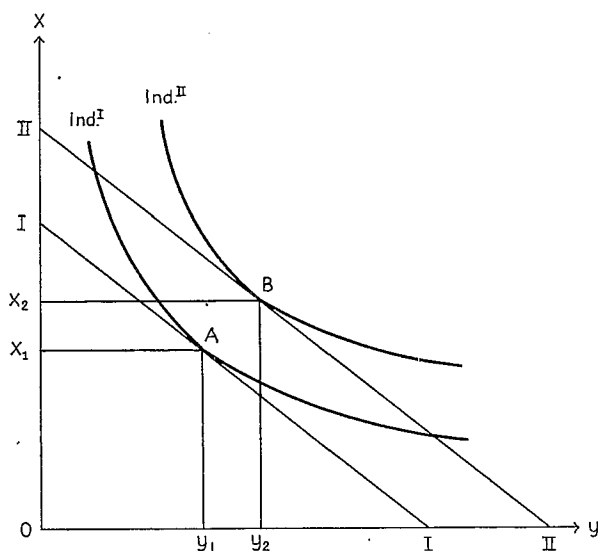
$$(1) \quad \frac{\Sigma pq_2}{\Sigma pq_1} \begin{matrix} > \\ = \\ < \end{matrix} 1,$$

jossa alaviitta 1 = ajanjakso 1 ja alaviitta 2 = ajanjakso 2. Todetaan, että esi-
tettyjen olettamusten pohjalla voidaan tämän indeksin avulla »mitata» talou-
denpitäjän hyvinvoinnin tason muutokset, sillä näistä olettamuksista seuraa,
kun indeksi on suurempi kuin 1, että jokaisen hyödykkeen määrä on lisäänty-
nyt — lukuun ottamatta niitä muutamia hyödykkeitä, joiden kysyntä supis-
tuu tulon kohotessa (ns. inferior goods). Kun indeksi on siis suurempi kuin
yksi, on taloudenpitäjän hyvinvointi kasvanut, kun indeksi on pienempi kuin
yksi, on taloudenpitäjän hyvinvointi alentunut, ja kun indeksin arvo on yksi,
on taloudenpitäjän hyvinvoinnin taso muuttumaton.

Kuviossa 1 on havainnollistettu sama asia käyttämällä hyväksi kysyntä-
analyysin kuviotekniikkaa.¹ Kuvion mukaan on taloudenpitäjä 2. ajanjakson
aikana (budjettisuora II) korkeammalla indifferenssikäyrällä kuin 1. ajanjakson
aikana (budjettisuora I), ja kummankin hyödykkeen kulutus on suurempi edel-
lisessä kuin jälkimmäisessä tilanteessa ($x_2 > x_1$ ja $y_2 > y_1$).

¹ Kuviossa 1, joka kuvaa taloudenpitäjän kulutusta tietyinä aikayksikkönä, mitataan
pystysuoralla akselilla x -hyödykkeen kulutettua määrää ja vaakasuoralla akselilla y -hyödyk-
keen kulutettua määrää. Budjettisuorat I ja II kuvaavat taloudenpitäjän tuloja 1. ja 2. ajan-
jakson aikana siten, että budjettisuoran kaikkien pisteiden kordinaatit — siis määrät x :ää
ja y :tä — ilmaisevat ne mahdolliset yhdistelmät hyödykkeitä x ja y , joita taloudenpitäjän
tuloilla vallitseviin hintoihin voidaan ostaa ja kuluttaa. Taloudenpitäjän valinta riippuu
luonnollisesti siitä, miten hän arvostaa hyödykkeet. Taloudenpitäjän arvostusta kuvataan ns.
indifferenssikäyrillä, joita kuvioon on piirretty kaksi: Ind^I ja Ind^{II} . Tietty indifferenssi-
käyrä kuvaa taloudenpitäjän hyvinvoinnin tasoa siten, että kuluttamalla käyrän pisteiden
koordinaattien osoittamia määriä hyödykettä x ja y taloudenpitäjä säilyttää saman hyvin-
voinnin tason. Käyrien asemalla origoon verrattuna on sikäli merkitystä, että etäämmällä
origosta oleva indifferenssikäyrä (esim. kuviossa Ind^{II}) edustaa korkeampaa hyvinvoinnin
tasoa kuin lähempänä oleva indifferenssikäyrä (esim. kuviossa Ind^I). Tietyllä tulotasolla (kun
budjettisuora on annettu) budjettisuoran ja (jonkin) indifferenssikäyrän sivuamispiste (ku-
viossa pisteet A ja B) osoittaa taloudenpitäjän valintaa, koska silloin on taloudenpitäjä va-
linnut itselleen edullisimman yhdistelmän hyödykkeitä (saavuttaen korkeimman mahdollisen
indifferenssikäyrän annetulla tulotasolla).

Kuvio 1.

Kun käytännössä joudutaan vertaamaan kahta ajanjaksoa toisiinsa, eivät hinnat ole suinkaan säilyneet muuttumattomina (edellä 2. ehto). Jotta tässä tarkastelussa päästäisiin »läemmäksi todellisuutta», oletetaan 1. ja 2. ajanjaksojen hintojen poikkeavan toisistaan. Silloin ovat taloudenpitäjän ostokset rahasummina mitattuna $\sum p_1 q_1$ ja $\sum p_2 q_2$. Näistä sellaisenaan konstruoitu indeksi ei ilmeisesti osoita muuta kuin kulutukseen käytetyn rahasumman muutoksia. Sen vuoksi on käytettävä indeksiä, jossa painot ovat samat eli käytetään jommankumman vertailtavan ajanjakson hintoja painoina. Nämä indeksit merkitään seuraavalla tavalla

$$(2) \quad \frac{\sum p_2 q_1}{\sum p_1 q_1} \begin{matrix} > \\ \equiv \\ < \end{matrix} 1$$

$$(3) \quad \frac{\sum p_2 q_2}{\sum p_2 q_1} \begin{matrix} > \\ \equiv \\ < \end{matrix} 1$$

Kun jälkimmäinen indeksi > 1 niin taloudenpitäjä olisi 2. ajanjakson aikana voinut ostaa kaikki ne hyödykkeet, jotka olivat hänen käytettävissään 1. ajanjakson aikana, sillä $\sum p_2 q_2 > \sum p_2 q_1$, mutta hän valitsee 2. ajanjakson aikana eri määrät hyödykkeitä, mikä osoittaa, että taloudenpitäjä pitää 2. ajanjakson hyödykekokoomusta parempana kuin 1. ajanjakson hyödykekokoomusta. Sen vuoksi voidaan päätellä, että taloudenpitäjän hyvinvoinnin taso on korkeampi 2. kuin 1. ajanjakson aikana.

Koska ennen mittausta ei tiedetä, kumpi ajanjakso on taloudenpitäjän kannalta edullisempi (hyvinvointi kohonnut), on vertailu suoritettava kummankin ajanjakson hintoja painoina käyttäen. Vasta kun kumpikin indekseistä (2) ja (3) on suurempi kuin yksi, päätellään, että 2. ajanjakso on taloudenpitäjälle edullisempi kuin 1. ajanjakso. Kun indeksit (2) ja (3) ovat ristiriidassa keskenään esimerkiksi siten, että 2. ajanjakson hinnoin painotettuna 2. ajanjakso on edullisempi ja 1. ajanjakson hinnoin 1. ajanjakso on edullisempi, ei näiden indeksien perusteella voida päätellä mitään hyvinvoinnin kehityksestä (taloudenpitäjä ei ole johdonmukainen valinnassaan).¹ Ristiriidan indeksien välillä ei tarvitse sinänsä kuitenkaan merkitä epäjohdonmukaisuutta taloudenpitäjän käyttäytymisessä, vaan se kerta kaikkiaan johtuu probleeman luonteesta, sillä näissä indeksilaskelmissahan yritetään pelkästään arvotietojen (Σpq) perusteella tehdä johtopäätöksiä siitä, miten taloudenpitäjän hyvinvointi on kehittynyt.² Korostettakoon vielä, että esitetty indeksimenettely edellyttää, että taloudenpitäjien arvostukset pysyvät muuttumattomina ja että laadultaan samat hyödykkeet ovat tarjolla kummassakin tilanteessa.

Samaa asiaa valaistaan vielä lyhyesti kuvion 2 avulla,³ joka on muuten sama kuin kuvio 1 paitsi, etteivät budjettisuorat hinnan muutoksen johdosta enää ole yhdensuuntaiset. Kuvioon 2 on piirretty kahden vertailtavan tilanteen valintapisteet A ja B. Tehtävänä on nyt päätellä, onko taloudenpitäjän asema edullisempi — siis korkeammalla indifferenssikäyrällä — tilanteessa B kuin tilanteessa A, kun indifferenssikäyrästä ei tunneta (kuvioon se on tietenkin piirretty).

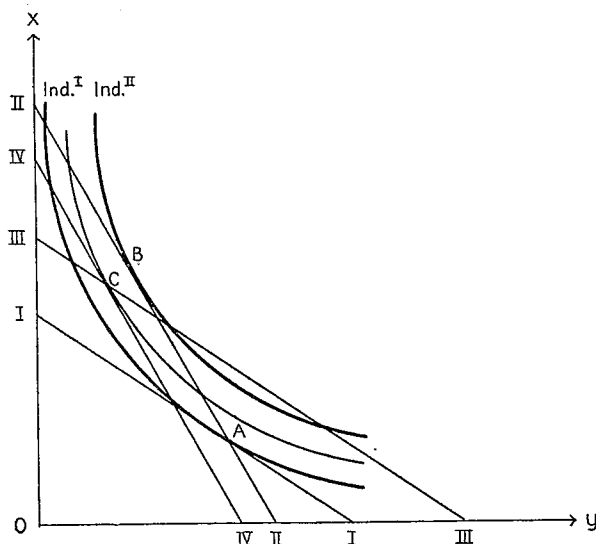
Kuviosta voidaan nähdä, että kun 2. ajanjakson budjettisuora (pisteen B kautta) kulkee A-pisteen kautta tai sen oikealla puolella, niin 2. ajanjakson valinta on taloudenpitäjän kannalta edullisempi. Tämä tarkoittaa budjeteilla ilmaistuna sitä, että $\Sigma p_2q_2 \geq \Sigma p_2q_1$. Piirtämättä budjettisuoraa B-pisteen kautta 1. ajanjakson hinnoin (budjettisuora I:n suuntainen suora B-pisteen kautta) voidaan päätellä, että myös $\Sigma p_1q_2 > \Sigma p_1q_1$. Jos budjettisuora on IV, niin valintapiste C on korkeammalla indifferenssikäyrällä kuin valintapiste A, mutta siitä huolimatta indeksit osoittavat ristiriitaista tulosta, nimittäin $\Sigma p_1q_2 > \Sigma p_1q_1$ (budjettisuora III on korkeammalla kuin budjettisuora I) ja $\Sigma p_2q_2 < \Sigma p_2q_1$ (budjettisuora IV on alemmalla tasolla kuin budjettisuora II, joka edustaa samaa tulotasoa kuin alkuperäinen valintatilanne A). Tämä esi-

¹ Ks. esim. *P. Nørregaard Rasmussen Om realindkomsten, Nationaløkonomisk Tidsskrift 1952 s. 19* kuvio 3.

² Ks. esim. *P. A. Samuelson Foundations of Economic Analysis, Harvard Economic Studies N:o 80, s. 150*; *J. R. Hicks The Valuation of the Social Income, Economica 1940 s. 112*.

³ Erittäin hyvä tätä analyysia koskeva esitys on julkaistu *I. M. D. Littlen* teoksessa *A Critique of Welfare Economics, 2nd edition, Oxford 1957 Appendix II*.

Kuvio 2

merkkitaipaus valaisee sitä edellä mainittua seikkaa, ettei »indeksipäättelyllä» voida peittää taloudenpitäjän koko valinnan kenttää.

Korostettakoon vielä, ettei käytännössä voida lähteä siitä, että hyvinvoinnin nousun indikaattorina olisi pelkästään lauseke $\Sigma p_2q_2 \geq \Sigma p_2q_1$, kuten päätellään kuvion avulla, sillä käytännössä ei ennen mittausta tunneta kumpi vertailtava tilanne edustaa korkeampaa hyvinvoinnin tasoa. Sen vuoksi on katsottava, että sekä indeksin (2) että indeksin (3) on oltava *s u u r e m p i* kuin yksi ennenkuin voidaan päätellä hyvinvoinnin kohonneen ajanjaksosta toiseen.

Hyvinvoinnin muutos kansantalouden kannalta

Miten voidaan mitata hyvinvoinnin kehitys ajanjaksosta toiseen jonkin tietyn kansantalouden piirissä, kun tiedossa ovat sekä hyödykkeiden hinnat että hyödykkeiden määrät? Tähän kysymykseen on etsitty ja etsitään edelleen vastausta kansantulolaskelmien avulla. Tarkastelu tapahtuu aluksi erittäin yksinkertaistetuissa olosuhteissa. Oletetaan, että talous on suljettu — se ei siis käy ulkomaankauppaa, valtiontaloutta ei ole, ja kaikki hyödykkeet kulutetaan. Sekä tämä yksinkertaistettu tarkastelu että yleensä hyvinvointitarkastelu edellyttää myös, kuten edellä: 1. että kaikkien taloudenpitäjien arvostukset pysyvät muuttumattomina; 2. ettei tarjolla olevien hyödykkeiden laadussa ja hyödykekokoomuksen rakenteessa tapahdu mitään muutoksia; 3. että hyödykkeitä on riittävästi tarjolla ts. kysyntä ja tarjonta ovat yhtä suuret. Käytännössä ei

voida tietenkään ehdottomasti pitää kiinni tämänkaltaisista olettamuksista, ja varsinkin silloin kun tutkitaan pitempien ajanjaksojen kehitystä, on kyseenalaista, onko hyvinvointivertailun suorittaminen ollenkaan mielekästä, koska käytetyn hyödykemäärän kokoomuksessa ja ihmisten arvostuksissa ilmeisesti tapahtuu suuria muutoksia.

Kun ajatellaan, että myös koko yhteiskunta yhtenä taloudenpitäjänä suorittaa hyödykkeiden arvostuksia, on ilmeistä, ettei »yhteiskunnan arvostus» pysy muuttumattomana pelkästään olettamalla, että kaikkien taloudenpitäjien arvostukset ovat samat vertailtavissa tilanteissa; sillä tulonjaossa eri taloudenpitäjien kesken tapahtuvat muutokset vaikuttavat koko »yhteiskunnan arvostukseen». Jos tulonjako on esimerkiksi muuttunut suurituloisten eduksi, niin siitä seuraa, että »yhteiskunta arvostaa» nyt enemmän suurituloisten suosimia hyödykkeitä kuin pienituloisten suosimia ns. »välttämättömyshyödykkeitä». Vaikka tässä kirjoituksessa ei lähemmin puututa tulonjakokysymykseen, on aiheellista tähdentää sen keskeistä merkitystä silloin, kun on kysymys jonkin yhteiskunnan hyvinvoinnin tasosta tai sen muutoksista.

Seuraavassa suoritetaan vertaileva tarkastelu kahdelta »vuodelta» tarkastelunalaisena olevan kansantalouden historiassa. Ensimmäisenä vuonna on kansantulon arvo $\Sigma P_1 Q_1$ ja toisen vuoden aikana $\Sigma P_2 Q_2$, kun merkitään hyödykkeen hintaa P :llä ja hyödykkeen määrää Q :lla. Koska kansantulon arvo voi muuttua jo siksi, että mittayksikön arvossa — rahanarvossa — tapahtuu muutoksia, on kansantulon arvosta eliminointava rahanarvon muutoksen vaikutus. Eliminointi voidaan suorittaa kahdella tavalla. Jos käytetään Paaschen hintaindeksiä hintojen muutoksen eliminoinniseksi, saadaan toisen vuoden kansantuloarvoksi

$$(4) \quad \Sigma P_2 Q_2 : \frac{\Sigma P_2 Q_2}{\Sigma P_1 Q_2} = \Sigma P_1 Q_2,$$

jossa alaviitta 1 = ensimmäinen vuosi ja alaviitta 2 = toinen vuosi. Kansantulon arvo toisen vuoden aikana on siis tässä arvioitu ensimmäisen vuoden hinnoin. Toisena mahdollisuutena poistaa hintatason muutos laskelmasta on käyttää Laspeyresin hintaindeksiä. Sen avulla saadaan ensimmäisen vuoden kansantulo arvioitua toisen vuoden hinnoin. Kertomalla ensimmäisen vuoden kansantuloarvo tällä indeksillä saadaan

$$(5) \quad \frac{\Sigma P_2 Q_1}{\Sigma P_1 Q_1} \cdot \Sigma P_1 Q_1 = \Sigma P_2 Q_1$$

Poistamalla hintatason muutoksen vaikutukset on käytettävissä kaksi mittaa kansantulon »reaaliselle kehitykselle». »Reaalinen kehitys» tässä yhteydessä tar-

koittaa luonnollisesti hyvinvoinnin kehitystä. Kansantulon reaali-indeksit ovat seuraavat:

$$(6) \quad \frac{\Sigma P_1 Q_2}{\Sigma P_1 Q_1}$$

ja

$$(7) \quad \frac{\Sigma P_2 Q_2}{\Sigma P_2 Q_1}$$

Painona käytetyt hinnat kuvastavat, kuten yhtä taloudenpitäjää koskevassa tarkastelussa oletettiin, kaikkien taloudenpitäjien hyödykkeitä koskevia arvostuksia ja samalla siis myös koko »yhteiskunnan arvostuksia». On syytä tässä vaiheessa tähdentää, että hinnat ovat markkinahintoja, sillä laskelmien tarkastelukulmana ovat hyödykkeiden käyttäjät, jotka markkinahintojen perusteella tekevät valintansa.

Eri tutkijoiden kesken on käyty melkoisen vilkasta keskustelua siitä, kumpaako indekseistä (6) ja (7) vai molempiako on käytettävä hyvinvoinnin kehityksen suuntaa arvioitaessa. Tässä kirjoituksessa ei ole aihetta ryhtyä selostamaan tätä keskustelua; kysymyksestä kiinnostuneet voivat turvautua esimerkiksi Ingvar Ohlssonin keskustelusta kirjoittamaan yhteenvetoon.¹

Tässä kirjoituksessa asetutaan seuraavan tarkastelun tuloksena sille kannalle, ettei ole periaatteessa tarpeen suorittaa arviota molemmilla indekseillä, vaan jompikumpi niistä riittää. Toisin sanoen kahdella indeksillä suoritettu laskelma ei anna ratkaisevasti sen enempää tietoja hyvinvoinnin kehityksestä kuin yksi indeksi.

Oletetaan, että kansantaloudessa on kolme taloudenpitäjää A, B ja C ja edelleen, etteivät taloudenpitäjien arvostukset muutu siirryttäessä ensimmäisestä vuodesta toiseen vuoteen, ja että samat hyödykkeet ovat tarjolla molempina vuosina. Taulukossa 1 on näiden taloudenpitäjien kumpanakin vuonna ostamat hyödykemäärät (kulutushyödykkeet) arvioitu sekä ensimmäisen (sar. 3 ja 4) että toisen vuoden (sar. 1 ja 2) aikana vallitseviin markkinahintoihin.

Taulukko 1

	$\Sigma P_2 Q_2$ (1)	$\Sigma P_2 Q_1$ (2)	$\Sigma P_1 Q_2$ (3)	$\Sigma P_1 Q_1$ (4)
A	50	30	80	40
B	40	50	50	70
C	70	20	70	60
Yht.	160	100	200	170
	$\Sigma P_2 Q_2$	$\Sigma P_2 Q_1$	$\Sigma P_1 Q_2$	$\Sigma P_1 Q_1$

¹ Ingvar Ohlsson On National Accounting, Stockholm 1953 s. 108—113. Ks. myös Little mt. Chapter XII.

Taulukko 1 on laadittu siten, että $\Sigma P_2Q_2 > \Sigma P_2Q_1$ ja $\Sigma P_1Q_2 > \Sigma P_1Q_1$. Havaitaan, että sekä A:n että C:n kohdalla pitävät paikkansa epäyhtälöt $\Sigma p_2q_2 > \Sigma p_2q_1$ ja $\Sigma p_1q_2 > \Sigma p_1q_1$. Sitä vastoin ovat B:n osalta voimassa epäyhtälöt $\Sigma p_2q_1 > \Sigma p_2q_2$ ja $\Sigma p_1q_1 > \Sigma p_1q_2$. Aikaisemmin suoritettun tarkastelun mukaan ovat sekä A että C »paremmassa» asemassa (hyvinvointi kohonnut) toisen vuoden aikana, mutta sen sijaan on B:lle ensimmäinen vuosi »parempi». Koska ilmeisesti ei voida verrata toisaalta, kuinka paljon »tyytyväisempiä» A ja C ovat toisen vuoden aikana verrattuna ensimmäiseen vuoteen ja kuinka paljon vähemmän »tyytyväinen» B on toisen vuoden aikana kuin ensimmäisen vuoden aikana, ts. ei voi verrata toisaalta A:n ja C:n »hyvinvointivoittoa» B:n »hyvinvointitappioon» toisen vuoden aikana, on löydettävä jokin toinen keino hyvinvoinnin nousun tulkitsemiseksi.

Koska indeksit eivät sinänsä ilmoita mitään tulonjaon kehityksestä, voidaan indeksilaskelman tuloksia muuttamatta ajatella tulot jaetuiksi toisella tavalla kuin mitä todellisuudessa — esimerkissä — on tapahtunut. Suoritetaan nyt tällainen tulojen uudelleenjako niin, että myös B on »paremmassa» asemassa toisen vuoden aikana. Taulukossa 2 on esitetty tulot tulonjaon jälkeen.

Taulukko 2

	Σp_2q_2 (1)	Σp_2q_1 (2)	Σp_1q_2 (3)	Σp_1q_1 (4)
A	50	30	50	40
B	40	30	80	70
C	70	40	70	60
Yht.	160	100	200	170
	ΣP_2Q_2	ΣP_2Q_1	ΣP_1Q_2	ΣP_1Q_1

Tarkastellaan kysymystä toisen vuoden kannalta (taulukkoissa sarakkeet 1 ja 2) — siis hintoihin P_2 — ja siirretään osa B:n ensimmäisen vuoden tulosta — 20 yksikköä — C:lle, jolloin jokainen taloudenpitäjä on »paremmassa» asemassa toisen vuoden aikana. Koska tulojen uudelleen jako, mikä ehkä edellyttäisi hintojen muutoksia, ajatellaan tapahtuvaksi ensimmäisen vuoden aikana, se ei vaikuta indeksin painoihin, jotka ovat toisen vuoden hintoja. Tällä kuvitellulla tulojen siirroilla on valaistu sitä seikkaa, että on olemassa eräitä tilanteita, joissa tulot ovat jakaantuneet siten, että kun epäyhtälö $\Sigma P_2Q_2 > \Sigma P_2Q_1$ on voimassa, on jokainen taloudenpitäjä edullisemmassa asemassa toisen vuoden kuin ensimmäisen vuoden aikana.¹ Tämä varsin vähän sanova toteamus tarkoittaa siis sitä, että eräällä (tai eräillä) tulonjaon muutoksella (tai muutoksilla) olisi tilanne — epäyhtälön $\Sigma P_2Q_2 > \Sigma P_2Q_1$ ollessa voimassa — jokaisen talou-

¹ Ks. J. R. Hicks mt. 111, ja edelleen Paul A. Samuelson Evaluation of Real National Income, Oxford Economic Papers, number 1 1950 s. 3—9.

denpitäjän osalta edullisempi toisen vuoden aikana. Taulukoissa on ensimmäisen vuoden hintoihin suoritettu samanlainen tulojen uudelleen jako kuin edellä toisen vuoden hintoihin.

Voidaan kysyä, onko todella välttämätöntä asettaa hyvinvoinnin nousun ehdoksi sitä, että molemmat indeksit (6) ja (7) ovat suuremmat kuin yksi?¹ Vastaus on kielteinen jo yksistään sen vuoksi, että tulojen uudelleen jaosta seuraisi hintarakenteen muuttuminen kummankin vuoden aikana, joten olisi kuviteltujen tulonjakojen lisäksi ajateltava myös indeksien painot toisiksi, mikä ei enää ole mielekäästä. Toisaalta nähdään selvemmin, ettei kahden indeksin avulla päästä suurempaan varmuuteen hyvinvoinnin kehityksestä kuin yhdellä indeksillä, jos katsotaan hyvinvoinnin eittämättömästi kohonneen vasta silloin, kun hyvinvoinnin taso jokaisen yhteiskunnan jäsenen kohdalla on alhaisempi ensimmäisen vuoden kuin toisen vuoden aikana, olkoon tulonjako ensimmäisen ja toisen vuoden aikana mikä tahansa. Sen mittaaminen edellyttäisi ilmeisesti lukemattomia kokeiluja erilaisilla tulonjaolla ja lankeaisi kokonaan vaatimatoman indeksitarkastelun ulkopuolelle.²

Tarkastelun tulos on sikäli kielteinen, ettei ole aihetta käyttää molempia indeksejä, vaan valita käyttöön jompikumpi indeksi ja pitää valitun indeksin kehitystä hyvinvoinnin muutoksen kriteeriona. Indeksien nousu tulkitaan silloin siten, että jokainen taloudenpitäjä voisi olla — kuvitellun tulonsiirron kautta — edullisemmassa asemassa kuin aikaisemmin. Kuta suurempi indeksin muutos on sitä varmemmin voidaan sen perusteella tehdä johtopäätöksiä hyvinvoinnin kehityksestä.

Voidaan vielä korostaa erästä näkökohtaa, joka saattaa vaikuttaa siihen ratkaisuun, kumpaako indeksiä käytetään reaalitylon mittana. Esitystä valaistaan jälleen esimerkin avulla. Oletetaan, että kansantulo koostuu kahdesta hyödykkeestä x ja y . Ensimmäisen vuoden aikana on x :n hinta 100 mk ja kulutus 1 000 yksikköä, y :n hinta on 15 mk ja kulutus 2 000 yksikköä. Toisen vuoden aikana x :n hinta kohoaa 120 markkaan ja sen kulutus laskee 800 yksikköön, mutta y :n hinta laskee 10 markkaan ja sen kulutus nousee 2 400 yksikköön. Silloin saadaan, että

$$\begin{aligned}\Sigma P_1Q_1 &= 1\,000 \cdot 100 \text{ mk} + 2\,000 \cdot 15 \text{ mk} = 130\,000 \text{ mk} \\ \Sigma P_2Q_1 &= 1\,000 \cdot 120 \text{ mk} + 2\,000 \cdot 10 \text{ mk} = 140\,000 \text{ mk} \\ \Sigma P_1Q_2 &= 800 \cdot 100 \text{ mk} + 2\,400 \cdot 15 \text{ mk} = 116\,000 \text{ mk} \\ \Sigma P_2Q_2 &= 800 \cdot 120 \text{ mk} + 2\,400 \cdot 10 \text{ mk} = 120\,000 \text{ mk}\end{aligned}$$

Saadaan seuraavat indeksit

$$\frac{\Sigma P_1Q_2}{\Sigma P_1Q_1} = \frac{116\,000}{130\,000} = 0.89; \quad \frac{\Sigma P_2Q_2}{\Sigma P_2Q_1} = \frac{120\,000}{140\,000} = 0.86$$

¹ T. Scitovsky A Note on Welfare Propositions in Economics, Review of Economic Studies 1941 s. 77—88.

² Samuelson Evaluation . . . s. 10.

Kumpikin indeksi osoittaa kansantulon laskua, vaikka tulokset poikkeavat toisistaan. Kun tarkastellaan lähemmin näiden indeksien painoja, havaitaan indeksien korostavan eri puolia hyvinvoinnin kehityksessä. Koska kulutuksen rakenne on muuttunut toisen vuoden aikana verrattuna ensimmäiseen vuoteen, voidaan ajatella, että kuluttajan kannalta sen hyödykkeen arvo, jonka kulutus on supistunut (esimerkissä hyödyke x), lisääntyy ja taas sen hyödykkeen arvo, jonka kulutus on kasvanut (esimerkissä hyödyke y), alentuu. Siten ensimmäisen vuoden painoin laskettu indeksi aliarvioi kulutuksen supistumisen merkityksen (esimerkissä x on arvioitu ensimmäisen vuoden hinnoilla), mutta yliarvioi kulutuksen lisäyksen merkityksen (esimerkissä y on arvioitu ensimmäisen vuoden hinnoilla). Toisen vuoden hinnoin painotettu indeksi sitä vastoin aliarvioi lisääntyneen kulutuksen merkityksen, mutta yliarvioi supistuneen kulutuksen merkityksen, koska toisen vuoden hinnat osoittavat hyödykkeiden arvoa marginaalilla eli viimeksi kulutetun hyödykeyksikön arvoa. Soveltamalla tätä tulkintaa esimerkkiin, voidaan päätellä, että hyvinvointi on laskenut, koska ensimmäisen vuoden painoin laskettu indeksi on laskenut. Se nimittäin aliarvioi hyvinvoinnin laskun. Jos sitä vastoin toisen vuoden hinnoin laskettu indeksi nousee, voidaan katsoa hyvinvoinnin kohonneen, koska tämä indeksi arvioi nousun »varovaisesti». Tältä kannalta katsottuna saattaisi tietenkin olla varmempaa hyvinvointia mitattaessa käyttää jopa molempia indeksejä.¹

Tulonjaon merkitykseen on jo aikaisemmin viitattu. Tulkoön tässä kohdin vielä kerran korostetuksi, että tietyn yhteiskunnan hyvinvoinnin taso on riippuvainen paitsi tarjolla olevien hyödykkeiden määrästä myös siitä, kuinka »oikeudenmukaisesti» hyödykkeet jaetaan yhteiskunnan jäsenten kesken. Koska tulonjaon »oikeudenmukaisuus» on eettinen kysymys, ja sen mittaaminen ei kuulu tieteen piiriin, edellytetään reaalikansantulon ja siis hyvinvoinnin kohotessa, että yhteiskunnan jäsenet ovat suurin piirtein yksimielisiä siitä, ettei taloudellinen kehitys ole lisännyt tulonjaon osalta »epäoikeudenmukaisuuksia». Tulonjakoa koskevin varauksin voitaneen hyvinvoinnin nousu arvioida reaalikansantulon indeksin avulla.

Reaalikansantulon merkitys hyvinvoinnin mittana riippuu luonnollisesti myös siitä, mitkä hyödykkeet sisällytetään laskelmaan. Useimmissa maissa tapahtuu lopullinen rajanveto käytännöllistilastolliset näkökohdat huomioon ottaen. Tästä syystä ei meillä Suomessa esimerkiksi arvioida perheenemäntien suorittamaa kotitaloustyötä. Toisaalta saattaa rajanveto perustua myös poliittisideologisiin näkökohtiin. Niinpä Neuvostoliitossa ei laskelmiin sisällytetä palveluksia, esimerkiksi kasvatustoimintaa ja julkista hallintoa.²

Tähän mennessä on tarkasteltu ainoastaan sellaista kansantaloutta, jossa kaikki hyödykkeet kulutetaan. Nyt siirrytään käsittelemään kysymystä, miten

¹ Ks. esim. *Tibor Scitovsky Welfare and Competition*, London 1952 s. 70—81, *Little* mt. 224.

² *Ohlsson* mt. 197.

säästäminen (netto) sisällytetään hyvinvointilaskelmaan.¹ Kun säästämistä analysoidaan kuluttajan kannalta katsoen, voidaan kulutus- ja säästämistapahtuma tulkita kuluttajan valinnaksi kuluvan ja tulevan ajanjakson kulutuksen välillä, joten säästäminen kuluttajan kannalta säästämishetkellä edustaa sitä arvoa, jota se tuottaa kuluttajalle tulevaisuudessa kulutuksen muodossa. Säästöt sijoitetaan lopuksi pääomahyödykkeisiin, minkä vuoksi oletetaan pääomahyödykkeiden markkinahintojen osoittavan sitä arvoa, mikä säästöillä on kuluttajille tulevaisuudessa.

Käytännössä on kuitenkin otettava huomioon, (a) etteivät samat taloudenpitäjät läheskään aina säästä ja investoi, ja (b) että paitsi kuluttajia myös yritykset ja julkinen valta säästävät. On selvää, ettei kuluttajilla (kuluttajina) ole välitöntä vaikutusvaltaa yritys sektorin ja julkisen vallan säästämis- ja investointitoimintaan. Tätä toimintaa ei suuremmassa määrin tapahdu kuluttajien toimesta, joten yhteys säästämis- ja investointitapahtuman välille jää tältä osin varsin löyhäksi. Näin ollen on yksinkertaisinta olettaa, että yrittäjät ja julkinen valta jollain tavoin kuluttajataloudenpitäjien puolesta suorittavat säästämis- ja investointipäätöksiä, ja että kuluttajien tarpeet ja odotukset heijastuvat näissä päätöksissä. Silloin voidaan katsoa myös pääomahyödykkeiden hintojen heijastuvan näiden hyödykkeiden tulevaisuudessa tuottamaa hyötyä, joten mm. tärkeä teknillinen kehitys — pääomahyödykkeiden arvon lisäys — heijastuu pääomahyödykkeiden hinnoissa.

Nykyisissä olosuhteissa, joissa julkinen valta niin monella tavalla osallistuu talouselämän toimintaan, ei voida julkisten palvelusten merkityksen vuoksi jättää julkista toimintaa hyvinvointitarkastelun ulkopuolelle. Miten voidaan julkisen vallan toiminta sisällyttää kansantuloarvioon? Tästä kysymyksestä on varsin paljon keskusteltu tutkijoiden piirissä.² Perusteluja ei puutu esimerkiksi sellaisilta näkökohdilta, että julkinen toiminta lain ja järjestyksen ylläpidossa on luettava kansantalouden kustannustekijöihin kuuluvaksi, toisin sanoen tämä julkinen toiminta on välttämätöntä yksityisen tuotannon ylläpitämisen kannalta, minkä vuoksi sitä ei voida sisällyttää kansantuloon lopputuotteena.³

Yleensä käytännön laskelmissa jaetaan julkisen sektorin toiminta kahteen osaan: 1. Julkinen valta tuottaa tavaroita ja palveluksia, jotka se itse käyttää yhteiskunnan hyväksi; 2. Julkinen valta suorittaa tulonsiirtoja. Edelliseen ryhmään kuuluva toiminta sisällytetään kansantuloon. Koska julkinen valta suorittaa myös tyypillistä investointitoimintaa kuten sairaaloiden, maanteiden,

¹ Ks. *Simon Kuznets* On the Valuation of Social Income — Reflections on Professor Hicks' Article, *Economica* 1948 s. 12—16.

² Ks. esim. *Matti Leppo* Johdatus finanssipolitiikkaan, Helsinki 1947 IV luku. *Sama* Der private und der öffentliche Anteil am Volkseinkommen, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja Sarja B: 2.

³ Ks. *Kuznets* mt. 6—12.

koulujen jne. rakentamista, eroitetaan toisistaan julkinen kulutus ja julkinen investointi.

Julkinen kulutus ja investointi ovat sikäli pulmallisia »hyvinvointilaskelmaa» suoritettaessa, ettei niiden arvoa yleensä noteerata markkinoilla. Miten voidaan arvioida julkiset palvelukset niin, että ne heijastaisivat kuluttajatalouksien niille antamaa arvoa? Ainoaksi ratkaisuksi on havaittu suorittaa arvio julkisten palvelusten tuotantokustannushinnoilla. On ymmärrettävää, että monet tutkijat ovat olleet tyytymättömiä tällaiseen menettelytapaan,¹ mutta muuta parempaa keinoa on vaikea keksiä niin kauan, kuin julkinen valta suorittaa palveluksiaan nykyisellä tavalla. Demokraattisesti hallituissa maissa voitaneen ilman ylivoimaisia älyllisiä vaikeuksia olettaa, että ihmiset toivovat julkiselta vallalta juuri niitä palveluksia, joita julkinen valta suorittaa, joten tuotantokustannukset kuvastavat niiden arvoa.²

Edellä suoritettussa periaatteellisessa tarkastelussa on voitu havaita, että kulutuksen osalta arvio markkinahintaan on teoreettisesti tyydyttävästi perusteltavissa; sen sijaan ollaan pakotettuja lähinnä vain sopimuksenluonteisesti hyväksymään, että yksityinen pääomanmuodostus markkinahinnoin arvioituna sekä julkinen kulutus ja pääomanmuodostus tuotantokustannushinnoin arvioituna osoittavat niiden tuottamaa hyötyä sekä tällä hetkellä (julkinen kulutus) että tulevaisuudessa (pääomanmuodostus). Laskelmien periaatteelliset perusteet eivät siis ole täysin kunnossa.³

Tuotannon muutoksen määritelmä

Edellä on käsitelty kansantulolaskelmia hyvinvoinnin muutosten osoittajana. Mutta kansantulolaskelmien avulla halutaan myös selvittää, miten kansantalouden tuottavuus⁴ kehittyy jonkin tietyn ajanjakson kuluessa. Tällöin kansantulolaskelmat — seuraavassa tarkastelussa käytetään termiä kansantuotelaskelmat — osoittavat, kuinka paljon kansantaloudessa on käytettävissä olevien tuotantovoimien avulla tuotettu hyödykkeitä tietyn ajanjakson kuluessa verrattuna johonkin toiseen ajanjaksoon.

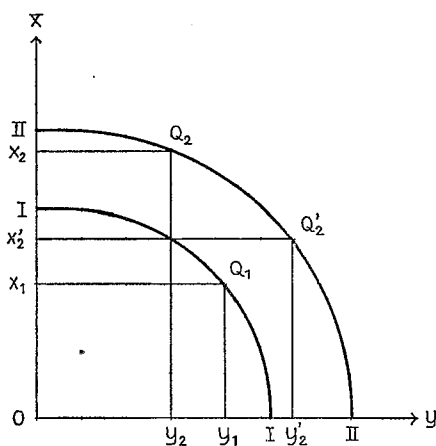
¹ Esim. *Hicks* mt. 116.

² Myös pankkien ja vakuutuslaitosten palvelukset joudutaan arvioimaan tuotantokustannushintaan.

³ Pessimistisesti voidaan kysyä (esim. *Hicks* mt. 123): Olisiko sittenkin johdonmukaisinta rajoittaa hyvinvointilaskelma pelkästään yksityistä kulutusta koskevaksi? Mutta siltikään ei ratkaista tulonjakokysymykseen sisältyvää oikeudenmukaisuusnäkökohtaa.

⁴ Käsitteistä ks. *O. E. Niitamo* Tuottavuudesta tuotantofunktioon, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* nide III 1955 ja *Sama* Tuottavuus mitattuna tuotannon tuloksen ja työpanoksen suhteena ja sovellutus Suomen teollisuuteen, *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* nide III 1954.

Kuvio 3

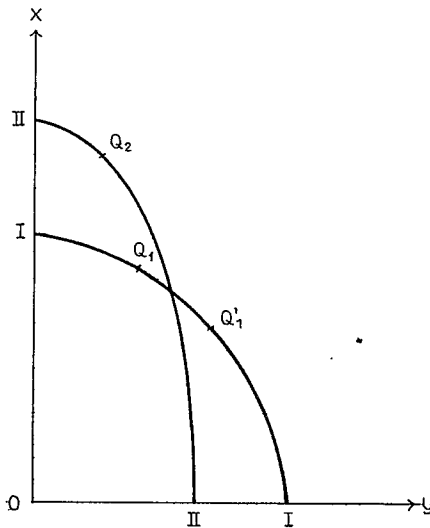

Tuotanto on koostunut lukemattomista erilaisista hyödykkeistä. Yksiselitteisesti voidaan ainoastaan siinä tapauksessa katsoa tuotannon kasvaneen, jos kaikkien tai joidenkin hyödykkeiden tuotanto on kasvanut eikä minkään hyödykkeen tuotanto ole supistunut. Mikäli tuotannon muutosten toteaminen olisi vain tällä tavoin mahdollista, ei juuri koskaan voitaisi sanoa mitään tuotannon kehityksestä, sillä yleensä aina esiintyy hyödykkeiden tuotannossa samanaikaisesti sekä kasvua että supistumista. Tämän vaikeuden voittamiseksi katsotaan kansantuotelaskelman tehtäväksi mitata hyödykkeiden tuotannon potentiaalisia muutoksia.

Käsitteen selvittämisessä käytetään hyväksi kuviotekniikkaa. Kuviossa 3 tarkastellaan kahden hyödykkeen x :n ja y :n tuotantoa. Käyrä I — transformaatiokäyrä I — kuvaa erilaisia mahdollisuuksia tuottaa ensimmäisen vuoden aikana x :ää ja y :tä käytettävissä olevien tuotantovoimien avulla. Käyrän muoto riippuu luonnollisesti tuotannon teknillisistä edellytyksistä. Käyrä II — transformaatiokäyrä II — kuvaa tuotantomahdollisuuksia toisen vuoden aikana. Ensimmäisen vuoden aikana tuotetaan hyödykkeitä Q_1 -pisteen koordinaattien osoittamat määrät x_1 ja y_1 (origosta lukien), ja toisen vuoden aikana tuotetaan Q_2 -pisteen koordinaattien osoittamat määrät x_2 ja y_2 . Toisen vuoden aikana tuotetaan kuvion mukaan enemmän hyödykettä x mutta vähemmän hyödykettä y . Onko toisen vuoden aikana tuotettu enemmän, yhtä paljon vai vähemmän kuin ensimmäisen vuoden aikana? Ensin on kuitenkin määriteltävä tuotannon muutos tuotannon potentiaalisena muutoksena:

Tuotanto kohoaa, (pysyy muuttumattomana tai laskee) ajanjaksosta toiseen, jos on mahdollista käytettävissä olevien tuotantovoimien avulla tuottaa kaikkia hyödykkeitä enemmän (yhtä paljon tai vähemmän) kuin aikaisemman ajanjakson kuluessa.

Kuvio 4

Kuviosta voidaan todeta, että toisen vuoden aikana olisi voitu tuottaa molempia hyödykkeitä enemmän kuin ensimmäisen vuoden aikana, esimerkiksi x_2' ja y_2' (pisteen Q_2' koordinaatit). Määritelmän mukaan on siis tuotanto kuviossa esitettyssä tapauksessa kohonnut toisen vuoden aikana verrattuna ensimmäiseen vuoteen. Samalla tavoin voidaan havainnollistaa tapausta, jolloin tuotanto on pysynyt samalla tasolla tai laskenut ensimmäiseen vuoteen verrattuna.

Hyvinvointitarkastelussa oli suuremmista vaikeuksista mahdollista olettaa indifferenssikäyrät annetuiksi ts. taloudenpitäjien arvostukset muuttumattomiksi. Mutta tuottavuustarkastelussa tärkeät transformaatiokäyrät (kuviossa 3 käyrät I ja II) ovat ilmeisesti jatkuvan muutoksen alaisena, mikäli tuotannon teknillisissä edellytyksissä tapahtuu jatkuvasti muutoksia. Sen vuoksi on myös luultavaa, että transformaatiokäyrät eivät todellisuudessa ole yhdensuuntaiset, vaan leikkaavat toisensa. Kuvioon 4 on toisena vaihtoehtona piirretty ensimmäisen ja toisen vuoden transformaatiokäyrät. Jos tuotanto on ensimmäisen vuoden aikana Q_1 ja toisen vuoden aikana Q_2 , on tuotanto määritelmän mukaan kohonnut toisen vuoden aikana, sillä kuvion mukaan olisi toisen vuoden aikana mahdollista tuottaa enemmän kumpaakin hyödykettä. Mutta jos tuotanto on ensimmäisen vuoden aikana Q_1' , ei toisen vuoden aikana voitaisi tuottaa molempia hyödykkeitä enemmän kuin ensimmäisen vuoden aikana. Tilanne on silloin vertailun kannalta epätydyttävä. Käytäntöä silmällä pitäen oletetaan kuitenkin, kuten Kuznets ehdottaa¹, etteivät käyrät leikkaa toisiaan vertai-

¹ Kuznets mt. 118.

lun kannalta relevantilla alueella. Kun tuotanto on niinkuin kuviossa 4 ensimmäisen vuoden aikana Q_1 ja toisen vuoden aikana Q_2 , eivät käyrät leikkaa toisiaan relevantilla alueella, mutta kyllä relevantilla alueella, kun tuotanto on ensimmäisen vuoden aikana Q_1 .

Tuotannon muutoksen mittaaminen

Käytännössä on kansantuotelaskelmien tehtävänä mitata, miten kansantalouden tuottavuus on kehittynyt ajanjaksosta toiseen, tuntematta tuotannon transformaatiokäyriä. Kysymys on silloin siitä, mitä painoja voidaan käyttää transformaatio-suhteen¹ sijasta.

Tarkastelua varten tarvitaan rajakustannusten käsitettä. Se määritellään seuraavasti: rajakustannuksilla tarkoitetaan sitä lisäystä tuotannon kustannuksissa, joka aiheutuu tuotannon lisäyksestä yhdellä yksiköllä eli

$$(8) \quad MC = \frac{\Delta V \cdot c}{\Delta Q}$$

Määritelmäyhtälössä (8) merkitään, että MC = rajakustannukset, ΔV = lisäys tuotannontekijäin panoksessa, c = tuotannontekijäin yksikköhinta ja ΔQ = tuotannon määrän lisäys. Käsitellään kahden hyödykkeen x :n ja y :n tuotantoa, joiden rajakustannukset ovat:

$$(9a) \quad MC_x = \frac{\Delta V_x \cdot c_x}{\Delta Q_x} \quad \text{ja} \quad (9b) \quad MC_y = \frac{\Delta V_y \cdot c_y}{\Delta Q_y}$$

$\Delta V_x \cdot c_x = \Delta V_y \cdot c_y$, sillä tuotannon muutokset tapahtuvat pitkin tiettyä transformaatiokäyrää eli toisen hyödykkeen (jonka tuotanto supistuu) tuotannosta vapautuvat tuotantovoimat käytetään toisen hyödykkeen (jonka tuotanto kasvaa) tuotannossa, joten

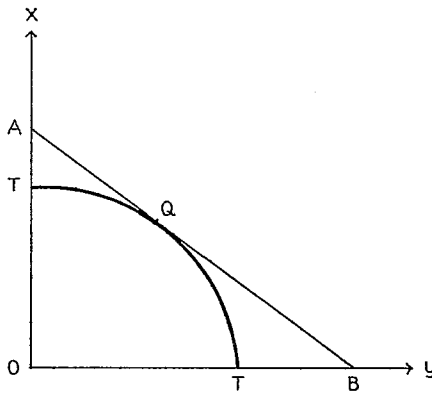
$$(9c) \quad \frac{MC_x}{MC_y} = \frac{\Delta V_x \cdot c_x}{\Delta Q_x} \cdot \frac{\Delta Q_y}{\Delta V_y \cdot c_y} = \frac{\Delta Q_y}{\Delta Q_x}$$

Jos lisäksi oletetaan, että yrittäjät toimivat täydellisen kilpailun olosuhteissa ja pyrkivät maksimoimaan voiton, niin $MC = P$ eli rajakustannukset ovat yhtä suuret kuin hyödykkeen hinta. Yhtälöstä (9c) saadaan silloin

$$(10) \quad \frac{P_x}{P_y} = \frac{\Delta Q_y}{\Delta Q_x}$$

¹ Transformaatiokäyrän ensimmäinen derivaatta.

Kuvio 5

Kuvioon 5 on piirretty hyödykkeiden x :n ja y :n välinen hintasuora AB , joka kuvastaa hyödykkeiden välillä vallitsevia suhteellisia hintoja, sekä tuotannon transformaatiokäyrä TT . Yhtälö (10) on voimassa, kun tuotanto on Q eli hintasuora ja transformaatiokäyrä sivuavat toisiaan siinä pisteessä, sillä $OA/OB = P_y/P_x$.

Kun indeksissä käytetään hintoja painoina, niin edellä sanotun perusteella saa jokainen hyödyke painon, joka osoittaa, kuinka paljon hyödyke edellyttää tuotantovoimia toisiin hyödykkeisiin verrattuna.

Mikäli tuotannon teknilliset edellytykset säilyvät muuttumattomina, voidaan tuotannon kehitys mitata poistamalla hintatason nousut tai laskut joko Paaschen tai Laspeyresin kaavoilla. Käytännössä sisältyvät hyödykkeiden hintoihin välittömät verot ja tukipalkkiot, joten markkinahinta ei ilmeisestikään ole se hinta, joka on ratkaiseva yrittäjälle. Sen vuoksi suoritetaan tuotantoa koskevat ja siis myös tuottavuuslaskelmat yrittäjälle relevanttien hintojen, tuotantokustannushintojen, avulla.

Käytännön kannalta on erinomaisen helppoa osoittaa, että ne oletukset, joiden avulla edellä on voitu johtaa mielekäs laskentamenetelmä, eivät pidä paikkaansa todellisuudessa. Mainittakoon vain tässä yhteydessä, että täydellinen kilpailu ei vallitse juuri minkään hyödykkeen markkinoilla, ja että tuotantoteknillisten edellytysten muuttuminen on varsin tunnusomaista nykyajan talouselämälle.

Edellä suoritettujen tarkastelujen tuloksena voidaan yhtyä J. R. Hicksin usein lainattuun toteamukseen tuottavuuslaskelmista: »Meidän on suljettava silmämme liian monilta komplikaatioilta kyetäksemme säilyttämään älyllisen arvonannon suoritettuja laskelmia kohtaan».¹ Koska laskelmia siitä huolimatta on suoritettava, voidaan vain toivoa, että ainakin seuraavat oletukset pitäisivät paikkansa:

¹ J. R. Hicks The Valuation of the Social Income — A Comment on Professor Kuznets' Reflections, *Economica* 1948 s. 170.

1. Mitattavat tuottavuuden muutokset ovat niin merkittävää suuruusluokkaa, ettei tuotantoteknillisten edellytysten muuttuminen johda laskelmia harhaan.
2. Kilpailuolosuhteet eivät merkitsevästi muutu.
3. Tuotannon kokoomuksessa ei tapahdu suuria muutoksia.

2. Hyvinvoinnin ja tuottavuuden kehitys Suomessa vuosina 1948—1955

Hyvinvoinnin kehitys

Edellä on tarkasteltu periaatteelliselta kannalta kansantulolaskelmia taloudellisen hyvinvoinnin ja tuottavuuden mittapuuna. Tässä osassa suunnataan tarkastelu niihin käytännön laskelmiin, jotka koskevat Suomen kansantaloutta.¹

Miten voitaisiin konstruoida Suomen kansantaloutta koskeva »hyvinvointiindeksi», jos indeksin tehtävänä on mitata, kuinka paljon tietyn ajanjakson kuluessa on muuttunut verrattuna johonkin perusajanjaksoon se tavaroiden ja palvelusten määrä, joka on kotitalouksien, yritysten ja julkisen talouden käytettävissä uutta pääomanmuodostusta sekä kulutusta varten.

Seuraavaa esitystä silmällä pitäen on jo nyt todettava, ettei kotimaisen tuotannon tulos kokonaisuudessaan ole käytettävissä omassa maassamme, sillä osa siitä siirtyy ulkomaille vientinä ja tulonsiirtoina.² Koska tässä on tarkastelukulmana hyödykkeiden käyttö, arvioidaan tavarat ja palvelukset *m a r k k i n a h i n t a a n*.

Seuraavassa tarkkaillaan nyt tavaroiden ja palvelusten siirtymistä tuotannosta käyttäjille, ja samalla eritellään ne tekijät, joista indeksi on kokoonpantu. Bruttokansantuotteeksi nimitetään tiettynä vuonna sijoitus- ja kulutustarkoituksiin tuotettua tavara- ja palvelusmäärää, joka tässä yhteydessä ajatellaan arvioiduksi markkinahintaan. Bruttokansantuote markkinahintaan oli vuonna 1948 395.72 mrd markkaa.

Bruttokansantuotteen edustama hyödykkeiden määrä ei jää — kuten edellä mainittiin — kokonaisuudessaan maassa asuvan väestön käytettäväksi. Vuosina 1945—1952 siirtyi merkittävä osa bruttokansantuotteesta sotakorvauksina Neuvostoliittoon; sitä paitsi annettiin osa bruttokansantuotteesta avustuksina ulkomaille, mutta ulkomailta saatiin myös vastaanottaa erilaisia avustuksia. Nettona kohosivat avustukset ja sotakorvaukset ulkomaille vuonna 1948 10.16 mrd markkaan. Sen lisäksi saavat ulkomaalaiset korkotuloja Suomesta ja suomalaiset ulkomailta. Nettona olivat korot ulkomaille vuonna 1948 1.26 mrd markkaa. Kun vähennetään bruttokansantuotteesta (395.72 mrd markkaa) korot ulkomaille 1.26 mrd markkaa sekä avustukset ulkomaille 10.16 mrd markkaa,

¹ Ne tässä osassa esitetyt arviolaskelmat, joita ei ole aikaisemmin julkaistu, on Tilastollisen päätoimiston kansantulotilasto-osaston johtaja *Eino H. Laurila* ystävällisesti antanut tämän kirjoittajan käytettäväksi.

² Edellä suoritettu teoreettinen esitys koski ainoastaan suljettua taloutta.

saadaan 384.30 mrd markkaa. Tämä 384.30 mrd markkaa, jota nimitetään käytettävissä olevaksi bruttokansantuloksi, ei ole kokonaisuudessaan käytettävissä uutta pääomanmuodostusta ja kulutusta varten, koska osa siitä tarvitaan kotimaisessa tuotannossa kuluneen pääoman korvaamiseksi. Kun poistot ja korjaukset arvioidaan vuonna 1948 36.43 mrd markaksi, jää jäljelle 347.87 mrd markkaa, jota nimitetään käytettävissä olevaksi kansantuloksi. Vastaavanlaiset laskelmat ovat saatavissa myös vuosilta 1949—1955 kunakin vuonna vallinneisiin hintoihin.

Nämä tiedot eivät kuitenkaan vielä riitä, kun haetaan vastausta kysymykseen, miten maamme väestön hyvinvointi on kehittynyt vuosina 1948—1955. Nyt sovitaan siitä, että käytettävissä oleva kansantulo kunakin vuonna edellä luetelluista komponenteista kokoonpantuna vuoden 1948 markkinahinnoin painotettuna kuvastaa ao. vuonna vallitsevaa hyvinvoinnin tasoa vuoteen 1948 verrattuna.

Kun tätä reaalityulon aikasarjaa on arvioitu, on laskelmassa myös otettu huomioon ulkomaankaupan vaihtosuhteessa (terms of trade) tarkastelun alaisena ajanjaksona tapahtuneet muutokset. Se on tarpeen siitä syystä, että tuontitavaroiden hintojen muuttuessa vientihintoihin verrattuna voidaan tietyllä vientimäärällä ostaa enemmän (tai vähemmän) tuontitavaroita kuin ennen muutosta, ts. viennin reaalinen ostovoima muuttuu maailmanmarkkinoilla. Vastaavanlainen vaihtosuhdelaskelma pitäisi suorittaa aina silloin, kun on kysymys jonkin rajoitetun alueen tai tietyn elinkeinon piirissä työskentelevän väestön hyvinvoinnin kehityksestä.

Taulukossa 3 on esitetty käytettävissä olevan kansantulon kehitys reaalisena vuodesta 1948 vuoteen 1955. Määritelmän mukaisesti katsotaan sen osoittavan maassamme asuvan väestön hyvinvoinnin kehitystä. Taulukon lukujen perusteella todetaan hyvinvoinnin tason kohonneen vuosien 1948—1955 aikana 56 % ja asukasta kohti 44 %. Viimeksi mainitussa laskelmassa, joka osoittaa kehitystä asukasta kohti, on väkilukuna käytetty maassa asuvan väestön lukumäärää.

Taulukko 3

Käytettävissä oleva kansantulo

	Vuoden 1948 hinnoin mrd mk	Indeksi 1948 = 100	Asukasta kohti 1948 = 100
1948	348	100	100
1949	362	104	103
1950	394	113	111
1951	451	130	126
1952	452	130	124
1953	448	129	122
1954	496	143	133
1955	542	156	144

Tämän kaltaisen hyvinvointilaskelman tärkeimpänä edellytyksenä on, kuten edellä s. 70 jo on mainittu, etteivät tulonjakoon liittyvät oikeudenmukaisuusnäkökohdat ole ratkaisevasti ristiriidassa tuloksen kanssa. Jos katsotaan, ettei Suomessa tulonjako näinä vuosina ole millään tavoin muuttunut »epäoikeudenmukaiseksi»,¹ voidaan edellä esitettyä laskelmaa pitää ainakin suuntaa osoittavana. Käytettävissä olevan kansantulon kehitys asukasta kohti ei sisällä tulonjakonäkökohtaa paitsi siinä erikoistapauksessa, että tulonjako olisi jatkuvasti tasainen eli jokainen kansalainen saisi jatkuvasti yhtä suuren osuuden tavaroista ja palveluksista. Silloin jokainen erikseen saisi käytettäväksi lisää tavaroita ja palveluksia samassa suhteessa.

On mielenkiintoista lähemmin tarkastella, miten on kehittynyt nettokansantuote markkinahintaan, joka eroaa käytettävissä olevan kansantulon käsitteestä siten, ettei vaihtosuhteen vaikutusta eikä tulonsiirtoja oteta huomioon. Nettokansantuote markkinahintaan kuvaa oman tuotannon avulla aikaansaatuun tavaroiden ja palvelusten arvoa. Taulukossa 4 on esitetty nettokansantuotteen volyyymi-indeksi, joka on arvioitu vuoden 1948 markkinahintojen avulla:²

Taulukko 4

Nettokansantuote markkinahintaan

	Vuoden 1948 hinnoin mrd mk	Indeksi 1948 = 100	Asukasta kohti 1948 = 100
1948	360	100	100
1949	380	106	104
1950	414	115	113
1951	449	125	121
1952	444	124	118
1953	451	125	119
1954	493	137	128
1955	529	147	136

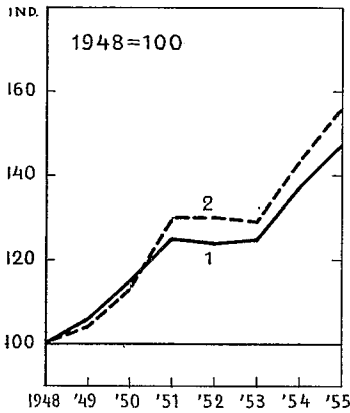
Kuvioihin 6 A ja 6 B on piirretty sekä nettokansantuotteen että käytettävissä olevan kansantulon volyyymi-indeksit. Näistä kuvioista havaitaan, että vuosina 1948—1951 nettokansantuotteen ja kansantulon³ kehitykset poikkesivat merkittävästi toisistaan. Näiden vuosien kehityksen avulla voidaan myös selittää, miksi kansantulon taso vuodesta 1951 lähtien on ollut suhteellisesti korkeammalla kuin nettokansantuote verrattuna vuoteen 1948, sillä vuosina

¹ Ilmeisesti poliittinen kanta määrää asennoitumisen tässä kysymyksessä.

² *Eino H. Laurilan* artikkelissa Suomen kansantulo vuosina 1948—55, Tilastokatsauksia N:o 10 1956, on julkaistu nettokansantuotteen volyyymisarja tuotantokustannushintaan.

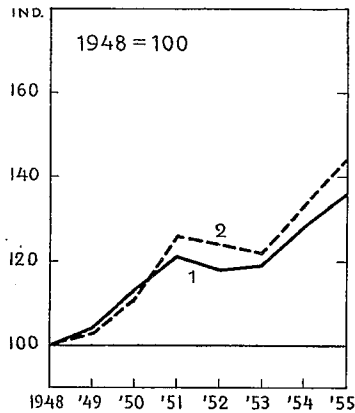
³ Tässä tapahtuvat laskelmat koskevat siis volyymitietoja vuoden 1948 hinnoin.

Kuvio 6 A

1. Nettokansantuotteen (markkinahintaan) volyyymi.
2. Käytettävissä olevan kansantulon volyyymi.

Kuvio 6 B

1. Nettokansantuotteen (markkinahintaan) volyyymi asukasta kohti.
2. Käytettävissä olevan kansantulon volyyymi asukasta kohti

1951—1955 on kansantuotteen ja kansantulon kehitys ollut varsin yhdenmukainen. Kummankin indeksin lähtökohtana on siis vuosi 1948, johon vertailu suoritetaan.

Vuoden 1948 kehityksestä on mainittava, että ulkomaille menevät tulonsiirrot, joiden suurimpana eränä olivat sotakorvaukset, supistivat huomattavasti kansantuloa verrattuna nettokansantuotteeseen. Ne muodostivat noin 3 % nettokansantuotteesta.

Vuonna 1949 alensivat kansantuloa sekä tulonsiirrot ulkomaille että epäedullisemmaksi muodostunut vaihtosuhte. Ne muodostivat yhdessä lähes 5 % nettokansantuotteesta. Siten selittyy, miksi kansantulo kohosi vuodesta 1948 vuoteen 1949 vähemmän kuin nettokansantuote.

Vuonna 1950 tulonsiirrot ulkomaille alenivat edelliseen vuoteen verrattuna, mutta toisaalta oli edelleen epäedullisempaan suuntaan kehittyneen vaihtosuhteen vaikutus suurempi kuin vuonna 1949, joten tulonsiirtojen ja vaihtosuhteen aiheuttama kansantulon vähennys muodostivat kuten edellisenä vuonna vajaan 5 % nettokansantuotteesta. Kuten Kuviossa 6 A havaitaan, oli sekä nettokansantuotteen että kansantulon nousu suunnilleen yhtä voimakas.

Vuonna 1951 tapahtui vaihtosuhteessa muutos Suomelle edullisempaan suuntaan. Vaikka tulonsiirrot ulkomaille jonkin verran lisääntyivät, oli ulkomaankaupan erittäin edullisen kehityksen tuloksena, että kansantulo (v:n 1948 hinnoin) jopa jonkin verran — noin 0.5 prosentilla — ylitti kansantuotteen. Tästä johtuu kuviossakin havaittava kansantulon 14 prosentin nousu vuodesta 1950 vuoteen 1951. Nettokansantuote kohosi vastaavana aikana noin 9 %.

Vuonna 1952 supistuivat tulonsiirrot ulkomaille, ja vaihtosuhde säilyi edelleen edullisena vuoteen 1948 verrattuna, joten kansantulon taso säilyi vuoden 1951 tasolla siitä huolimatta, että nettokansantuotteen volyyymi jonkin verran aleni.

Vuoden 1953 aikana supistuivat tulonsiirrot ulkomaille sotakorvausten päätymisen vuoksi, mutta toisaalta vaihtosuhde heikkeni siinä määrin, että kansantulon taso aleni vuoteen 1952 verrattuna, vaikka nettokansantuotteen volyyymi kohosi jonkin verran.

Vuonna 1954 kohosivat kansantuote ja kansantulo varsin yhdenmukaisesti, joskin kansantulon eduksi vaikutti vähäinen vaihtosuhteen paraneminen.

Vuonna 1955 edisti vaihtosuhteen kohoaminen kansantulon tason nousua nettokansantuotteen kasvuun verrattuna. Tulonsiirrot ulkomaille olivat tällöin, kuten kahtena edellisellä vuonna, lähes merkityksetöntä luokkaa (vuoden 1948 hinnoin + 1.32 mrd mk vuonna 1953, + 1.33 mrd mk vuonna 1954 ja + 1.03 mrd mk vuonna 1955).

Yhteenvetona vuosien 1948—1955 hyvinvoinnin kehityksestä voidaan vuotta 1948 lähtökohtana pitäen todeta, että

1. vuosina 1949 ja 1950 kansantulo ei kohonnut yhtä nopeasti kuin nettokansantuote, koska sekä tulonsiirrot ulkomaille että ulkomaankaupan vaihtosuhteen aleneminen supistivat käytettävissä olevaa tavaroiden ja palvelusten volyyymia;
2. ratkaisevan muutoksen kansantulon kehityksessä aiheutti vuonna 1951 ulkomaankaupan hintojen muuttuminen Suomelle edullisemmaksi;
3. vuosina 1952—1955 ovat kansantulon kehityksessä havaittavat vähäiset poikkeamiset kansantuotteen kehityksestä aiheutuneet ulkomaankaupan vaihtosuhteen muutoksista; vuoden 1953 osalta olisi kansantulon aleneminen ollut paljon suurempi, elleivät sotakorvaukset olisi päättyneet vuonna 1952.

Käytettävissä olevan kansantulon suurempaan kasvuun verrattuna nettokansantuotteeseen markkinahintaan ovat edellä sanotun perusteella vaikuttaneet kaksi tekijää: a) sotakorvausten päättyminen; b) Suomen viennin osto-voiman lisääntyminen maailmanmarkkinoilla.

Tuottavuuden kehitys

Jo niinkin lyhyen ajanjakson kuluessa kuin ne kahdeksan vuotta vuodesta 1948 vuoteen 1955, jotka tässä tutkielmassa ovat tarkastelun kohteena, tapahtuu sellaisessa voimakkaasti kehittyvässä kansantaloudessa kuin Suomessa huomattavia muutoksia sekä kokonaistuotannon rakenteessa että tuotantovoimien käytössä.

Taulukko 5 a

	Maatalous		Metsätalous		Teollisuus		Liikenne		Koko kansantalous	
	Nettotuotos	Nettotuotos työllisyysyksikköä kohti	Nettotuotos	Nettotuotos työllisyysyksikköä kohti	Nettotuotos	Nettotuotos työllisyysyksikköä kohti	Nettotuotos	Nettotuotos työllisyysyksikköä kohti	Nettotuotos	Nettotuotos työllisyysyksikköä kohti
1948	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1949	114	116	79	107	106	105	99	100	105	106
1950	116	123	86	121	113	111	109	107	111	112
1951	120	133	107	123	130	118	126	115	122	119
1952	119	136	103	119	125	117	120	106	121	120
1953	122	141	90	124	132	126	117	103	123	123
1954	125	150	108	137	152	132	129	111	135	130
1955	120	149	116	135	168	139	143	115	143	135

Taulukko 5 b

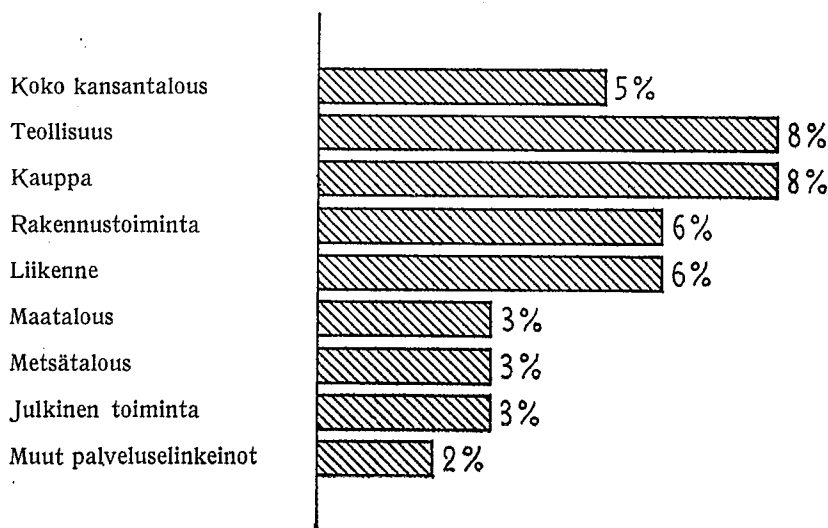
	Kauppa, pankit, vakuutus	Rakennustoiminta	Julkinen toiminta	Muut palveluselinkeinot
	Nettotuotos			
1948	100	100	100	100
1949	107	117	105	103
1950	124	120	110	104
1951	133	122	109	107
1952	138	121	115	110
1953	137	137	116	105
1954	146	146	120	109
1955	167	145	125	115

Seuraavassa tapahtuvaa tarkastelua varten meillä on käytettävissä eri elinkeinojen nettotuotosten (tuotantokustannushintaan) volyyymi-indeksit sekä arviolaskelmat muutamien elinkeinojen sekä koko kansantalouden nettotuotoksen kehityksestä työllisyysyksikköä kohti. Eräiden elinkeinojen osalta ei ole käytettävissä tuottavuuslaskelmaa. Nämä elinkeinosektorit ovat rakennustoiminta, kauppa, julkinen hallinto ja muut palveluselinkeinot. Taulukoissa 5 a ja 5 b on esitetty käytettävissä olevat indeksisarjat (1948 = 100).¹

Nettotuotosten volyymisarjat osoittavat eri sektoreiden sekä koko kansantalouden tuotannon ekspansiotaitia. Niiden perusteella voidaan todeta, että

¹ Eri sektoreiden nettotuotoksia sekä koko kansantaloutta koskevat sarjat julkaistu Tilastokatsauksissa no 10 1956 s. 44. Painatuksen aikana ovat vuotta 1955 koskevat lopulliset laskelmat valmistuneet: maatalouden volyyymi-indeksi on 115, teollisuuden 169, kaupan 166 ja muiden palveluselinkeinojen 114.

Kuvio 7

mainituissa elinkeinoissa on tuotanto kohonnut. Sitä vastoin kasvuvauhti on ollut varsin erilainen eri elinkeinoissa. Elinkeinojen sekä kansantalouden keskimääräinen vuotuinen kasvu on havainnollistettu kuviossa 7 pylväsdiagrammien avulla.

Vertailtaessa elinkeinojen kehitystä kansantalouden kehitykseen havaitaan kolme selvästi erotettavaa ryhmää:

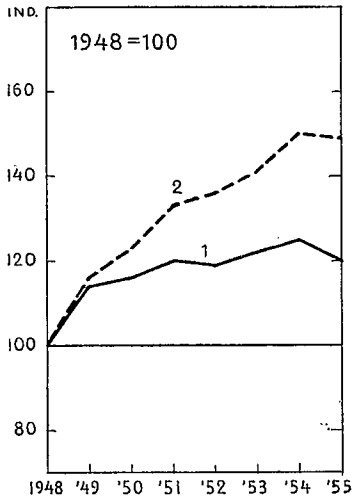
1. Voimakkaasti ekspansiiviset elinkeinot: Teollisuus ja kauppa (sisältää pankit ja vakuutus toiminnan).
2. Keskimääräisesti ekspansiiviset elinkeinot: Rakennustoiminta ja liikenne.
3. Hitaasti ekspansiiviset elinkeinot: Julkinen toiminta, maatalous, metsätalous, eräät palveluselinkeinot (palkallinen kotitaloustyö jne).

Tätä tutkimusta varten on käytettävissä volyymisarjat työllisyysyksikköä kohti (tuottavuusindeksi) eräistä elinkeinoista kaikista näistä kolmesta ryhmästä. Näitä sarjoja arvioitaessa on työllisyyteen sisällytetty sekä tuotantoon osallistunut palkattu työvoima että itsenäiset elinkeinonharjoittajat.¹

Voidaan olettaa, että yleinen tuottavuusindeksi osoittaa pidettäessä lähtökohhtana olettamusta panos = tuotos, miten tuotantovoimien työn ja pääoman suhteellisessa käytössä on tapahtunut muutoksia. Tämä rakennemuutos voi johtua sellaisista tekijöistä kuin tuotantoprosessin koneellistuminen, rationalisointi ja työvoiman laadun muutokset. Koska jokaisessa elinkeinossa, joista on tietojä olemassa, on tuottavuusindeksi kohonnut, voidaan käyttää tuotanto-

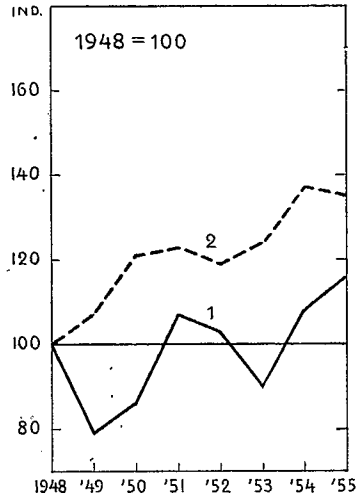
¹ Ks. myös Tilastokatsauksia N:o 10 1956 s. 45.

Kuvio 8 A

1. Maatalouden nettotuotos.
2. Maatalouden nettotuotos työllisyysyksikköä kohti.

Kuvio 8 B

1. Metsätalouden nettotuotos.
2. Metsätalouden nettotuotos työllisyysyksikköä kohti.

voimien suhteellisessa osuudessa tapahtuvista muutoksista tässä tutkimuksessa positiivisesti väritettyä termiä teknillinen kehitys,¹ jonka mittana on tuottavuuden indeksisarja (nettotuotos työllisyysyksikköä kohti). Nämä johtopäätökset edellyttävät luonnollisesti, että tuotanto toimii suunnilleen »optimaalisesti».

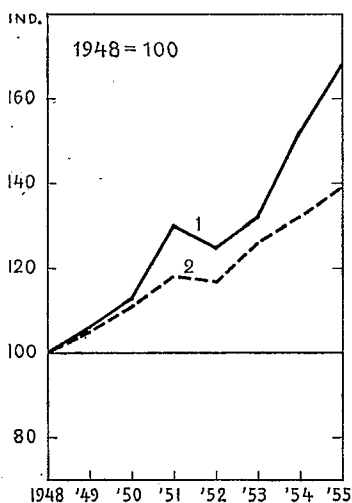
Ensin tarkastellaan maataloutta ja metsätaloutta. Indeksisarjoista voidaan välittömästi todeta, että teknillinen kehitys on näissä kummassakin elinkeinossa ollut erittäin huomattava. Sitä vastoin ei kummankaan elinkeinon tuotannon volyyymi ole kasvanut samassa tahdissa kuin teknillinen kehitys. Kuten kuvioista 8 A ja 8 B voidaan havaita, on teknillinen kehitys maataloudessa ollut joka vuosi nopeampaa (ja hitaammin taantunut vuonna 1955) kuin koko tuotannon volyyymi; sen sijaan ei metsätaloudessa teknillinen kehitys ole ollut yhtä nopeata vuosina 1951 ja 1954—1955 (vuonna 1955 oli teknillinen kehitys pysähdyksissä).²

Sekä maa- että metsätaloudessa tuotanto ja tuotannon edellytykset ovat ilmeisesti — edellä esitettyjen lukujen perusteella — kehittyneet sillä tavoin, että tuotannon työvoiman tarve on jatkuvasti supistunut. Siten on näiden elinkeinon tuotannon kehitys luonut edellytykset tuotannon laajentumiseen toi-

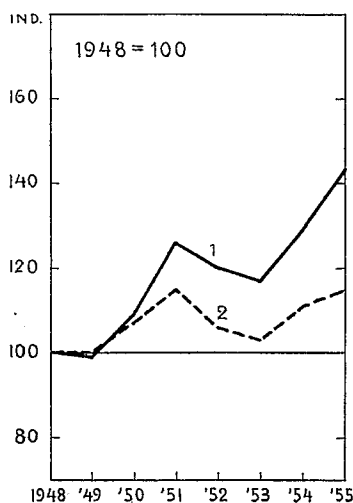
¹ Termi »teknillinen kehitys» on ymmärrettävä laajassa mielessä käsittäen sekä teknillisen tiedon edistymisen että koneellistumisen.

² »Optimaalisen» tuotannon oletus on todennäköisesti jossain määrin kyseenalainen.

Kuvio 9 A

Kuvio 9 B

1. Teollisuuden nettotuotos.
2. Teollisuuden nettotuotos työllisyysyksikköä kohti.

1. Liikenteen nettotuotos.
2. Liikenteen nettotuotos työllisyysyksikköä kohti.

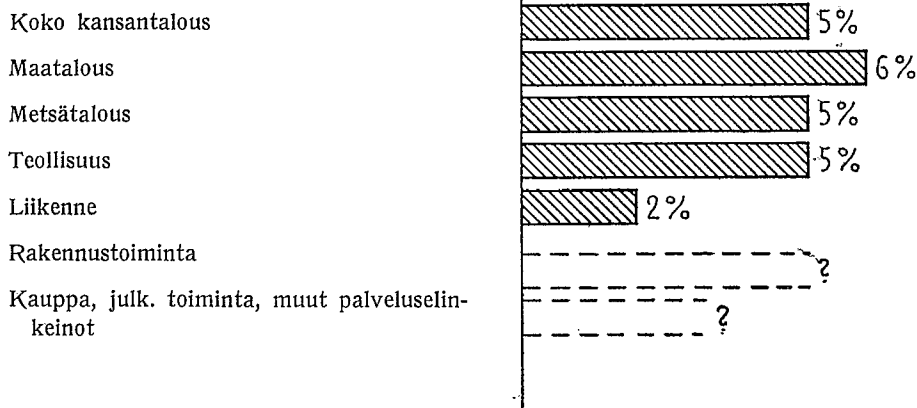
sissa elinkeinoissa enemmän, kuin niiden oma teknillinen kehitys ja väestönlisäys olisivat edellyttäneet. Onko näin todella tapahtunut?

Meillä on käytettävissä sekä reaalista nettotuotosta että nettotuotosta työllisyysyksikköä kohti koskevat tiedot liikenteen ja teollisuuden osalta. Indeksisarjat on esitetty kuvioissa 9 A ja 9 B. Verrattaessa näitä kuvioita kuvioihin 8 A ja 8 B havaitaan, että liikenteen ja teollisuuden osalta teknillistä kehitystä osoittava käyrä on nettotuotostäyrän alapuolella, ja sen nousu on ollut hitaampi kuin nettotuotos lähes jokaisena vuonna (paitsi liikenne vuonna 1949 ja teollisuus vuosina 1952—1953).

Ainakin näiden elinkeinojen osalta voitaneen yleistäen todeta, että tuotanto on kohonnut paitsi teknillisten edellytysten parantuessa myös lisätövoiman avulla, josta osa on todennäköisesti siirtynyt maa- ja metsätalouden piiristä. Liikenteen ja teollisuuden teknillisessä kehityksessä voidaan tuottavuusindeksin perusteella havaita eroa nousuvauhdissa: teollisuuden teknillinen kehitys on ollut nopeampaa.

Maatalouden ja metsätalouden vapauttamasta työvoimareservistä ovat todennäköisesti myös muut elinkeinot, nimittäin rakennustoiminta, kauppa (sekä pankit että vakuutus toiminta), julkinen toiminta ja muut palveluselinkeinot ammentaneet lisää työvoimaa tuotannon laajentamiseksi. Näiden elinkeinojen kehityksen suhteen esitetään pelkkänä rohkeana hypoteesina tietojen puuttuessa, että edellytystensä puolesta on teknillinen kehitys todennäköisesti ollut nopeam-

Kuvio 10

paa rakennustoiminnassa kuin julkisessa toiminnassa, kaupassa ja muissa palveluselinkeinoissa.

Viimeksi mainittujen elinkeinojen teknillinen kehitys perustuu suurelta osalta rationalisoinnin varaan, jonka avulla pelkästään ei saavutettane yhtä suuria parannuksia kuin koneellistamalla, johon on erinomaisia mahdollisuuksia rakennustoiminnassa. Kuviossa 10 on esitetty keskimääräinen vuosittainen tuottavuuden kasvu eri sektoreissa ja koko kansantaloudessa.

Edellä esitettyjen havaintojen ja olettamusten perusteella voidaan ryhmitellä lopuksi elinkeinot vuosien 1948—1955 osalta tuotannon ja teknillisen kehityksen perusteella seuraavasti:¹

Taulukko 6

	Voimakkaasti ekspansiiviset elinkeinot	Keskimääräisesti ekspansiiviset elinkeinot	Hitaasti ekspansiiviset elinkeinot
teknillisesti nopeasti kehittyneet	Teollisuus	Rakennustoiminta*	Maatalous Metsätalous
teknillisesti hitaasti kehittyneet	Kauppa*	Liikenne	Julkinen toiminta* ja eräät palveluselinkeinot*

* * *

Kansantulotilastojen ensiarvoinen merkitys maotamme koskevan kokonaistaloudellisen tutkimuksen perustana on kiistaton, joten on erittäin tärkeitä, että näitä tilastoja edelleen kehitetään ja monipuolistetaan. Tämän kirjoituksen eräänä tarkoituksena on ollut valottaa niitä mahdollisuuksia, joita jo olemassa olevat kansantulotilastot tarjoavat kokonaistaloudellisille tutkimuksille.

¹ Tähdellä * merkittyjen elinkeinojen osalta ei tuottavuustietoja ole käytettävissä.

HINTOJEN KEHITYS JA VAKAUTTAMISOHJELMAT VUOSINA 1956—1957

Tämän kirjoitussarjan edellisessä niteessä A: 17 tarkasteltiin hintojen ja palkkojen kehitystä vuoden 1955 puolivälistä vuoden 1956 heinäkuuhun saakka. Kirjoitus oli suoranaista jatkoa siihen sarjaan, joka aloitettiin jo vuonna 1942 ja jossa vuosittain on selvitelty hintojen ja palkkojen kehitykseen vaikuttaneita syitä, harjoitettua »hinta- ja palkkapolitiikkaa» ja inflaation pysäyttämiseksi tehtyjä vakauttamisohjelmia. Tässä kirjoituksessa luodaan lyhyt katsaus uusimpaan vaiheeseen, nimittäin vuoden 1956 yleislakon jälkeiseen hintojen ja palkkojen kehitykseen.

Vaikka reaalityöedellytykset vuonna 1956 olivat suotuisat ja vientisuhdanteet edulliset, muuttui vuosina 1951—1955 jatkunut tasainen hintainkehitys nousevaksi. Tähän olivat syynä etupäässä sisäpoliittiset ristiriidat sekä maaliskuussa 1956 koettu yleislakko, jonka seurauksena inflaatiokkehitys jälleen kiihtyi. Yleislakon päättämissopimuksella ja hintasäännöstelyllä ei pystytty ehkäisemään hintojen nousua, joka johtui osittain tuotannon mentyksestä, osittain palkkojen nousun aiheuttamasta tuotantokustannusten noususta. Vaikka yrityksille myönnettiin verohelpotuksia, joiden arvioitiin korvaavan noin kolmanneksen palkkakustannusten noususta, osoittautui vakauttamistaso epärealistiseksi. Niinpä perustasoksi sovittu helmikuun elinkustannusindeksi, 107 pistettä, ylitettiin jo toukokuussa 3 pisteellä, ja kun sekä valtion että yksityisessä sektorissa oli pakko toteuttaa eräitä hinnankorotuksia, tiedettiin indeksin viimeistään syyskuussa ylittävän 112 pistettä, mikä edellytti neuvotteluja palkkakompensaatiosta ja maataloustulon tarkistusta. Kun jatkuva hinta-palkkakierre, rahanarvon lasku sekä ulkomaisen kilpailukyvyen heikkeneminen oli niin ollen uhkaamassa, hallitus antoi Talousneuvoston tehtäväksi valmistella vakauttamisohjelmaa, jolla »rahanarvon ja työllisyyden pulmat voitaisiin ratkaista oikeudenmukaisella tavalla».

Talousneuvosto totesi kuitenkin 27. 6. 1956 valtioneuvostolle jättämässään kirjelmässä, ettei sen ollut onnistunut laatia eri etupiirien hyväksymää ohjelmaa. Talousneuvoston suunnitelmana oli nimittäin ollut, että maatalouden olisi luovuttava sille syksyllä tulevasta hyvityksestä, että palkansaajien olisi luovuttava heille mahdollisesti tulevasta indeksikorotuksesta ja että hinta- ja palkkataso olisi siten vakautettava indeksin 110—111 pisteeseen. Maataloustuottajain Keskusliitto r.y. (MTK) ei kuitenkaan antanut kannatustaan ohjelmalle korostaen,

että jo kevään maataloustulopäätöksessä jätettiin huomioon ottamatta mk 6: 50 tunnilta yleislakon aiheuttamasta palkkojen noususta. Hallituksen kehoituksesta Talousneuvosto laati toisen ohjelman luonnoksen, jonka mukaan maatalous olisi saanut sille tulevan hyvityksen. Tällöin »taloudellinen tasapaino» tapahtuneitten hintojen ja palkkojen tarkistusten jälkeen olisi tavoiteltavissa elinkustannusindeksin ollessa 115—120 pisteen vaiheilla.

Mainittakoon, että valtiovarainministeriön kansantalousosasto arvioi samanaikaisesti realistiseksi elinkustannusindeksin perustasoksi 130, mistä lähtien vasta olisi harkittava mahdollista palkkojen tarkistusta.

Hallituksen asettama ministerivaliokunta ryhtyi heinäkuun puolivälissä käsittelemään vakauttamiskysymystä Talousneuvoston ao. ehdotusten pohjalla. Enemmistö oli Talousneuvoston I ehdotuksen kannalla, mutta maalaisliittolaiset pitivät kiinni voimassa olevasta maataloustulolaista uhaten muuten erota hallituksesta. Elokuun 30. päivänä vakauttamisneuvotteluja jarruttanut maataloustulokysymys ratkesi hallituksen annettua päätöksen maataloustuotteiden hinnoista ja maatalouden hintapolitiittisista tukitoimenpiteistä syyskuun 1. päivänä alkavaa satovuotta varten.

Tilanne ei maataloustulopäätöksestä kuitenkaan selvinnyt, vaan neuvottelut jatkuivat sekä hallituksen että Talousneuvoston piirissä. Taloudellinen kehitys oli vuoden 1956 alusta lähtien ollut selvästi inflatorinen, mitä osoitti hintojen, elinkustannusten ja nimellistulojen voimakas kasvu. Vuoden 1955 keskitasosta oli kansantalouden palkkasumma kasvanut 20 % ja maataloustulo yli 30 %. Samanaikaisesti olivat yleisön talletukset rahalaitoksissa alentuneet noin 10 miljardia markkaa, mikä vaikeutti tuotannon kehittämiseksi välttämättömiä investointeja. Inflatorisesti paisunut kysyntä pakotti lisäämään tuontia niin, että maksutase heikentyi uhkaavasti ja vientiteollisuuden heikentynyt kannattavuus johti kausityöttömyyteen jo syyskauden alussa. Subventioiden, työllisyysmenojen, virkamiespalkkojen ym. nousu oli johtanut valtiontalouden kriisiin, niin että valtion oli ajoittain vaikea suorittaa juoksevia maksujaan. Taloudellisen tilanteen vakavuudesta huolimatta SAK piti jyrkästi kiinni »täyden kompensaation vaatimuksistaan» vedoten yleislakon päättämissopimukseen.

Suomen Ammattiyhdistysten Keskusliitto r.y:n (SAK) taholta pidettiin etenkin voimassa olevaa maataloustulojärjestelmää kohtuuttomana, koska se »sakottaa palkansaaajia heidän työponnistustensa lisääntymisen aiheuttamasta tulojen kasvusta». On kuitenkin muistettava, että tulojen nousu ei johdu niinkään työponnistusten kasvusta, kuin rationalisoinnin ja koneellistamisen aikaansaamasta tuottavuuden lisäyksestä. Urakkanormeja ei nimittäin yleensä nosteta samassa suhteessa, kuin työ nopeutuu.

Hallitus ei esittänyt konkreettista vakauttamisohjelmaa, mutta teki kuitenkin taloudellisille järjestöille ja hallituspuolueille esityksen kehoittaen niitä pyrkimään ratkaisuun kolmella rintamalla. Työmarkkinain keskusjärjestöjen tuli tinkiä indeksihyvityksestä rajoittamalla se uusissa työehtosopimuksissa työn

tuottavuuden nousun sallimiin rajoihin. Hallitus itse lupasi suunnitella menojen supistusta valtiontalouden tervehdyttämiseksi. Talousneuvoston taas oli laadittava ehdotus indeksisidonnaisuuden tarkistamisesta.

Kuten jo aikaisemmissa Selvityksissä on esitetty, merkitsevät meillä käytännössä olleet tiukat sidonnaisuusjärjestelmät estettä vakauttamiselle. Laajojen yhtä aikaa suoritettavien palkankorotusten vaikutukset leviävät nopeasti palkkojen piirin ulkopuolelle, koska tuottajilla ja kauppiailta on mahdollisuus »ennakoida» hinnoissa palkkojen nousu, ainakin sellaisilla aloilla, jotka eivät ole ulkomaisen kilpailun alaisia. Kun myös maataloustuloa ja sosiaalisia avustuksia on korotettava rahapalkkojen mukana, johtaa yleinen palkkojen korotus nopeasti koko yleisen hinta- ja kustannustason nousuun. Tämän seikan on todennut myös YK:n (Yhdistyneet Kansakunnat) talouskomissio raportissaan. *Laspeyresin* kaavan mukaan, perusvuoden painoin, laadittu elinkustannusindeksi on niinkään sikäli puutteellinen reaali-palkan ja elintason muutosten mitta, että siinä ei oteta huomioon mm. mahdollisuutta turvautua toisenlaatuisiin tavaroihin hintojen noustessa. Meidän elinkustannusindeksimme on niinkään laskettu vain kaupunkien perheitten perusteella, mutta silti sitä käytetään yleisesti myös maaseututyöväen palkkoja järjestellessä. Indeksisidonnaisuuden »poliittisuudessa» on niinkään unohdettu, että indeksi-, kansantulo-, maataloustulo, ansiotaso- ym. laskelmat ovat vain keskimääräisiä lukuja, joiden muutoksia ei aina pystytä puutteellisen perusmateriaalin takia laskemaan kyllin luotettavasti. Indeksisopimusten joustavampi soveltaminen olisikin tämän takia aiheellista. Tällä ei haluta kieltää, ettei tietty indeksiturva olisi oikeutettu sekä palkansääjien että tallettajien kannalta ainakin niin kauan kuin vapaat valuuttakurssit ja vapaa ulkomaankauppa eivät pääse toimimaan talouselämän regulaattorina.

Valtiontalouden asema muodostui syksyllä niin vaikeaksi, että hallituksen oli pakko ryhtyä supistamaan menoja. Hinnanalennuskorvausten ja muiden vastaavien menojen supistamisesta noin 29 miljardilla markalla vuotta kohti hallitus teki päätöksen 19. 10. 1956. Mm. supistettiin voin, kahvin ja sokerin subventiota ja lopetettiin kokonaan lihanjalostustuotteista maksetut hinnanalennuskorvaukset. Elinkustannusindeksiä toimenpide korotti 4.5 pistettä.

Talousneuvoston esittämä vakauttamisehdotus linnarauhasopimuksineen ja siihen liittyvine suosituksineen tähtäsi säännöstelytalouden lopettamiseen. Suomen Pankki piti ehdotusta kuitenkin epärealistisena, koska siinä oli (tosin peitetysti) esitetty devalvaatiota. Maalaisliitto ilmoitti niinkään maataloustulolain muuttamisen sillä perusteella, että työmarkkinajärjestöt luopuisivat puolittaisesta palkkojen indeksisidonnaisuudesta, olevan mahdotonta. STK puolestaan katsoi mahdottomaksi aloittaa inflaation lopettamista yleisellä palkkojen korotuksella. Vaikka SAK ja STK (Suomen Työnantajain Keskusliitto), olivatkin lupautuneet jatkoneuvotteluihin, katsoi Talousneuvosto tällöin mahdollisuutensa kokonaisratkaisun laatimiseksi rauenneen ja Talousneuvoston puheenjohtaja Teuvo Aura pyysi eron 30. 11. 1956. Talousneuvoston työ oli kes-

keytyksissä tammikuun puoliväliin saakka, jolloin neuvostolle nimitettiin uusi puheenjohtaja G. Korhonen.

Epäilemättä Talousneuvoston kaavailema kokonaisratkaisu inflaation pysäyttämiseksi oli vaikeasti toteutettavissa, vaikka työmarkkinajärjestöt olivatkin antaneet jonkinlaisia lupauksia kannatuksestaan. Kun SAK kuitenkin julkisuudessa oli jatkuvasti korostanut täyden kompensaation eli 8—12 prosentin korotusvaatimustaan ja kun hallituksen myötätunto oli SAK:n puolella, on käsitettävissä, ettei Suomen Pankki voinut hyväksyä devalvaatioon perustuvaa ohjelmaa. Pankki on nimittäin koko ajan tähdentänyt, että valuuttakurssien tarkistaminen vallitsevissa olosuhteissa ei ole mahdollista. (Äärimmäisen vasemmiston väitteet, että esim. 10 prosentin palkankorotus on mahdollinen voittoa supistamalla ilman devalvaatiota ja hinnankorotuksia, osoittautuvat mahdottomiksi, kun ajatellaan, että 10 prosentin palkankorotus merkitsee noin 50 miljardin markan lisäystä kokonaispalkkamenoissa, mikä on lähes yhtä paljon kuin yhteisöjen voitot ennen veroja.) Sen sijaan ei ole epäilystä, etteikö Talousneuvoston ohjelma olisi parantanut valtionalouden asemaa, koska devalvaatio joka tapauksessa korottaa liikevaihtoveron tuottoa, tulleja ja progressiivista tuloveroa jyrkemmin kuin valtion palkka-, korko- ym. menot kasvavat; edellyttäen, ettei tukipalkkioita lisätä.

Talousneuvoston vakauttamisjaoston lopetettua toimintansa siirtyi vakauttamissuunnitelmien laatiminen hallitukselle. Maalaisliiton ja sosialistien kesken helmikuussa syntynyt erimielisyys maataloustulolaskelmien tarkistuksesta ja maidon hinnasta sekä sosialistien lähestyvät puoluevaalit häiritsivät kuitenkin hallituksen toimintaa niin, että vakauttamiskysymyksen käsittely siirtyi. Samaan aikaan valtionalouden asema heikentyi jatkuvasti. Maalaisliitto uhkasi tällöin helmikuun lopulla vetää pois miehensä hallituksesta. Presidentin kehoituksesta ministerit kuitenkin peruuttivat eronpyyntönsä ja hallitus antoi kolmi-miehelle toimikunnalle tehtäväksi uuden vakauttamisohjelman laatimisen. Maaliskuun puolivälissä se valmistuikin. Tämän luonnoksen pohjalla hallitus laati oman vakauttamisohjelmansa, joka esitettiin eduskunnalle luottamusksymyksenä 21. 3. 1957. Seuraavana päivänä eduskunta hyväksyi hallituksen vakauttamisohjelman 112 äänellä 36 vastaan.

Hallituksen talouspoliittisessa vakauttamisohjelmassa¹ oli ensi sijassa kiinnitetty huomiota valtionalouteen, rahapolitiikkaan, ulkomaankauppaan, maa- ja metsätalouteen, palkka- ja työehtosopimuspolitiikkaan sekä työllisyyspolitiikkaan. Laskelmien mukaan tuli ehdotettujen toimenpiteiden vähentää kulu- van vuoden aikana valtion menoja 9.8 miljardia, ja lisätä tuloja 6.8 miljardia sekä vuonna 1958 tervehdyttää valtionaloutta 24.9 miljardia markkaa. Vakauttamistoimenpiteisiin kuuluvana toimeenpantiin välittömästi hinnantasausjärjestelmän muutos, jolla bensiinin hintaa nostettiin 6 mk/l ja moottoripetroo-

¹ Vakauttamisohjelma on julkaistu pääpiirteissään mm. KOP:n Taloudellisessa Kat- sauksessa 2/1957.

lin 8 mk/kg, ja samalla tupakan valmisteveroa korotettiin huhtikuun 1. päivästä lukien 20 %. Oikeisto-oppositio arvosteli hallituksen ohjelmaa ennen muuta siksi, että siinä ei noudatettu menojen alentamisen, vaan verojen korotuksen linjaa. Hallitus katsoi kuitenkin suurisuuntaisemman menojen supistamisen mahdolliseksi kesken budjettivuotta ja asetti — vakauttamisohjelman mukaisesti — 28. 3. 1957 erityisen komitean suunnittelemaan menojen supistamista noin 30 miljardilla markalla vuoden 1958 alusta. Vasemmisto taas katsoi ohjelman merkitsevän räsitystä ennen muuta kuluttajapiireille tukipalkkioiden vähentämisen takia.

Vaikka eduskunta hyväksyiikin vakauttamisohjelman ei se saavuttanut yksityiskohdissaan sen paremmin etujärjestöjen kuin poliittisten piirien kannatusta. Maataloustulolain muutosesityksessä ehdotettu luopuminen muissa elinkeinoissa tapahtuvan tuottavuuden nousun kompensoimisesta merkitsi epäilemättä myönnönytystä SAK:lle. Sen sijaan ei ohjelman järkevä palkkapolitiininen suositus, jonka mukaan vuoden 1955 marraskuun ja vuoden 1958 viimeisen neljänneksen välisestä elinkustannusindeksin noususta kompensoitaisiin vain 2/3 ja että työehtosopimukset tehtäisiin 2 vuodeksi kuten Ruotsissakin, saanut kannatusta sosialistien piirissä. SAK kehoitti 28. 3. 1957 pitämässään ylimääräisessä kokouksessa jäsenliittojaan varautumaan työtaisteluihin täyden kompensoinnin läpiviemiseksi. Kun hallituksen esittämä II neljänneksen lapsilisien osittainen pakkotallettaminen herätti vastustusta ja kun pääministeri ei halunnut omaksua SAK:n kannasta poikkeavaa palkkalinjaa, hallitus katsoi huhtikuun 25. päivänä taktillisista syistä parhaaksi pyytää eroa. Mainittakoon, että sekä pääministeri että valtiovarainministeri olivat aikaisemmin julkisuudessa myöntäneet, »ettei elintason nousuun ja reaali-palkkojen korotukseen ole nyt mitään mahdollisuuksia» ja että »leipää voidaan leventää vain lyhentämällä». V. J. Sukselainen muodosti porvarillisen vähemmistöhallituksen 28. 5. 1957.

Uusi hallitus ei esittänyt varsinaista ohjelmanjulistusta, vaan ilmoitti valtiontaloutta uhkaavan 30 miljardin markan kassakriisin torjumisen päätehtäväkseen. Ns. hätäohjelman valtiontalouden saneeraamiseksi hallitus esitti eduskunnalle 14. 6. 1957. Mm. päätettiin korottaa moottoriajoneuvovero kolminkertaiseksi, siten, että heinäkuun 1. päivästä lähtien kannetaan ylimääräisesti alkuperäisen veron kaksinkertainen määrä, nostaa väkijuomien hintoja heinäkuun 1. päivästä lukien 13.5 % ja kaukopuhelinmaksuja 25 % sekä poistaa eräiden maataloustuotteiden tukipalkkiota, kuten toisessa kohtaa kirjoitusta esitetään. Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan riittäneet, vaan hallituksen oli suunniteltava vielä eräiden maksujen, mm. lapsilisien lykkäämistä.

Eduskunnan luottamuslauseen 22. 3. 1957 saanut Fagerholmin vakauttamisohjelma, jonka myös nykyinen hallitus oli ottanut ajettavakseen, ei tullut eduskunnassa hyväksytyksi sellaisenaan. Vakauttamisohjelmaan liittyvistä lakiesityksistä eduskunta 28. 6. 1957 hyväksyi vain yhtiöveron korottamista, kansaneläkemaksun korottamista sekä kansaneläkelaitoksen sisäisiä järjestelyjä kos-

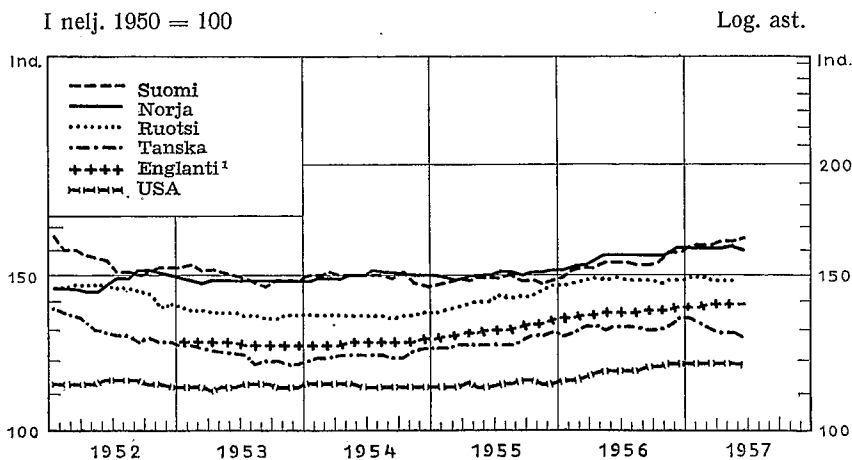
kevat esitykset. Sen sijaan eduskunta hylkäsi suhdannevaihteluiden tasaamiseen tähtäävät esitykset vientimaksu- ja suhdannevarauslaeiksi. Kassavarantolaki palautettiin valtiovarainvaliokuntaan. Voimaan jäi niin ollen entinen vapaaehtoisella pohjalla toimiva suhdannevarausjärjestelmä. Kun Suomen Pankki on pitänyt pakollista vientimaksulakia välttämättömänä, jos pyritään estämään huippusuhdanteista paisuvien voittojen ja tulojen inflatorinen vaikutus, ilmoitti hallitus jättävänsä eduskunnalle uuden esityksen verolain muodossa.

Valiokuntakäsittelyn jälkeen tuli kassavarantolaki hyväksytyksi yhden vuoden ajaksi, mutta Suomen Pankki ei ollut tyytyväinen lain saamaan muotoon ja esitti, ettei lakia vahvistettaisi. Hallituksen hätäohjelmaan ja valtiontalouden saneeraamiseen kuulunut esitys lapsilisämaksujen II neljänneksen maksun lykkäämisestä vuoden 1958 puolelle raukesi lähinnä kommunistien jarrutuksen takia. Kun hallitus laski eduskunnan 1. 7. 1957. kesälomalle esittämättä heti uusia lakiesityksiä valtiontalouden kriisin selvittämiseksi, pyysivät ruotsalaisen kansanpuolueen ministerit eron heinäkuun 2. päivänä, koska he pitivät tilannetta »laittomana». Uudet ministeriet valittiin maalaisliiton ja kansanpuolueen piiristä. Uusi hallitus rajoitti kunnille maksettavia vero-ennakkoja, lykkäsi viikolla kansaneläkkeiden suoritusta ja määräsi langenneet lapsilisät maksettaviksi heinäkuun 8. päivästä alkaen suurperheisille sekä muille sitä mukaa, kuin valtion kassatilanne sallii. Uuden hallituksen hätäohjelma valtiontaloutta ja koko kansantaloutta uhkaavan kriisiin selvittämiseksi pitemmällä tähtäimellä on tätä kirjoitettaessa vielä valmisteilla.

Hintojen kehitys

Katsauskautena kotimaiset tekijät ovat määränneet hintojen kehityksen suunnan. Ulkomailta tulleilla hintaimpulsseilla on ollut vähäisempi merkitys hintaindeksien kehitykseen. Raaka-ainemarkkinoilla, jotka ovat maailmankaupan suurin kohde ja jotka herkästi kuvastavat suhdannemuutoksia, ei katsauskautena ole tapahtunut mitään oireellisia muutoksia. Suezin selkkaus ei aiheuttanut yleismaailmallista kysynnän kasvua ja varastointikiikkoa (kuten Korean kriisi vuosina 1950—1951), vaan sen vaikutukset näkyivät ennen muuta rahtien nousussa. Rahteja korottivat niinkään tavallista suuremmat hiili- ja viljatoimitukset Amerikasta Eurooppaan. Raaka-aineiden hintoja kuvastavat Moodyn, Reuterin ja Financial Timesin indeksit saavuttivat huippunsa niin ollen joulukuussa 1956, mutta kanavan auettua ne alkoivat laskea ja toukokuussa 1957 ne olivat alentuneet hiukan alle vuoden 1956 kesäkuun tason. Raaka-öljyä, sokeria ja villaa lukuun ottamatta raaka-aineiden hintataso on koko kevään 1957 ollut vakaa tai lievästi aleneva. Myös rahdit ovat tätä kirjoitettaessa jo laskeneet huomattavasti.

Tukkuhintaaindeksit

¹ Teollisuustuotteiden hinnat, 1950 = 100.

Puunjalostustuotteiden hinnat pysyivät katsauskautena melko vakaina, vaikkakin vanerin ja sahatavaran kysyntä hiukan heikkeni; sahatavaran keskihinta oli vuonna 1956 noin 3 % alempi kuin vuonna 1955. Sanomalehtipaperin hinta kohosi vuoden 1957 III neljänneksen Englannin myynteihin noin punnan tonnilta, mutta samanaikaisesti on valkaisuamattoman sulfiittiselluloosan maailmanmarkkinahinta alentunut 1 punnan tonnilta.

Vuoden 1957 alusta alkaen on Suomessa siirrytty uusiin ulkomaankaupan indekseihin, jotka on suunniteltu vuoden 1953 tilastokomiteassa. Samalla on tullihallituksessa kokonaan luovuttu sitä ennen lasketuista ulkomaankaupan indekseistä. Uuden indeksin baasiksena on vuosi 1954, laskentakaavana käytetään Fisherin ideaali-indeksikaavaa ja indeksi, joka on yksikköarvoindeksi, lasketaan neljännesvuosittain ja vuosittain. Tavaraluokitus on uusittu tämän hetken olosuhteita vastaavaksi, joten vienti-indeksi sisältää mm. metallitavara. Niiden vienti vuonna 1956 oli 25 miljardia markkaa.

Kun uusi indeksi on laskettu taaksepäin vain vuoteen 1949 saakka, ei sen perusteella voida tarkastella, miten mm. hyvinvointimme kannalta tärkeä vaihtosuhte on kehittynyt 1930-lukuun verrattuna. Jos verrataan vanhaa indeksiä (muunnettuna siten, että 1954 = 100) uuteen, havaitaan kuitenkin, että indeksirakenteen ja painojen muutoksista huolimatta vaihtosuhteen vuosi-indeksit kehittyvät aivan samansuuntaisesti, suurin poikkeama on 2 pistettä. Uutta indeksiä voitaneen niin ollen käyttää vanhan jatkona ilman sanottavaa virhettä, ainakin koko vuoden vaihtosuhdetta vertailtaessa.

Vaihtosuhte

1935 = 100

Vuosi	Tuontihinta- indeksi	Vientihinta- indeksi	Vaihto- suhte
1935	100	100	100
1938	113	131	116
1939	115	128	111
1940	182	161	88
1941	247	190	77
1942	333	244	73
1943	420	304	72
1944	457	323	71
1945	709	452	64
1946	896	799	89
1947	950	1 175	124
1948	1 036	1 383	133
1949	1 105	1 336	121
1950	1 403	1 500	107
1951	1 946	2 801	144
1952	1 841	2 614	142
1953	1 695	2 074	122
1954	1 631	2 123	130
1955	1 625	2 265	139
1956	1 648	2 212	134
1956 II nelj.	1 597	2 143	134
1957 II nelj. ¹	1 892	2 208	117

¹ Muunnettu indeksistä 1954 = 100.

Jo vuoden 1956 vaihtosuhte muodostui 5 pistettä heikommaksi kuin vuonna 1955. Vuoden 1957 toisen neljänneksen vaihtosuhte (muunnettuna vuoden 1957 uudesta indeksistä) oli taasen 17 pistettä heikompi kuin vuoden 1956 toisella neljänneksellä lähinnä tuontihintojen nousun takia.

Kantohinnat, joilla etenkin maaseutuväestön tulonmuodostuksessa on tärkeä asema, eivät kustannusten noususta ja rahankireydestä huolimatta laske-neet aivan odotetusti, vaikka valtion huutokaupoissa syyskuussa 1956 hintataso jäikin noin 20 % alle edellisen vuoden tason. Ilmeisesti devalvaation odotuk-sesta johtuen pinotavaraa hakattiin tavallista enemmän. Metsätöiden koneel-listuminen ja siirtyminen hankintahakkuihin on ollut niinikään omiaan tukemaan kantohintaa. Käytettävissä olevien tietojen mukaan ei sahapuun ja kuusipa-peripuun keskimääräinen hinta kuitenkaan nykyisin ole kuin 13 — 16-kertainen vuosiin 1934—1939 verrattuna. Se, että metsätaloustuotteiden alaindeksi tuk-kuhintaindeksissä on noin 29-kertainen, johtuu niin ollen etupäässä työ- ja kul-jetuskustannusten noususta.

Kantohinnat hakkuukausina 1955/1956 ja 1956/1957

(Metsäntutkimuslaitoksen tietojen mukaan)

	Havusahapuu mk/j ³		Kuusipaperipuu mk/pm ³		Koivuhalko mk/pm ³	
	1955/1956	1956/1957	1955/1956	1956/1957	1955/1956	1956/1957
Koko maa	77	70¹	895	850¹	323	300¹
Uudenmaan lääni ..	90		1 017		527	
Turun ja Porin lääni	94		1 053		479	
Hämeen lääni	93		1 011		434	
Kymen lääni	83		1 024		335	
Mikkelin lääni	80		937		267	
Kuopion lääni	68		769		168	
Vaasan lääni	82		995		358	
Oulun lääni	57		824		235	
Lapin lääni	46		424		102	

¹ Ennakoarvio.

Metsäntutkimuslaitoksen ennakoarvion mukaan olivat hinnat hakkuukautena 1956/1957 n. 10 % alemmat kuin edellisenä kautena. Aikaisempia vuosia koskevat lukusarjat on esitetty edellisissä Selvityksissä.

Kuten jo aikaisemmin esitettiin, on katsauskautena voimakkaasti painostettu Suomen Pankkia muuttamaan markan ulkomaista hintaa, ts. valuuttakurseja, koska etenkin Pohjois-Suomen saha-, selluloosa- ja vaneriteollisuuden kannattavuus on heikentynyt kotimaisen kustannustason nousun takia. Viimeisestä devalvaatiosta lähtien oli markan yliarviointia vuoden 1957 II neljänneksen mennessä muodostunut eniten dollariin nähden. Mitattuna kunkin maan tukkuhintaindeksillä (joiden vertailtavuutta tosin heikentävät rakenneseikat, verot ja tukipalkkiot ym.) on markka yliarvioitu USA:n dollariin ja Saksan DM:ään yli 35 %, Englannin puntaan 20 % ja Ruotsin kruunuun noin 10 %. Markan yliarviointia muodostui etenkin vuosina 1950—1951 voimakkaiden hinta- ja palkkaliikkeiden johdosta. Vuosina 1952—1956 ei markan yliarviointi kasvanut eikä epäsuhteellisesti muuttunut katsauskautenakaan. Maaliskuusta 1956 vuoden 1957 maaliskuuhun on nimittäin tukkuhintaindeksi noussut Suomessa 6 %, Norjassa 5 %, USA:ssa 3.5 % ja Englannissa 2.1 %. Turistikursien korkeuteen vaikuttaa mm. se, että suomalaisten vilkkaan matkailun takia on matkamarkkoja ulkomailla tarjolla enemmän kuin on kysyntää.

Jos vertaillaan valuuttojen ostovoimapariteettia tukkuhintaindeksillä vuosi 1937 lähtökohtana, muodostuu markan yliarviointi tosin edellä esitettyä suuremmaksi. Tällöin on kuitenkin muistettava, että puunjalostustuotteiden vientihinnat ovat nousseet keskimäärää enemmän.

Koska pohjoismaisia yhteismarkkinoita valmistelevalle komitealle laatii parhailaan laajaa selvitystä kansainvälisistä hinta- ja palkkasuhteista, ei tässä kirjoita-

tuksessa puututa kustannustasomme korkeuden syihin. Mainittakoon kuitenkin, että erään ILO:n (Kansainvälinen Työjärjestö) tutkimuksen mukaan Euroopan maista vain Ruotsin teollisuuden palkkataso on korkeampi kuin Suomen (15 %), kun sosiaali- ym. edut otetaan huomioon.

Sosiaalisen tutkimustoimiston vuosina 1955—1956 suorittaman kulutustutkimuksen mukaan asutuskeskusten työläis- ja toimenhaltijaperheitten budjetissa (650 000: —) ravintomenojen osuus oli vain 40.5 %, kun vastaava luku vuosien 1950—1951 tutkimuksen mukaan oli 44.4. Kansainvälisissä tilastoissa varakaisiin maihin luetaan tavallisesti maat, joissa ravintomenojen osuus käsittää 30—40 % »indeksibudjetista».

Vakauttamisohjelmat merkitsevät tietenkin tilapäistä elintason nousun pyssähtymistä. Ns. hätäohjelmaan sisältyneet elintarvikkeiden hintojen korotus taas on MTK:n suorittamien laskelmien mukaan vaikuttanut suunnilleen samalla tavoin tuottaja- ja kuluttajaluokissa. Menojen lisäys kuluttajatalouksissa henkeä kohti vuodessa oli nimittäin maitoa lukuun ottamatta 1 860 markkaa ja tuottajatalouksissa 2 055 markkaa.

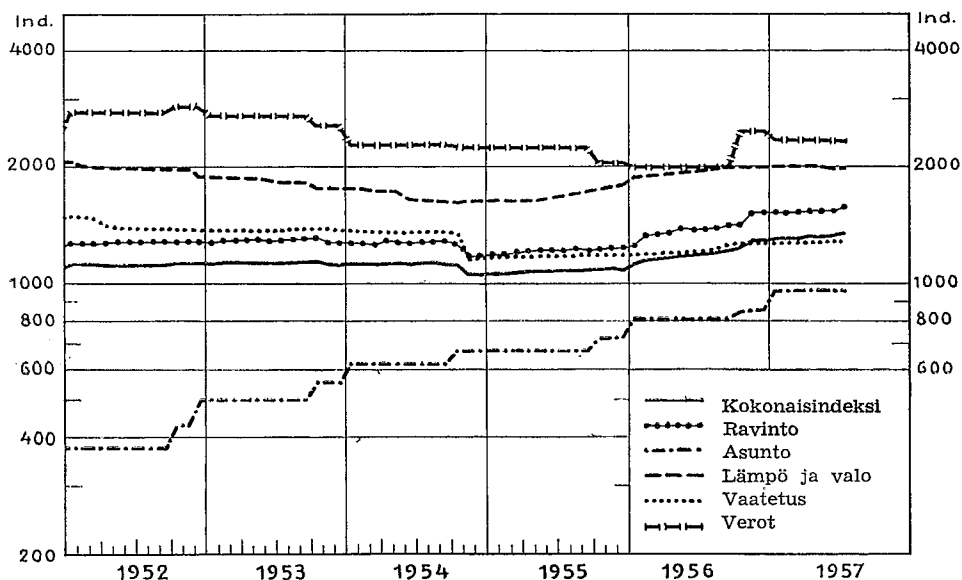
Erilaisten tukipalkkioiden, hinnantasausten, vuokrasäännöstelyn ym. avulla on elinkustannusindeksiä viime vuosina pidetty 10—15 % »normaalia» alempana. Kuten jo aikaisemmin esitettiin oli vuonna 1956 valtiontalouden kriisin takia pakko ryhtyä poistamaan tukipalkkioita. Vuoden 1956 helmikuun tasosta 107 indeksi oli toukokuussa 1957 noussut pistelukuun 122 eli 15 pistettä. Noususta johtui noin 8 pistettä tukipalkkioiden poistoista, 4—5 pistettä yleislakon aiheuttamasta kustannusten noususta ja loput vuokrien tarkistuksesta. Hallituksen hätäohjelmassa päätettiin korottaa eräiden maataloustuotteiden hintoja. Sosiaaliministeriö vahvisti ao. hakemusten perusteella 24. 6. 1957 myös leipomotuotteille uudet hinnat, jotka merkitsevät noin 15 prosentin korotusta pehmeän leivän ja 20 prosentin korotusta kovan leivän hintaan. Yhteensä vaikuttavat nämä korotukset indeksiin noin 3 pistettä.

Ns. vanha elinkustannusindeksi (1935 = 100), joka sisältää myös verot, nousi vastaavana aikana pisteluvusta 1 253 pistelukuun 1 431 eli 14 %. Vuoden 1956 keskimäärä oli 11 % korkeampi kuin vuonna 1955. Huhtikuusta 1956 toukokuuhun 1957 kohosivat ravintomenot 14 %, asuntomenot 19 %, lämpö ja valo 4 %, vaatetus 6 %, muut menot 12 % ja verot 18 %. Elinkustannusindeksin jatkuvaa hajaantoa osoittaa se, että kun kokonaisindeksi toukokuussa 1957 oli 1 431, oli asuntoindeksi vain 1 070, vaatetusindeksi 1 341, ravintoindeksi 1 656, veroindeksi 2 108 ja lämpö ja valo 2 723. Reaalipalkan muutoksista antaa nykyinen elinkustannusindeksi kuitenkin todellisuutta vastaamattoman kuvan. Ns. vanhojen talojen vuokrien nousu koskee enää vain osaa väestöstä ja kun elinkustannusindeksin tavaravalikoima on suppea, voi indeksin ulkopuolella olevien kulutustavarain hintasuunta olla aivan erilainen. Tähän viittaa min. se, että kansantuotteen hintaindeksillä sekä tukkuhintaindeksillä mitattu hintojen nousu on ollut ajoittain pienempi kuin elinkustannusindeksin

Elinkustannusindeksi

1938 = 100

Log. ast.

mukaan. Tähän seikkaan onkin kiinnitetty huomiota mm. Talousneuvostossa ja maaliskuun vakauttamisohjelmaan kuului yhtenä kohtana uuden kulutushinta-indeksin suunnittelu.

Rakennuskustannusindeksi kohosi maaliskuusta 1956 kesäkuuhun 1957 piste-lukuun 114 eli 5 %. (Rakennusalan palkat kohosivat vastaavana aikana 11 %.) Kireä rahapolitiikka ja heikko työllisyystilanne ovat painaneet pörssikurssit suunnilleen vuoden 1955 lopun tasolle.

Tukipalkkioiden poistaminen merkitsee hintarakenteen normalisoitumista ja indeksit kuvastavat entistä paremmin todellista kehitystä. Tässä mielessä ei tapahtunutta hintojen nousua voida pitää yksinomaan epäedullisena.

Kuten jo vakauttamisohjelmia selostettaessa esitettiin, on katsauskautena jälleen turvaututtu laajaan hintasäännöstelyyn, jota aikaisempina vuosina oli jo pyritty purkamaan. Niinpä yleislakon aikana 5. 3. 1956 annettua lakia jatkettiin eräin muutoksin 28. 12. 1956 kuluvaan vuodeksi, joten kotimaisten tarvikkeiden sekä maksujen hintasulku jatkuu. Tätä ennen on sataprosentti-nen hintasulku ollut voimassa kerran aikaisemmin, nimittäin linnarauhan alkaessa vuoden 1951 keväällä. Vuoden 1956 lopulla hyväksyttiin niinkään laki ulkomaankaupan ja talouselämän turvaamisesta, laki teollisuusrahaston muut-tamisesta, hinnantasauslaki sekä laki vuoden 1956 osingonjaon rajoittamisesta. Hintakysymyksiin liittyvänä on vielä mainittava kartellilaki eli laki talouselä-mässä esiintyvien kilpailurajoitusten valvonnasta.

Maataloustuotteiden hinnat

Elokuun 30. päivänä 1956 myönnettiin maataloudelle tulonlisäystä hintatoimikunnan esityksen mukaan 4.3 miljardia markkaa pääasiassa ansiotasossa arvioidun nousun takia. Kun maidon ja viljan väliset hintasuhteet olivat muodostuneet maitoa suosiviksi ja viljaomavaraisuus jatkuvasti laskenut, kiinnitettiin hintojen tarkistuksessa huomiota viljan hintaan. Leipäviljan tuottajahintaa korotettiin 7 mk/kg, kun taas maidon hinnassa suoritettiin vain 40 pennin korotus litralta. Samalla korotettiin sianlihan tavoitehintaa 19 mk/kg ja kananmunien hintaa 15 mk/kg. Tukipalkkioissa samalla kertaa suoritettujen tarkistusten johdosta nousi maidon kuluttajahinta 2 mk/l ja juuston hinta 5 mk/kg. Leipäviljan ja voin kuluttajahinnat pysytettiin tukipalkkioiden avulla ennallaan. Sen sijaan lopetettiin maksamasta tuottajien kuluttamasta sekä ns. tinkimäidosta maksettua tukipalkkiota 4 mk 65 p/l.

Lokakuussa 1956 valtio poisti mm. lihanjalostustuotteiden tukipalkkiot ja supisti voista maksettuja tukipalkkioita valtionalouden tervehdyttämiseksi, kuten aikaisemmin jo esitettiin. Mm. makkaran hinta nousi tällöin 33 % ja voin hinta 25 % eli 500 markkaan kilolta. Tukipalkkioita säästettiin täten noin 12 miljardia markkaa vuodessa. Jäljelle jäi silloisen arvion mukaan vielä noin 12 miljardia voin ja maidon tukipalkkioita. Maataloustulolain mukaan on hintoja alennettava tai kustannuksia korotettava myös keskellä vuotta, mikäli maataloustuotteiden viennistä maksettavat hintatukipalkkiot ylittävät satovuonna 1955/56 maksetut summat. Kun maidon tuotanto jatkuvasti kasvoi ja maitotaloustuotteiden kulutus supistui syksyn hintapäätösten jälkeen, lisääntyivät vientimäärät ja vientipalkkiot yli arvioidun määrän, minkä takia maataloustuloa oli tarkistettava helmikuussa 1957. Hallitus ratkaisi kysymyksen alentamalla maidon tuottajahintaa maaliskuun 1. päivästä lukien 1 mk 12 p eli 4 %, minkä lisäksi väkirehuja varastoitiin noin 50 milj. kiloa. Voin vähittäishintaa alennettiin 12 mk/kg.

Hallituksen hätäohjelmassa 14. 6. 1957 poistettiin maataloustuotteista maksettuja tukipalkkioita 8—9 miljardin markan arvosta vuotta kohti. Kulutusmaidon hinnanalennuskorvaukset ja jakeluavustus poistettiin, minkä johdosta kulutusmaidon hinta nousi Helsingissä 3 mk/l ja muualla 2 mk/l. Voin tukipalkkiota vähennettiin mk 25:35 niin että meijerivoin vähittäishinta kohosi 516 markkaan kilolta. Jäljelle jäi vielä voin tukipalkkiota 75 mk/kg. Margariinin hintaa korotettiin 80 mk/kg, viljaseoksen myyntihintaa 7 mk/kg ja väkilannoitteiden 15 % vähentämällä hinnantasausta. Viljan tuottajahintoihin ei mainittu hinnankorotus vaikuttanut.

Seuraavasta asetelmasta ilmenee, millaisen hinnan maanviljelijät ovat eri satovuosina saaneet tuotteistaan Pellervo-Seuran tilastojen mukaan. Siitä havaitaan myös, että katsauskautena on hintasuhteita parannettu leipäviljan hyväksi. Silti on maidon ylituotanto osaksi korkean hinnan, osaksi maatalou-

Maataloustuotteiden luovutushinnat ja luovutushintaindeksit
 1937/39 = 100
 (Pellervo-Seuran Markkinatutkimuslaitoksen mukaan)

	1937/39	1955 marraskuu	1956 huhtikuu	1957 huhtikuu
Maito	1:24	25:55	28:06	26:72
Kananmunat	14:20	248:60	195:50	202:60
Sianliha	11:75	210:20	207:50	237:—
Naudanliha	7:25	152:50	184:50	214:40
Lampaanliha	9:11	167:60	198:40	246:10
Vehnä	2:62	34:57	34:33	39:06
Ruis	2:25	33:27	33:95	40:15
Ohra	2:07	26:48	26:61	29:55
Kaura	1:62	25:87	28:58	27:06
Herne	3:20	56:92	57:53	59:40
Peruna	—:62	11:21	15:74	8:25
Luovutushintaindeksit:				
Kotieläintuotteet	100	1 981	2 136	2 139
Peltoviljelystuotteet	100	1 474	1 596	1 569
Kaikki maataloustuotteet	100	1 796	1 938	1 931
Maataloustarvikkeet	100	1 182	1 196	1 364
Koneet ja kalusto	100	1 437	1 455	1 622
Väkirehut	100	917	872	1 156
Väkilannoitteet	100	679	731	827
Rakennustarvikkeet	100	1 691	1 715	1 846
Maatalouspalkat	100	2 730	3 155	3 155
Tukkuhintaindeksi	100	1 428	1 481	1 598

temme pienviljelysvaltaisuuden takia jatkuva ongelma ja valtio joutuu maksamaan tällä hetkellä vientivoista noin 350 mk/kg ja juustosta 100 mk/kg vientipalkkiota. Arviolaskelman mukaan tarvitaan vientipalkkioihin tänä vuonna yli 10 miljardia markkaa.

Huhtikuusta 1956 huhtikuuhun 1957 maataloustuotteiden luovutushintaindeksit ovat pysyneet jokseenkin ennallaan, samalla kun tukkuhintaindeksi on noussut 6 %. Yleisen ansiotason kehitys sekä maataloustarvikkeissa tapahtunut hintojen nousu ratkaisevat, millaisia muutoksia syksyllä 1957 suoritettava maataloustulon tarkistus aiheuttaa tuottajainnoissa.

Eduskunnan 22. 3. 1957 hyväksymään vakauttamisohjelmaan kuului mm. maataloustulolain muuttaminen siten, että maataloustulossa ei oteta huomioon muissa elinkeinoissa tuottavuuden kohoamisesta johtunutta ansiotason nousua, joka on sovittu 2 ½ prosentiksi. Kun SAK ei ole hyväksynyt kahden kolmasosan palkkakompensaatiota, on maataloustulolain muutoskin edelleen avoin ja voimassa on toistaiseksi entinen maataloustulolaki, joka säädettiin toukokuussa 1956 ja jonka mukaan tulevan satokauden hinnat on tarkistettava elokuussa.

Palkkojen kehitys

Kuten jo edellisissä Selvityksissä esitettiin, sovittiin yleislakon päättämispöytäkirjassa, että teollisuudessa aika- ja urakatöissä maksetaan 12 markan suuruinen korotus tunnilta, kuukausipalkalla työskenteleville 2 400 mk kuukaudessa, sekä keskimäärin 3 prosentin suuruinen tuottavuuslisä, mitkä yhteensä merkitsivät noin 13 prosentin nousua työntekijäin ansioihin. Näitä periaatteita sovellettiin muillakin aloilla. Virkamiesten ansioihin sai AKAVA palkkojen hakukiellon avulla läpiajetuksi pieniä ylimääräisiä korjauksia. Valtioneuvoston päätöksellä 6. 9. 1956 muutettiin nim. kalliinpaikanlisiä koskevia määräyksiä ja perhe-eläkejärjestelmä tuli maksuttomaksi 1. 1. 1957 lukien. Valtioneuvosto teki myös periaatepäätöksen, että jos palkat yleisillä työmarkkinoilla yleisesti nousevat, tarkistetaan virkamispalkat vastaavasti.

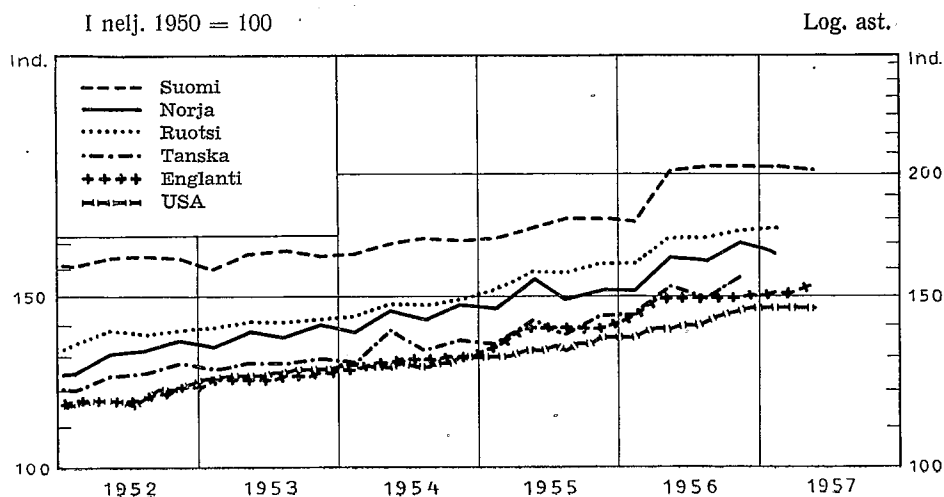
Kaikkiaan nousivat virkamiespalkat yleisissä palkkaluokissa 15 % ja alemmissa 18 %. Teollisuuden toimihenkilöiden palkat ovat vastaavasti nousseet 14—16 %. Liikealalla suoritettiin pieni erillistarkistus jo helmikuussa 1956, joten palkat vuonna 1956 nousivat noin 20 %. Ansioiden nousu on ollut niin ollen varsin tasainen eri ryhmissä.

Yleisen ansiotason 15 prosentin nousu ei kuitenkaan merkinnyt vastaavaa reaali-palkan nousua, koska elinkustannusindeksi nousi 18 %. Kuten jo aikaisemmin esitettiin, valtiovallan hintapoliittiset toimenpiteet ja vuokrat nostavat nykyistä elinkustannusindeksiä enemmän kuin »todellista kulutushyödykkeiden hintatasoa». Voitaneenkin arvioida, että palkansaajien keskimääräinen reaali-palkkataso on suunnilleen sama kuin vuoden 1956 alussa. Yleislakko ei niin ollen johtanut tavoiteltuun elintason nousuun eikä muutoksiin tulonjakosuhteessa. Tämä on luonnollista, kun lakossa menetettiin 2—3 % kansantuotteen kasvusta eikä ns. työn tuottavuus vuonna 1956 sanottavasti nousut.

SAK:n ei onnistunut ajaa lävitse vaatimustaan elinkustannusindeksin nousun täydestä kompensatiosta. Jo 2. 11. 1956 STK antoi SAK:lle kirjeellisen selonteon, jossa palkkojen korotus katsottiin mahdottomaksi ja kevätkokouksessaan 1957 työnantajain kanta pysyi muuttumattomana. Vaikka SAK mm. 10. 12. 1956 velvoitti työvaliokuntaa pyrkimään yleislakon lopettamisopimuksen mukaiselle elintasolle joko neuvotteluteitse tai muilla keinoilla ja 28. 3. 1957 »kehoitti jäsenliittojaan varautumaan työtaisteluihin», eivät kireä rahoitustilanne ja heikko työllisyystilanne ole luoneet edellytyksiä suurille palkkaselkautreuille.

Ilmeisesti jäsenistökin käsitti, että vallinneissa oloissa puheet täydestä kompensatiosta olivat osittain taktillista harhauttamista ilman reaalaisia mahdollisuuksia. Voidaan myös olettaa, että eduskunnan keväällä 1957 hyväksymä laki, jolla yleislakon aikana sattuneet järjestysrikkomukset armahdettiin, oli omiaan luomaan sovinnollista mielialaa.

Teollisuustyöväen palkkaindeksit

Työehtosopimukset joka tapauksessa purkaantuivat ja ovat tätä kirjoitettaessa avoimia eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta. Graafisen Teollisuuden Työnantajaliiton ja Suomen Kirjansitomonomistajain Liiton sekä Suomen Kirjatyöntekijäin Liiton välillä solmittiin 12. 12. 1956 ns. työrauhasopimus, joka on voimassa 6 vuotta. Sopimukseen sisältyi päätös noin 10 prosentin palkankorotuksesta kolmen ensimmäisen vuoden aikana sekä indeksiehto, mutta vastapainoksi työntekijät luopuivat lakko-oikeudestaan. Graafisen alan sopimus on myös sikäli erikoinen, että siinä on sovittu ns. 3 prosentin tuottavuuskorotuksesta, johon ulkomaansuhdanteista riippuvainen vientiteollisuus ei ole rojennut sitoutua, koska kokemuksen mukaan palkat muutenkin liukuvat enemmän kuin normit edellyttäisivät.

Tätä kirjoitettaessa on myös ns. ison metallin alalla valmisteilla työehtosopimus, joka koskee noin 85 000 työntekijää ja jolla aikapalkkoihin annettaisiin noin 5 prosentin lisä, yleislakon korotus, 12 mk, luettaisiin ohjepalkkoihin ja työaika hiukan lyhennettäisiin. Keskimääräiseen ansiotasoon merkinnee järjestely 1 ½—2 prosentin nousua. Ns. ison metallin sopimus on aikaisemminkin ollut suuntaa antavana muille sopimuksille. Mm. ravintola-alalla solmittiin jo heinäkuun alkupäivinä sopimus, joka merkitsee 1 ½ prosentin nousua palkkoihin.

Palkkaerojen tasoittuminen on ollut ominaista sodan jälkeen harjoitetulle palkkapolitiikalle. Niinpä ovat naisten palkat jatkuvasti lähestyneet miesten palkkoja ja mm. raskasta työtä tekevien maa- ja metsätyöväen palkat ovat nousseet jonkin verran enemmän kuin teollisuuden vuodesta 1939 lähtien. Niinpä esim. III neljänneksellä 1956 miesten palkkaindeksi oli teollisuudessa

**Metallityöväen keskituntiansiot Helsingissä eri ammattiryhmissä
vuosina 1939, 1945, 1951 ja 1956**

	III nelj. 1939		III nelj. 1945		IV nelj. 1951		IV nelj. 1956	
	mk	% ¹	mk	% ¹	mk	% ¹	mk	% ¹
Konetyöntekijä	12:46	100.0	53:59	87.5	212:50	91.5	268:—	93.4
Työkaluviilaaja	12:30	98.7	52:31	85.4	197:13	85.1	246:—	85.7
Koneenkokooja	11:59	93.0	55:61	90.8	196:22	84.5	265:—	92.3
Läkkiseppä	11:29	90.6	51:11	83.4	228:06	98.2	277:—	96.5
Hitsaaja	11:17	89.6	58:36	95.3	232:30	100.0	287:—	100.0
Levyseppä	10:96	88.0	61:25	100.0	226:14	97.3	281:—	97.9
Mallipuu-seppä	11:74	94.2	54:69	89.3	191:92	82.6	254:—	88.5
Koneenhoitaja	9:51	76.3	48:56	79.3	168:23	72.4	241:—	84.0
Kirvesmies	9:09	73.0	54:75	89.4	191:28	82.3	240:—	83.6

¹ Prosenttia korkeimmasta tuntiansiosta.

Virallinen palkkatilasto IV neljännekseltä 1955 ja I neljännekseltä 1957

Teollisuusala	Miehet		Naiset	
	Keskituntiansio		Keskituntiansio	
	1957	1955	1957	1955
	mk	mk	mk	mk
Malmikaivokset (ei rauta-) ja rikastamot	208	184
Kalkkivilouhimot ja -rouhimot	213	198	132	118
Kalkki- ja sementtiteollisuus	202	181	127	112
Lasitehtaat	204	186	121	103
Posliinitehtaat	229	199	151	134
Metalliteollisuus	210	188	146	129
Nahka-, kenkä-, nahkateos- ja kumitavarateollisuus	182	160	135	117
Kutomateollisuus	186	163	141	121
Vaateteollisuus	194	165	139	120
Paperi- ja puumassateollisuus	206	185	144	124
Saha-, vaneri- ja puutaloteollisuus	178	158	133	115
Puulaiva- ja veneveistämöt	211	194
Sokeri- ja makeisteollisuus	186	173	134	121
Tupakkateollisuus	195	174	145	127
Sähkölaitokset	198	171	136	117
Keskimäärin	202	179	139	121

2 470 ja naisten 3 037, maataloudessa taas miehillä 2 627 ja naisilla 3 372. Virkamiesten ja toimihenkilöiden palkat ovat taas noin 20-kertaiset sodanedelliseen verrattuna.

Keskituntiansioiden muodostuminen eri ammattiryhmissä ei käy ilmi virallisista tilastoista. Mm. metalliteollisuudessa, jossa palkkatiedustelu on yksilöllinen, voidaan kuitenkin saada tietoja paikkakuntaluokittain eri ammattiryh-

mistä. Seuraava taulukko esittää metalliteollisuuden palkkoja Helsingissä. Vuosien 1939 ja 1945 palkat ovat III palkkaryhmän lukuja, koska nykyistä IV palkkaryhmää, ns. vaativan ammattityön ryhmää, ei ollut vielä käytännössä. Teollisuuden rakenteen ja työkohteitten muuttuminen on myös vaikuttanut ammattimiesten palkkojen arvostukseen. Kaikesta päättäen ei palkkaeroissa ole nähtävissä mullistavia muutoksia vuoteen 1939 verrattuna.

Virkamiesten palkkauksessa suoritettut korjaukset ovat johtaneet siihen, että palkkarakenteessa on lähestytty ennen sotia vallinneita suhteita, niin että työn vastuu ja ammattikoulutus on otettu palkkauksessa huomioon. Vuoden 1951 jälkeen suoritetuissa suurissa palkkajärjestelyissä on nimittäin pyritty nostamaan ennen muuta ylimpien virkamiesten palkkoja, jotka sotien jälkeen olivat jääneet jälkeen. Niinpä kokonaispalkat ylimmissä palkkaluokissa ovat nousseet vuosina 1951—1957 noin 60 %, alimmissa taas noin 30 % ja loppupalkka alimmassa eli 5:nnessä palkkaluokassa kaikkine lisineen on noin 30 000 ja ylimmässä eli 43:nnessä palkkaluokassa noin 200 000 markkaa kuukaudessa.

Siitä, missä määrin meillä harjoitettu palkkapolitiikka on johtanut palkkarakenteessa vieläkin vallitseviin epäkohtiin, ei kuitenkaan voida tehdä ratkaisevia päätelmiä ilman erikoistutkimuksia.

5. 7. 1957.

Liite

651

17	1007	100	100	100
18	1008	100	100	100
19	1009	100	100	100
20	1010	100	100	100
21	1011	100	100	100
22	1012	100	100	100
23	1013	100	100	100
24	1014	100	100	100
25	1015	100	100	100
26	1016	100	100	100
27	1017	100	100	100
28	1018	100	100	100
29	1019	100	100	100
30	1020	100	100	100
31	1021	100	100	100
32	1022	100	100	100
33	1023	100	100	100
34	1024	100	100	100
35	1025	100	100	100
36	1026	100	100	100
37	1027	100	100	100
38	1028	100	100	100
39	1029	100	100	100
40	1030	100	100	100
41	1031	100	100	100
42	1032	100	100	100
43	1033	100	100	100
44	1034	100	100	100
45	1035	100	100	100
46	1036	100	100	100
47	1037	100	100	100
48	1038	100	100	100
49	1039	100	100	100
50	1040	100	100	100
51	1041	100	100	100
52	1042	100	100	100
53	1043	100	100	100
54	1044	100	100	100
55	1045	100	100	100
56	1046	100	100	100
57	1047	100	100	100
58	1048	100	100	100
59	1049	100	100	100
60	1050	100	100	100
61	1051	100	100	100
62	1052	100	100	100
63	1053	100	100	100
64	1054	100	100	100
65	1055	100	100	100
66	1056	100	100	100
67	1057	100	100	100
68	1058	100	100	100
69	1059	100	100	100
70	1060	100	100	100
71	1061	100	100	100
72	1062	100	100	100
73	1063	100	100	100
74	1064	100	100	100
75	1065	100	100	100
76	1066	100	100	100
77	1067	100	100	100
78	1068	100	100	100
79	1069	100	100	100
80	1070	100	100	100
81	1071	100	100	100
82	1072	100	100	100
83	1073	100	100	100
84	1074	100	100	100
85	1075	100	100	100
86	1076	100	100	100
87	1077	100	100	100
88	1078	100	100	100
89	1079	100	100	100
90	1080	100	100	100
91	1081	100	100	100
92	1082	100	100	100
93	1083	100	100	100
94	1084	100	100	100
95	1085	100	100	100
96	1086	100	100	100
97	1087	100	100	100
98	1088	100	100	100
99	1089	100	100	100
100	1090	100	100	100

Taulukko 1.

Luottovolyymin jakaantuminen elinkeinoryhmittäin 31. 12. 1955 ja 31. 12. 1956

	31. 12. 1955		31. 12. 1956		Luotto- Kasvun osuus volyymin kokonais- kasvu kasvusta		
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	%
1. Teollisuus	125 080	27.1	137 497	27.7	12 477	9.9	34.2
11. Metalliteollisuus	13 335	2.9	14 305	2.9	970	7.3	2.7
12. Kivi- ja saviteollisuus..	6 085	1.3	6 348	1.3	263	4.3	0.7
13. Nahka-, kumi- ja teks- tiiliteollisuus	13 647	3.0	15 378	3.1	1 731	12.7	4.8
14. Puu- ja paperiteollisuus	56 882	12.3	59 115	11.9	2 233	3.9	6.1
15. Ravinto- ja nautintoai- neteollisuus	21 531	4.7	26 352	5.3	4 821	22.4	13.3
16. Muu teollisuus ja käsityö	13 600	2.9	15 999	3.2	2 399	17.6	6.6
2. Voima- ja sähkölaitokset ...	47 266	10.3	52 472	10.5	5 206	11.0	14.3
3. Rakennusalan yritykset ja yk- sityiset rakennukset	102 480	22.2	114 420	23.0	11 940	11.7	32.8
31. Rakennusaikainen luotto	8 864	1.9	7 409	1.5	-1 455	-16.4	-4.0
32. Kiinnitys- ja asuntolai- nat	93 616	20.3	107 011	21.5	13 395	14.3	36.8
4. Kauppa ja liikenne	86 488	18.8	88 077	17.7	1 589	1.8	4.4
41. Tukku- ja kauppa	37 806	8.2	36 906	7.4	-900	-2.4	-2.4
42. Vähittäiskauppa	33 753	7.3	36 019	7.2	2 266	6.7	6.2
43. Liikenne	14 929	3.3	15 152	3.1	223	1.5	0.6
5. Maatalous	49 245	10.7	51 535	10.4	2 290	4.7	6.3
6. Kunnat	28 191	6.1	30 458	6.1	2 267	8.0	6.2
61. Kaupunkikunnat	16 957	3.7	18 080	3.6	1 123	6.6	3.1
62. Maalaiskunnat	11 234	2.4	12 378	2.5	1 144	10.2	3.1
7. Henkilö- ja sekalaiset luotot .	22 169	4.8	22 824	4.6	655	3.0	1.8
Kaikkiaan	460 919	100.0	497 283	100.0	36 364	7.9	100.0

Taulukko 2.

Yksityiselle sektorille annetun luoton kasvu vuosina 1955 ja 1956

	1955		1956	
	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	2 575	18.4	699	4.2
Kansaneläkelaitos	10 997	25.4	9 139	16.8
Liikepankit	26 311	19.8	5 877	3.7
Kiinnitysluottolaitokset	451	6.3	791	10.4
Postisäästöpankki	3 186	15.4	1 362	5.7
Säästöpankit	14 177	17.4	5 852	6.1
OKO ja osuuskassat	8 089	15.1	5 042	8.2
Vakuutuslaitokset	6 772	19.4	6 551	15.7
Teollistamisrahasto	—	—	1 051	.
Yhteensä	72 558	18.7	36 364	7.9

Taulukko 3. Eri elinkeinoryhmien saaman luoton kasvun jakaantuminen eri luottolaitosryhmien osalle vuonna 1956

	1. Teollisuus		2. Voima- ja sähkölaitokset		3. Rakennusalan yritykset ja yksityiset rakennukset		4. Kauppa ja liikenne		5. Maatalous		6. Kunnat		7. Henkilö- ja sekalaiset luotot		8. Kaikkiaan (1—7)	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	—93	—0.7	62	1.2	32	0.3	536	33.7	—	—	21	0.9	141	21.5	699	1.9
Kansaneläkelaitos	2 283	18.4	5 506	105.8	541	4.5	—26	—1.6	—22	—1.0	847	37.4	10	1.5	9 139	25.1
Liikepankit	5 208	41.9	—342	—6.6	1 520	12.7	—1 739	—109.4	92	4.0	583	25.7	555	84.7	5 877	16.2
Kiinnitysluottolaitokset ..	273	2.2	272	5.2	225	1.9	20	1.2	—13	—0.5	10	0.4	4	0.6	791	2.2
Postisäästöpankki	—383	—3.1	—320	—6.1	1 792	15.0	262	16.5	3	0.1	—7	—0.3	15	2.3	1 362	3.7
Säästöpankit	397	3.2	—56	—1.1	4 068	34.1	256	16.1	1 219	53.2	300	13.2	—332	—50.7	5 852	16.1
OKO ja osuuskassat	2 061	16.6	—116	—2.2	1 177	9.9	747	47.0	970	42.4	215	9.5	—12	—1.8	5 042	13.9
Vakuutuslaitokset	1 647	13.3	173	3.3	2 585	21.6	1 533	96.5	41	1.8	298	13.2	274	41.9	6 551	18.0
Teollistamisrahasto	1 024	8.2	27	0.5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 051	2.9
Yhteensä	12 417	100.0	5 206	100.0	11 940	100.0	1 589	100.0	2 290	100.0	2 267	100.0	655	100.0	36 364	100.0

Taulukko 4. Eri elinkeinoryhmien saaman luoton jakaantuminen eri luottolaitosryhmien osalle 31. 12. 1956

	1. Teollisuus		2. Voima- ja sähkölaitokset		3. Rakennusalan yritykset ja yksityiset rakennukset		4. Kauppa ja liikenne		5. Maatalous		6. Kunnat		7. Henkilö- ja sekalaiset luotot		8. Kaikkiaan (1—7)	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
Suomen Pankki	13 392	9.7	1 605	3.1	45	0.0	2 072	2.4	—	—	29	0.1	148	0.6	17 291	3.5
Kansaneläkelaitos	12 951	9.4	37 821	72.1	982	0.9	3 041	3.5	—	—	8 576	28.2	19	0.1	63 390	12.7
Liikepankit	71 671	52.1	2 040	3.9	20 784	18.2	50 600	57.4	5 719	11.1	2 584	8.5	12 002	52.6	165 400	33.3
Kiinnitysluottolaitokset ..	5 667	4.1	282	0.5	1 259	1.1	22	0.0	159	0.3	965	3.1	15	0.1	8 369	1.7
Postisäästöpankki	3 144	2.3	8 252	15.7	9 261	8.1	788	0.9	3	0.0	3 446	11.3	320	1.4	25 214	5.1
Säästöpankit	7 322	5.3	657	1.2	49 462	43.2	10 775	12.2	21 253	41.2	5 664	18.6	6 309	27.6	101 442	20.4
OKO ja osuuskassat	12 898	9.4	617	1.2	10 576	9.2	12 942	14.7	24 109	46.8	2 941	9.7	2 759	12.1	66 842	13.4
Vakuutuslaitokset	9 428	6.9	1 171	2.2	22 051	19.3	7 837	8.9	292	0.6	6 253	20.5	1 252	5.5	48 284	9.7
Teollistamisrahasto	1 024	0.8	27	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 051	0.2
Yhteensä	137 497	100.0	52 472	100.0	114 420	100.0	88 077	100.0	51 535	100.0	30 458	100.0	22 824	100.0	497 283	100.0

Taulukko 5. Eri luottolaitosten prosenttinen osuus eri elinkeinoryhmien alaryhmien luotonkäytöstä 31. 12. 1956

	1. Teollisuus						3. Rakennusalan yritykset ja yksityiset rakennukset		4. Kauppa ja liikenne			6. Kunnat	
	11. Metalliteollisuus	12. Kivi- ja saviteollisuus	13. Nahka-, kumi- ja tekstiiliteollisuus	14. Puu- ja paperiteollisuus	15. Ravinto- ja nautintoaineteollisuus	16. Muu teollisuus ja käsityö	31. Rakennus- aikainen luotto	32. Kiinnitys- ja asuntolainat	41. Tukku- kauppa	42. Vähintäis- kauppa	43. Liikenne	61. Kaupunkikunnat	62. Maalais- kunnat
Suomen Pankki	1.0	5.2	2.9	19.8	0.4	4.3	—	0.0	5.0	0.6	—	0.1	—
Kansaneläkelaitos . . .	10.6	11.6	1.5	9.0	7.9	19.1	1.9	0.8	5.0	0.4	7.0	45.7	2.5
Liikepankit	71.7	35.2	81.5	47.3	40.6	50.0	47.7	16.1	75.7	40.3	53.8	8.6	8.4
Kiinnitysluottolait. . .	0.0	0.0	0.1	9.1	0.7	0.4	—	1.2	—	0.1	—	0.5	7.0
Postisäästöpankki . . .	2.5	2.3	0.9	1.9	3.1	3.5	—	8.7	2.0	0.1	0.2	12.2	10.1
Säästöpankit	4.7	8.7	4.6	3.3	7.5	9.1	36.8	43.7	1.7	20.1	19.1	15.2	23.5
OKO ja osuuskassat . .	1.4	5.2	2.5	4.0	33.6	5.0	12.4	9.0	5.7	24.9	12.4	2.4	20.3
Vakuutuslaitokset . . .	6.6	29.8	4.9	5.2	5.9	7.6	1.2	20.5	4.9	13.5	7.5	15.3	28.2
Teollistamisrahasto . .	1.5	2.0	1.1	0.4	0.3	1.0	—	—	—	—	—	—	—
Yhteensä %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mmk	14 305	6 348	15 378	59 115	26 352	15 999	7 409	107 011	36 906	36 019	15 152	18 080	12 378

Taulukko 6. Eri luotonkäyttäjryhmien osuus eri luottolaitosten luotonannosta
31. 12. 1956

	Suomen Pankki		Kansaneläkelaitos		Liikepankit		Kiinnitys-luotto-laitokset		Postisäästö-pankki		Säästö-pankit		OKO ja osuuskassat		Vakuutus-laitokset		Teollista-misra-hasto	
	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%	mmk	%
1. Teollisuus	13 392	22.0	12 951	18.9	71 671	42.0	5 667	65.5	3 144	6.7	7 322	7.0	12 898	18.3	9 428	18.0	1 024	97.4
2. Voima- ja sähköl...	1 605	2.6	37 821	55.0	2 040	1.2	282	3.3	8 252	17.5	657	0.6	617	0.9	1 171	2.2	27	2.6
3. Rakennusalan yri- tykset ja yksityiset rakennukset	45	0.1	982	1.4	20 784	12.2	1 259	14.6	9 261	19.6	49 462	47.3	10 576	15.1	22 051	42.1	—	—
4. Kauppa ja liikenne	2 072	3.4	3 041	4.4	50 600	29.7	22	0.2	788	1.7	10 775	10.3	12 942	18.4	7 837	15.0	—	—
5. Maatalous	—	—	—	—	5 719	3.4	159	1.8	3	0.0	21 253	20.3	24 109	34.3	292	0.6	—	—
6. Kunnat	29	0.1	8 576	12.5	2 584	1.5	965	11.2	3 446	7.3	5 664	5.4	2 941	4.2	6 253	11.9	—	—
7. Henkilö- ja sekal. l.	148	0.2	19	0.0	12 002	7.0	15	0.2	320	0.7	6 309	6.1	2 759	3.9	1 252	2.4	—	—
8. Luotto- ja vak.lait.	34 079	56.0	2 346	3.4	4 041	2.4	73	0.8	1 018	2.1	1 316	1.3	3 107	4.4	930	1.8	—	—
9. Valtio	9 509	15.6	2 986	4.4	1 000	0.6	206	2.4	20 991	44.4	1 734	1.7	349	0.5	3 118	6.0	—	—
Yhteensä	60 879	100.0	68 722	100.0	170 441	100.0	8 648	100.0	47 223	100.0	104 492	100.0	70 298	100.0	52 332	100.0	1 051	100.0